CLARA

F.W.J. von Schelling

Almancadan Çeviren: Mehmet Barış Albayrak

AYRINTI

FELSEFE

"Doğa neden zehirler kendi çocuklarını?
Ve neden doğan şeyler ölmek, neden
sevdiklerimiz bizi terk etmek zorunda?"

Filozof Schelling, Alman Romantizminin sıra dışı figürlerinden biri olan karısı Caroline'nin genç yaştaki ölümünden sonra kaleme aldığı bu felsefi novellada işte bu soruya yanıt arıyor.

Clara her şeyden önce bir yas kitabı. Filozofun kayıpla, ölümle, insanın sonluluğuyla hesaplaştığı bir metin. Derin felsefi düşüncenin kişisel bir trajediyle iç içe geçtiği *Clara*'nın felsefe tarihinde kendine özgü bir yeri var: Platon'un Diotima'sından sonra belki de ilk defa bir kadın, Clara başrolde: Clara belli ki, kendisi de son derece entelektüel biri olan Caroline'nin bir temsili.

Metnin üç ana karakteri Clara, doktor ve rahip, sırasıyla ruhu (kişiliği), bedeni ve tini temsil ediyor. Üçlü, Eski Yunan filozofları gibi kırlarda yürüyüp ölüm ile yaşam, doğa ile tin arasındaki ilişkiyi tartışırken, Schelling de *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine* denemesi ve başyapıtı *Weltalter*'de (*Dünya Çağları*) geliştirdiği karmaşık fikirlerini daha geniş bir okur kitlesine, sade bir felsefi diyalog biçiminde sunma olanağı buluyor.

Schelling'in az bilinen bu "gizli" başyapıtı, doğa, yaşam ve ölüm gibi konulara ilgi duyan okurları kişisel bir yolculuğa davet ediyor...

AYRINTI • FELSEFE
ISBN: 978-605-314-410-6
9 786053 144106
KDV'den muaftır. 14 ₺

FRIEDRICH WILHELM JOSEPH VON SCHELLING (1775-1854)

Alman İdealizminin Fichte ve Hegel'le birlikte en önemli filozoflarından biridir. Württemberg, Leonberg'de aydın bir Lutherci papazın oğlu olarak dünyaya geldi. Çok küçük yaşlarda zekâsıyla ayırt ediliyordu ve 15 yaşında Tübingen Teoloji Vakfı'na kabul edildi. Her ikisi de kendisinden beş yaş büyük olan Hölderlin ve Hegel'le orada tanıştı ve yakın arkadaş oldular.

Erken döneminde Fichte'nin düşüncelerinin izleri olsa da kısa sürede kendine özgü bir düşünce yolu izlemiştir. Özellikle doğa felsefesi üzerine çalışmalarla özgünlüğünü kanıtlamıştır. 1797 yılında *Bir Doğa Felsefesi İçin Düşünceler*, 1798 yılında *Dünya-Ruhu Üzerine*, 1799 yılındaysa *Bir Doğa Felsefesi Sistemi Üzerine İlk Taslak* ve *Bir Doğa Felsefesi Sisteminin Taslağına Giriş ya da Spekülatif Fizik Kavramı* başlıklı çalışmalarını yayımladı. 1800 yılında yayımladığı *Transendental İdealizm Sistemi* en önemli eserlerinden biridir ve Fichte'nin *Bilim Öğretisi*'nin izlerini taşır. Bu eseri 1801 yılındaki *Felsefi Sistemimin Sunuluşu* izler.

1798 yılında akademik ve yazınsal yaşamın büyük çekim merkezi olan Jena Üniversitesi'nde bir kürsüye atandı ve burada 1802-1803 yılları arasında eski yakın arkadaşı Hegel'le birlikte *Eleştirel Felsefe Dergisi*'ni yayımladı. Schlegel kardeşler ve Novalis gibi devrin büyük romantik düşünürleriyle yakın ilişkiler kurdu. 1802 yılında *Bruno ya da Şeylerin Tanrısal ve Doğal İlkesi Üzerine* ve *Akademik Çalışmanın Yöntemi Üzerine Dersler* başlıklı iki çalışma yayımladı. Jena'daki son döneminde sanat felsefesi üzerine yoğunlaştı; bunu Würzburg'da din felsefesi izledi, 1804 yılında *Felsefe ve Din*'i yayımladı. *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine* başlıklı çalışması Münih'te, 1809 yılında yayımlanırken, bu eserde insan özgürlüğü ile Mutlak arasındaki ilişki konusunu ele aldı. Erlangen ve tekrar Münih'te dersler veren Schelling, *Tinin Fenomenolojisi*'nde (1807) kendisini eleştiren Hegel'in 1831'deki ölümüyle birlikte, onun etkisini dağıtmak için Berlin'de felsefe profesörlüğüne atandı ama beklenen etkiyi yaratamadı. Derslerini dinleyenler arasında Friedrich Engels, Bakunin, Kierkegaard ve Jakob Burckhardt da vardı. 1854'te İsviçre'de, Riga'da öldü. Ölümünden sonra *Vahiy Felsefesi* ve *Mitoloji Felsefesi* başlıklı eserleri yayımlanmıştır.

Ayrıntı: *1342*
Felsefe Dizisi: 24

CLARA
ya da
Doğanın Tin Dünyasıyla Bağlantısı Üzerine
Felsefi Bir Novella
F.W.J. von Schelling

Kitabın Özgün Adı
Clara
Über den Zusammenhang der Natur mit der Geisterwelt

Dizi Editörü
Güçlü Ateşoğlu

Almancadan Çeviren
Mehmet Barış Albayrak

Yayıma Hazırlayan
Güçlü Ateşoğlu

Son Okuma
Tufan Karaağaç

Kapak Fotoğrafı
Caroline

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Ali Laçin - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 33160

Birinci Basım: *Ekim, 2019*
Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-410-6
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

CLARA

ya da

Doğanın Tin Dünyasıyla Bağlantısı Üzerine

Felsefi Bir Novella

F.W.J. von Schelling

AYRINTI

FELSEFE DİZİSİ

Özgürlük Üzerine Bir Deneme
Herbert Marcuse

Felsefeye Davet 1
Veysel Atayman

Kaygı Kavramı
Yasemin Akış

Mitostan Felsefeye
H. Attilla Erdemli

Frankfurt Okulu
Eleştiri, Toplum ve Bilim
Kurtul Gülenç

Spinoza ile Karşılaşmalar
Der.: Güçlü Ateşoğlu & Eylem Canaslan

Hâlâ Hayalleri Olanlar İçin Felsefe
Wolfram Eilenberger

Akıllı Kişiler İçin Felsefe Rehberi
Roger Scruton

Spinoza'nın Sevinci Nereden Geliyor?
Reddedilemeyecek Bir Felsefi Teklif
Çetin Balanuye

İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine
F.W.J. von Schelling

Almanya'da Din ve Felsefenin Tarihi Üzerine
Heinrich Heine

Kuşkuculuk
Phyrrhonculuğun Ana Hatları-Mantıkçılara Karşı-Fizikçilere Karşı
Sextus Empiricus

Kant Felsefesinin Politik Evreni
Derleme, Çeviri ve Giriş
Hakan Çörekçioğlu

Aşkın Metafiziği
Arthur Schopenhauer

Aydınlanma, Devrim ve Romantizm
Modern Alman Politik Düşüncesinin Doğuşu 1790-1800
Frederick C. Beiser

Eleştirel Fragmanlar
Felsefi Aforizmalar
Friedrich Schlegel

Felsefi Masallar
Martin Cohen

Küçük İnsanlar, Büyük Sorular
Yarının ve Bugünün Büyükleri İçin 20 Felsefi Hikâye
Wolfram Eilenberger

Gölge Felsefe
Platon'un Mağarası ve Sinema
Nathan Andersen

Heidegger'in Nietzsche'si
Der. Sadık Erol Er & Volkan Ay

Güneş Ülkesi
Tommaso Campanella

CLARA

ya da

Doğanın Tin Dünyasıyla Bağlantısı Üzerine

Felsefi Bir Novella

F.W.J. von Schelling

İçindekiler

Önsöz 9
Kronoloji 19
Tüm Ruhlar Günü 23
Bir Sonbahar Yürüyüşü 37
Bir Noel Akşamı 49
İlkbahara Doğru 93
İlkbahar 109

Önsöz

Clara her şeyden önce bir yas kitabı. Filozof Schelling'in, eşi Caroline'nin ani ölümünden sonra kaleme aldığı, kayıpla, ölümle, insanın sonluluğuyla hesaplaştığı bir metin. Bu nedenle felsefi içeriğinden önce, metne ilham kaynağı olan sıra dışı kadın Caroline'nin öyküsünü özetlemekte fayda var.

1763 yılında Göttingen'de dünyaya gelen Caroline iyi bir eğitim aldı ve ilk kocası Johann Böhmer'in 1788 yılında ölümünden sonra, çeviri ve editörlükle tek başına hayatını kazanmaya başladı ve 1792 yılında Mainz'a taşındı. Çocukluk arkadaşı Therese Hyne'nin, Mainz'taki devrimci hareketin öncüsü eşi Georg Forster aracılığıyla entelektüel çevreyle tanıştı. Fransa'nın işgali altındaki Mainz tekrar Prusya'nın eline geçince, Caroline devrim düşüncesini teşvik ettiği iddiasıyla tutuklandı. Şehrin önde gelen entelektüelleri ve Jena'daki Romantik hareketin öncülerinden August Wilhelm ve Friedrich Schlegel kardeşlerin araya girmesiyle serbest bırakıldı. O sırada gayrimeşru bir çocuğa hamile olan Caroline, tutucu çevrelerin baskısına uğradı ve August Schlegel'in evine sığındı. Caroline, 1796 yılında uzun yıllardır kendisine âşık olan August ile evlendi. August ve Friedrich'in yayımladığı, Alman Romantizminin ünlü dergisi *Athenaeum*'a büyük katkılarda bulundu. Caroline ile August, Shakespeare'in en önemli eserlerini Almancaya çevirdiler. Caroline, *Athenaeum* için makaleler kaleme almanın yanı sıra, yaklaşık 200 makalenin de editörlüğünü yaptı.

Schlegellerin Jena'daki evi, Alman Romantizminin merkeziydi; Fichte, Goethe, Schiller, Novalis, ve Tieck'in uğrak yeriydi.

Yıldızı çok erken yaşlarda parlayan Schelling, 1798 yılında Jena'ya taşındı ve elbette Alman Romantizminin çekim gücüne o da kapıldı. 1799 yılında tanıştıklarında Schelling yirmi dört, Caroline otuz altı yaşındaydı. Daha ilk tanışmalarında birbirlerinden etkilendiler ve yakınlaşmaya başladılar. Ancak 1800 yılında, Caroline'nin on beş yaşındaki kızı Auguste, büyük ihtimalle tifo yüzünden hayata veda etti. Kızın ölümü ikiliyi derinden sarstı, bunun yanı sıra, tutucu Jena çevresi, bu trajediyi Caroline ile Schelling'in yaşadığı yasak aşka bağladı ve özellikle de Caroline suçlandı. August Schlegel karısını bu suçlamalara karşı korudu ve hatta Schelling'le olan ilişkisini onayladığını ilan etti. Goethe'nin ünlü romanı *Seçici Yakınlıklar*'ın (*Wahlverwandschaften*) bu karmaşık ilişki sarmalından ilham aldığı ifade edilir.

Aynı yıl August'tan boşanan Caroline, 1803 yılında Schelling ile evlendi ve ikili Würzburg'a taşındılar. Bir süre sonra Schelling'in Bavyera Akademisi'nde görevlendirilmesi nedeniyle Münih'e taşındılar. İkili, Jena çevresiyle arasını düzeltti, hatta August Schlegel, çifti pek çok kez ziyaret etti. 1809 yılında yaptığı bir ziyaret sırasında Caroline hastalandı ve aynı kızı gibi tifo belirtileri gösteren bir hastalık nedeniyle 7 Eylül günü hayatını kaybetti. Schelling bunun üzerine yıkıldı. Caroline'yle birlikte yaşadığı şehir olan Münih'i terk etti ve Stuttgart'a yerleşti. Bundan sonraki yaşamı boyunca, yine çok önemli metinler (*Dünya Çağları*, *Mitoloji Felsefesi*, *Vahiy Felsefesi*) yazsa da, bunları sürekli revize ettiğinden yayımlatamadı. Eşinin ölümünden sonra inzivaya çekildi ve bir süre yalnızca Caroline'nin yakın arkadaşlarıyla Caroline'nin anısı hakkında mektuplaştı. Ardından, büyük ihtimalle 1811 yılında, *Clara*'yı kaleme aldı. Schelling'in Caroline'nin mezar taşına yazdığı yazı, sanki *Clara*'nın bir sayfasından alınmıştır:

"Burada sakince dinlen, ey inançlı ruh, biz yeniden bir araya gelene dek. Şu anda önünde olduğun Tanrı, seni ölümden güçlü olan sevgi ve bağlılıkla ödüllendirsin. Her duyarlı varlık, bir zamanlar en soylu yüreği ve en güzel tini taşıyan bu gövdenin istirahat ettiği yerde onu saygıyla ansın. Onu bana Tanrı verdi, ölüm alamaz onu benden."

Goethe'den Schiller'e pek çok sanatçıyı derinden etkileyen Caroline'nin yaşamöyküsünün hakkını burada vermek mümkün değil. Alman Romantizmine etkisinin yanında Almanya'nın ilk feminist aktivistlerinden biri olan Caroline'nin olağanüstü yaşamı ayrı bir ilgiyi hak ediyor. Biz burada onu yalnızca *Clara* aracılığıyla anıyoruz.

Clara'da, yalnızca Schelling'in Caroline'yi kaybedişinin değil, Caroline'nin de kızı Auguste'yi kaybedişinin yası duyumsanır. Örneğin şöyle sorar: "Öyle görünüyor ki, doğanın içinde gizli, yok edici bir zehir var; ama doğa neden zehirler kendi çocuklarını?" Bu hem metaforik bir sorudur hem de değildir. Çocuklar gerçekten ölmektedir, kendi çocuğu da ölmüştür. Bu nedenle şöyle der Clara: "Eğer çocuklarım olsa ve sonra onlar benden alınsa, o canların anneleri olmamı ne bir tesadüf ne de geçici bir talih olarak nitelerdim; benim onlara, onların da bana ebediyen ait olduğunu ve ne yerdeki ne gökteki bir gücün bunu bozabileceğini hissederdim, hatta bunu bilirdim."

Diğer yandan *Clara* gerçeklikten, ölümden bir kaçış ya da boş bir teselli arayışı değil, insanın ölüm ve sonluluk gibi yazgılarının farkında oluşuyla bir yüzleşmedir. Ama elbette bu, felsefe aracılığıyla bir tür iyileşme, sonluluğun açtığı yaralara merhem sürme çabasıdır aynı zamanda. Felsefenin bu terapötik yanı Schelling'de her zaman ön plandadır. *Clara*'dan sonra yıllarca revize ederek yazdığı *Weltalter*'in (*Dünya Çağları*) "Vergangenheit" ("Geçmiş") bölümünde şöyle der Schelling: "Kendini aşamayan insanın geçmişi yoktur, daha doğrusu geçmişin içinden çıkamaz, hep onun içinde yaşar... Üzerinde karar verilmiş bir geçmiş olmadan şimdi olmaz, tıpkı aşılmış bir şimdi olmadan bir geçmiş olmayacağı gibi." Schelling'e göre bu "aşma", insanın kendisine verili olandan fazlasını, özgürlüğü talep etmesiyle mümkündür. İnsanın yazgısı özgür olmaktır; özgür olmak, iyi ile kötü, evrensel ve bireysel irade arasında seçim yapabilmektir. Bu bakımdan Schelling'in merhemi, geçici bir çare ya da sorunun ilahi güce devredilerek çözülmesi değildir: Schelling bu dünyada ölümün varlığını, Tanrı'nın sınavı ya da ilahi takdir aracılığıyla açıklamaz, bunun yerine onu, evrenin fiziksel ve tinsel, maddi ve manevi yanları arasındaki bir denge unsuru olarak betimler.

Fiziksel ve tinsel yaşam arasında bir geçiş noktası olarak ölüm, genel olarak doğanın da merkezindedir. Tüm bunların bilincindeki bir varlık olarak insan, bu nedenle hem kendinden hem de dünyadan sorumludur.

Clara sıra dışı bir felsefi diyalogdur. Platon'dan sonra felsefenin diyalog halinde sunulmasına pek rastlanmaz, bunun yanında asıl ilginç olan, başrolde bir kadının olmasıdır. Felsefe tarihinde çok az da olsa –örneğin Diotima– bilge kadın ilkörneğine rastlarız, ama bütün diyaloğun merkezinde bir kadının olması görülmüş şey değildir. *Clara*'nın konusu çok çeşitlidir. Yalnızca doğa ile tin arasındaki ilişki ya da ölümden sonra yaşam değil, modern dünyada felsefenin önemi, felsefenin toplum arasında yaygınlaştırılması ve çetrefilli felsefi düşüncenin halka nasıl aktarılması gerektiğiyle ilgili tartışmalar da vardır.

CLARA'NIN ÖNEMİ

Clara, Schelling araştırmalarında sıkça karşımıza çıkan bir metin değil. Bunun çeşitli nedenleri var. Birincisi, metin bir tür fragman halinde tasarlanmıştır, parçalı bir yapısı vardır, giriş-gelişme-sonuç yoktur. Schelling, Romantik akıma uygun biçimde metni bilerek mi böyle kurgulamıştır, yoksa aslında hiçbir zaman tamamlayamamış mıdır, bu konuda kesin bir bilgi yoktur. İkincisi, metin bir "felsefi novella"dır ve Novalis'in felsefi novellası *Sais Çırakları* gibi, bu durum akademik araştırmalara fazla dahil edilmemesinin bir nedeni olabilir. Üçüncüsü, metinde çok çeşitli konu yelpazesi vardır ve bazı yerlerde, Schelling'in eşi Caroline'ye gerçekten yeniden kavuşma arzusunu hissettiğimiz ezoterik bir öteki dünya soruşturmasına girildiğinden, felsefi tutarlılıktan uzaklaşılabilmektedir.

Diğer yandan Schelling'in felsefi dönüşümünü anlamak için *Clara* bulunmaz bir nimettir. Caroline'nin ölümüyle Schelling yalnızca büyük bir çöküntü yaşamamış, aynı zamanda düşünsel çizgisini de bütünüyle değiştirmiş, daha önceki metinlerinin merkezinde bulunan özdeşlik felsefesinden, *Dünya Çağları* (*Weltalter*), *Mitoloji Felsefesi* (*Philosophie der Mythologie*) ve *Vahiy Felsefesi* (*Philosophie der Offenbarung*) gibi metinlerinde sistematik olarak ortaya koyduğu negatif ve pozitif felsefe ayrı-

mına gitmiştir.[1] Buna göre saf kavramsal bir düşünce zincirini temsil eden negatif felsefe yerine Schelling, akıldışı, irrasyonel, kavranılamaz olanın dünya tarihi içinde insan aracılığıyla nasıl açımlandığını irdeleyen pozitif felsefeyi öne sürer. Bu felsefenin temel işlevlerinden biri, özne-nesne ikiliklerini aşmak, onları mutlağın içinde kavranılır, sezilir ve temsil edilebilir kılmaktır. Buna göre düşünce ile varlığın özdeşliği, yeniden düşünce içinde ifade edilemez; mitoloji, din ve vahiy felsefesi, bu özdeşliğin dünya çağları boyunca insan bilincinde nasıl ifade edildiğini araştırır. İşte *Clara*'nın metafizik ve kimi zaman mistik konuları, Schelling'in pozitif felsefe olarak adlandırdığı bu araştırmaya geçişinin başlangıcına işaret eder.

Schelling'in felsefesinden pek çok öğe *Clara*'da nokta atışı halinde bulunabilir. Metnin ilk bölümünde konuşan rahibin temkinli sözleri, öteki dünyaya ilişkin bir araştırmadan kaçınmayı tavsiye etmesi, duyulur ve kavranılır dünyayı, doğa ile tini birbirinden kesin olarak ayıran Kant'ı çağrıştırmaktadır. Metinde Schelling'in iki kere ünlü İsveçli teolog Emanuel Swedenborg'a gönderme yapması, Kant'ın Swedenborg ile popüler olan mistik görüşleri irdelediği *Bir Bilicinin Düşleri*'ni hatırlatır. Ayrıca metinde, Schelling'in daha önce *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine*'de[2] öne sürdüğü kendine özgü özgürlük anlayışının da farklı biçimde yeniden ifade edildiğini görürüz. Buna göre insan ruhu (canı)[3] doğa ile tin arasında bir dönüm noktası, her ikisini birbirine bağlayan canlı bağdır. Başka bir deyişle *Seele* (can), beden ile tini bağlayan, onları birleştiren bağdır. Aynı zamanda bu bağ, ölümden sonra bireyin bağımsızlığının, onun kişiliğinin ve bireyselliğinin kaybolmamasını sağlar. Schelling'e göre ruh, can ya da nefs, beni şu da bu kişi yapan bireyselliktir.

Schelling'in teolojik anlayışına göre bireysellik, Tanrı'nın içinde eriyip gitmez. Caroline ölmeden önce yazdığı son kitap *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine*'de insanın bireyselliği,

1. Schelling'deki bu dönüşümün *Clara* ile ilgisi için bkz. Alexander Grau, "Clara. Über Schellings gleichnamiges Fragment", *Zeitschrift für philosophi-sche Forschung*, Cilt 51, H.4, 1997, s. 590-610.
2. F.J. von Schelling, *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine*, Çev. M.B. Albayrak, 2. baskı, Ayrıntı Yay., 2019.
3. Bu kavramlarla ilgili aşağıda bir açıklama yapmaya çalıştım.

Tanrı'nın içinde Tanrı olmayan bir unsur olarak bulunur. İnsan, hem Tanrı'ya aittir hem de ondan ayrıdır; insanın özgürlüğünün özü de buna dayanır. Kimi zaman tutucu bir filozof olarak nitelenen Schelling'in en radikal görüşlerinden biri de burada temellenir: Genel olarak filozoflar, özellikle de Kant sonrası Alman felsefesi, "insanın doğayla olan bütün bağlarını koparmak isterler." Schelling'e göre bunun nedeni, bu filozofların doğadan çekinmeleri, "işe havadan, ateşten ve sudan başlamaktan korkmalarıdır." Schelling ise insanın özünü tam da doğanın zorunlu yasalarının zemini üzerinde temellendirmeye çalışır. Esas olan, özgürlüğü doğayı es geçerek soyut bir biçimde kurgulamak değil, tersine, doğanın içinde, yaşamın canlı, kaotik ve hatta irrasyonel yapısını hesaba katarak anlamaya çalışmaktır. Özgürlüğün iç yüzünde tam da bu nedenle zorunluluk yatar: Gerçek özgürlük bir seçme özgürlüğü değil, dosdoğru istemedir.[4] Bu düşüncede irrasyonel olana da yer vardır; irrasyonel olan ya da *Clara*'da sözü edilen "karanlık tohum", insanın Tanrı'dan bağımsız ve onu gerçek anlamda özgür kılan parçasıdır. Kısacası Schelling, en tutucu ve dindar gözüktüğü yerde, aslında hem felsefi hem de teolojik bakımdan en sıra dışı fikirlerini ortaya sermektedir.

Clara'nın bir diğer ilginç özelliği, Schelling'in felsefeyi nasıl akademi dışına çıkartma arzusu içinde olduğunu açıkça göstermesidir.[5] *Clara*, Friedrich Schlegel'in savunduğu *Symphilosophie* anlayışının, yani "müşterek felsefe"nin somut bir örneğidir. Bu anlayış, felsefi bir konu üzerinde beraber çalışan, konuşan ve tartışan bir grubun, konuyu felsefi-düşünsel ve hatta edebi-sanatsal perspektifler aracılığıyla, bireysel bakış açısından çoklu bakış açısına yükseltme girişimine dayanır. Bu süreçte kimin ne katkı yaptığının, kimin konuşmacı ya da dinleyici olduğunun bir önemi yoktur. Söylenen ya da söylenmeyen sözler, düşünceler ile eylemler birbirinin içine geçerek belki de başta hiç planlanmayan yepyeni bir ürün meydana getirebilir. Seçkinci bir anlayışa

4. Schelling, *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine*'de şunu ısrarla vurgular: Özgürlük, seçme özgürlüğü değildir. Dosdoğru isteyen seçmez, seçen ise ne istediğini bilmez, bu nedenle isteyemez.

5. Bu konuyla ilgili bkz. Daniel Whistler, "Schelling's Politics of Sympathy: Reflections on Clara", *International Yearbook of German Idealism*, 2019.

düşman olan *Symphilosophie*, yazar ile okur, sanatçı ile izleyici arasındaki duvarı yıkmayı amaçlar. Schlegel'in şu fragmanı, Schelling'in aşağıda değineceğim seçkinci felsefe eleştirisine benzer: "Kitaplarını halihazırda bir okur kitlesi için yazdığını ve bu kitapları aracılığıyla onları eğiteceğini düşünen kişi, kısa zaman içinde bu kitleyi yalnızca küçümsemez, ama ondan nefret de eder; bu da insanı hiçbir yere götürmez."[6]

Schelling, *Clara*'nın IV. bölümünde felsefenin toplumdan kopukluğundan ve akademik dünyanın dilinin gündelik dile olan uzaklığından şikâyet eder. Akademi, dünyaya "ölümcül bir tekdüzelik" getirmiştir. Ayrıca akademi ile halk arasındaki kopukluk, toplumu "yüce şeyler"in bilgisinden mahrum bırakmaktadır ve bu durum yakın zamanda halkın "tinin ateşi"ni geri isteyeceği bir ayaklanmaya yol açacaktır (Bkz. IV. bölümün sonu). Schelling *Clara*'da doğabilimini öğrenmenin asıl yerinin doğanın kendisi olduğunu söyler: "Fizik hakkında çiftçilerden, akademinin dersliklerinde öğrendiğimden çok daha fazlasını öğrendim." Tıpkı müşterek felsefe gibi, Schelling bilginin de bir azınlığa mahsus olamayacağını, gerçek bilgi üretiminin ortak yapılan bir eylem sonucu ortaya çıkacağını savunur ve buna *Mitwissenschaft* ("ortak bilim" ya da "ortak bilme") adını verir. Buna göre bilgi, hiçbir zaman yalnızca tekil-bireysel bir çabanın sonucu olamaz. Schelling aslında bu fikirleri daha sonra yazacağı başyapıtı *Weltalter*'de geliştirecektir; *Clara* ise filozofun bu fikirlerininin filizlerini bir novella üslubunda ve diyaloglar halinde bize sunar.

Schelling, özellikle *Weltalter* dönemi ve sonrasında, filozofun ya da bir aydının "insanlığın öğretmeni" olduğu iddiasını reddeder.[7] Belki de Hegel'in, topluma yol gösterecek eğitimli aydın insan (*Bildungsmensch*) anlayışına ve son derece çetrefilli diline tepki olarak (Schelling ile Hegel arasında uzun yıllar süren rekabeti de hatırlayabiliriz), felsefenin tepeden inme eğitici rolüne karşı çıkar ve "okullardaki yapay dil"den arınması gerektiğini savunur. Felsefe antikçağı örnek almalı, doğaya çıplak bir dille

6. Friedrich Schlegel, *Eleştirel Fragmanlar*, Çev. Kerem Duymuş, Ayrıntı Yay., 2018, § 70.
7. Bu konuyla ilgili bkz. *a.g.e.*, s. 20.

bakmayı yeniden öğrenmelidir. Schelling'in *Clara*'nın IV. bölümünde de vurguladığı üzere, asıl filozof, en zor konuları en yalın dille ifade edebilendir, tıpkı Herakleitos gibi.

ÇEVİRİDE KULLANILAN KAVRAMLAR

Çeviride özellikle *Geist* ve *Seele* kavramlarının nasıl karşılandığıyla ilgili bir açıklama yapmak gerekiyor. Öncelikle şunu söylemek gerek: Ruh, tin, can, nefs gibi kavramlar, bizde olduğu gibi Almancada da yerli yerine oturmuş kavramlar değil. Örneğin *Clara*'da Schelling, insanın öldükten sonra gittiği yere neden *Seelenwelt* ("Ruh dünyası") değil de *Geisterwelt* (Gündelik kullanımda "ruh dünyası" ama asıl anlamı "tin dünyası") dendiğini tartışıyor. *Geist* sözcüğü Almancada da bazen tin, bazen ruh ya da can anlamlarına gelebiliyor. Schelling'e göre bu sorunun en önemli nedenlerinden biri, antik ve modern çağlarda insan anlayışının farklı olması. Modern çağlarda insan, beden ve ruh ya da beyin ve bilinç gibi ikiliklere indirgenmişken, *Eski Ahit* ve Eski Yunan'da insan üçlü bir sistemde ele alınmaktadır. Buna göre insan, beden, can (İbranice *nefeş*, Arapça *nefs*, Yunanca *psûkhê*, Almanca *Seele*, İngilizce *soul*) ve tinden (İbranice *ruah*, Arapça *ruh*, Yunanca *pneuma*, Almanca *Geist*, İngilizce *spirit*) oluşur.

Peki, bizim Türkçede gündelik dilde kullandığımız "ruh" sözcüğü bu bağlamda nerede? Türkçede zorluk, her şeyden önce, İbranice ve Arapçadaki *ruah-ruh* sözcüğünün (aslında *Geist-spirit*-tin), İbranice *nefeş*, Arapça *nefs* ya da Türkçe "can"ın yerine kullanılmasından kaynaklanıyor. Oysa hem *Eski* ve *Yeni Ahit*'te hem *Kuran*'da "ruh" sözcüğü, bizim gündelik anlamda kullandığımız insan ruhu olarak değil, daha yüce, daha tanrısal bir öz olarak nitelenmekte. Zorluğun bir diğer kaynağı (ya da sonucu), tin sözcüğünün akademik dünya dışında fazla yaygınlaşmamış olması. Ruh sözcüğü hem beden ile tin arasında aracılık eden can-nefs yerine hem de tin yerine kullanılıyor. Örneğin, "Bu kişide sanatçı ruhu var," dediğimizde aslında daha nesnel bir çerçevede tini kastediyoruz. Aynı şekilde "zamanın ruhu" da aslında nesnel bir tine gönderme yapıyor. Ve aynı ruh, bir yandan da ölümden sonraki varoluşumuzu-kimliğimizi de niteliyor. Başka bir deyişle, dilimizde ruh sözcüğünün ciddi bir

egemenliği söz konusu. Ama sanılmasın ki, Almancada ya da İngilizcede her şey güllük gülistanlık. En azından benim gözlemime göre, Almancada da *Geist* (tin) sözcüğünün, gündelik kullanımda *Seele* (ruh) üzerinde büyük bir iktidarı olduğunu, yani *Geist*'ın çoğunlukla ruh anlamında da kullanıldığını söyleyebiliriz. Bunun toplumsal yaşamla ilgili olup olmadığı, örneğin Almanların metafizik düşünceye ve duyguya yatkınlıklarının *Geist* sözcüğünü baskın kılıp kılmadığı ilginç ama ayrı bir tartışma konusu.

İnsan, modern düşünceyle (örneğin Descartes'la) birlikte ruh-beden ikiliğinde tanımlanmaya başladıktan sonra, bir kavram kargaşası da başlamıştır. Bu karmaşa, yalnızca Türkçede değildir, dahası, Türkçenin yetersizliğiyle de ilgili değildir. Schelling'in ifade ettiği gibi, Almancada da ruh ve tin sözcüklerinin kullanımında gündelik ya da metafizik kullanıma göre anlam kaymaları olmaktadır. Özetlersem: Bizi biz yapan, bize tekil kimliğimizi veren, yaşantımızla şekillenen ruh, can ya da nefstir. Beden fiziksel, tin ise tinsel özümüzdür.

Ben pragmatist davranarak, *Seele*yi can ya da nefs ile değil, yine gündelik dildeki gibi ruh ile karşıladım. Yalnızca birkaç yerde, cümleye de yakıştığı için can sözcüğünü tercih ettim. Dil gelecek yıllarda nasıl evrilir bilinmez, ama umarım Schelling'in de *Clara*'da umduğu gibi akademik dil ile gündelik dil arasındaki uçurum kapanır ve zamanla kaynaşır.

Clara ile bağlantı kurarsak: Metinde *Geist* (tin), *nous* (akıl) kavramına yakındır ve salt kişisel özellikler taşımaz, kişiye göre değişiklik göstermez; tinsel gerçekliğin özünü ifade eder. Diğer yandan *Seele* (can ya da Arapça *nefs*, kişisel tutum ve yaşantılara göre değişir. Bedense fiziksel gerçekliğin özüdür. Can, bu iki gerçeklik arasında aracılık yapar. İnsanın seçimleri, düşünceleri, yapıp ettikleri, tinsel tarafa ya da fiziksel tarafa ağırlık verdiği ya da her ikisini dengede tuttuğu ölçüde değişiklik gösterir. Bu çerçeve, teolojik hiyerarşiyle de tutarlıdır: Buna göre Tanrı'dan sonra akıl (*nous*-tin), akıldan sonra harekete olanak sağlayan can (*Seele*) ve onun ardından ilk madde gelir.

Teolojik yorumlarda maddi/bedensel ile manevi/tinsel dünya arasında bir hiyerarşi olsa da, Schelling, insanın üçlü yorumla-

nışının hiyerarşik olmadığını, bu üçlüden biri olmadığı zaman insanın da olmayacağını vurgular. Bu görüşüne göre, bu hayattan sonra bedensellik-fiziksellik tamamen yok olmaz. Bu dünyada fiziksellik baskındır, tinsellikse bastırılmıştır, öteki dünyadaysa tinsellik baskın çıkacaktır ama fiziksellik yok olmayacaktır. Bu da Schelling'in, "doğanın içinde tin, tinin içinde doğa" olduğunu öne süren ve Mutlağın her ikisinin birbirine indirgenemeyecek özdeşliğinden oluştuğunu söyleyen felsefesiyle tutarlıdır. Fiziksel ve tinsel dünya arasında gidip gelen ruh ya da cansa, insanın, Tanrı'nın içinde bile olsa bireysel bilincinin yok olup gitmemesinin güvencesidir. Son derece zengin ve zevkli bir tarihsel araştırma alanı açan bu konuya daha derinlemesine eğilmek, gelecekteki felsefe çevirilerine soluk aldıracaktır. Şöyle bir tablo belki hızlı başvuru açısından yararlı olabilir (Ancak özellikle Yunanca karşılıkların kesin olmadığını eklemek gerek):

İbranice	**Arapça**	**Yunanca**	**Latince**	**İngilizce**	**Almanca**	**Türkçe**
Ruah	Ruh	Pneuma	Spiritus	Spirit	Geist	Tin
Nefeş	Nefs	Psûkhê	Anima	Soul	Seele	Can

Yine de bu çevirinin, kavramsal bir tartışma yaratmaktan çok, Schelling literatürüne bir katkı sunma ve Alman Romantizminin büyüleyici figürü Caroline'nin Türkiye'de merak edilmesini sağlama amacı var ve bu merakın artması, çevirmeni fazlasıyla mutlu edecektir.

Mehmet Barış Albayrak

Kronoloji

2 Eylül 1763	Caroline Dorothea Albertine Michaelis, Göttingen'de doğdu.
27 Ocak 1775	Friedrich Wilhelm Joseph Schelling Leonberg'de doğdu.
	Babasının adı Joseph Friedrich Schelling, annesinin adı Gottliebin Maria Cleß idi.
1777	Schelling ailesi Bebenhausen'a taşındı.
1781	Kant'ın *Saf Aklın Eleştirisi* yayımlandı.
1784	Caroline, ilk kocası, doktor Johann Franz Wilhelm Böhmer ile evlendi.
28 Nisan 1785	Caroline'nin ilk çocuğu Auguste doğdu.
29 Aralık 1786	Schelling, Nürtingen'deki eğitimini, öğretmenlerinin yetersizliği nedeniyle yarıda bıraktı.
23 Nisan 1787	Caroline, ikinci çocuğu Therese'yi doğurdu.
4 Şubat 1788	Johann Böhmer öldü. Kant'ın *Pratik Aklın Eleştirisi* yayımlandı.
14 Temmuz 1789	Paris'teki Bastille Hapishanesi basıldı. Fransız Devrimi başladı.
17 Aralık	Caroline'nin çocuğu Therese öldü.
18 Ekim 1790	Schelling, Tübinger Stift'te öğrenim görmeye başladı.
	Hegel ve Hölderlin'le oda arkadaşlığı yaptı.
	Kant'ın *Yargı-gücünün Eleştirisi* yayımlandı.
30 Mart 1793	Caroline devrimi desteklediği için tutuklandı ve kızı Auguste ile birlikte hapse atıldı.

5 Temmuz	Caroline ve Auguste, Schlegel ailesinin araya girmesiyle hapisten çıkarıldı.
1794	Schelling, *Über die Möglichkeit einer Form der Philosophie*'yi, Fichte ise *Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre*'yi yayımladı.
30 Nisan 1795	Schelling, *Vom Ich als Prinzip der Philosophie*'yi yayımladı. Schelling Kasım ayında Tübinger Stift'ten mezun oldu ve özel öğretmen olarak çalışmaya başladı.
1 Temmuz 1796	Caroline, August Wilhelm Schlegel ile evlendi.
1797	Schelling Jena'da ücretsiz öğretim görevliliğine başladı.
12 Temmuz 1800	Caroline'nin çocuğu Auguste, Bad Bocklet'te 15 yaşındayken öldü.
1802	Schelling sırasıyla *Bruno*, *Über das absolute Identitäts-System und sein Verhältnis zu dem neuesten (Reinholdischen) Dualismus* ve *Ein Gespräch zwischen dem Verfasser und einem Freund* metinlerini yayımladı. *Allgemeine Literaturzeitung*'un yaz sayısında yayımlanan anonim bir makale, Auguste'nin ölümünden, yanlış ilaçlar kullanılmasına neden olduğu için Schelling'i suçladı. Ekim ayında August Schlegel, "An das Publikum. Rüge einer in der Jenaischen ALZ begangenen Ehrenschädigung" adlı makalesinde Schelling'i savundu.
17 Mayıs 1803	Caroline ile August Schlegel boşandı.
26 Haziran	Caroline ile Schelling evlendi. Schelling, Würzburg'da maaşlı bir iş buldu.
1804	Schelling *Philosophie und Religion*'u yayımladı.
1805	Würzburg Avusturya'nın eline geçti.
18 Nisan 1806	Schelling Würzburg'u terk edip Münih'e gitti.
1807	Hegel, bir eleştiri yazısı yazması için Schelling'e *Tinin Fenomenolojisi*'nin bir kopyasını gönderdi.

1809 Mayıs	*İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine* yayımlandı.
7 Eylül	Caroline, Maulbronn'da 46 yaşında öldü. Goethe'nin *Die Wahlverwandschaften*'ı yayımlandı.
1810	Schelling Stuttgart Seminerlerine başladı.
28 Mayıs 1812	Schelling, Pauline Gotter ile tanıştı.
11 Haziran	Pauline ile Schelling evlendi.
14 Kasım 1831	Hegel Berlin'de öldü.
1840	Schelling, Hegel'in yerine geçmesi için Berlin'e çağrıldı.
15 Kasım 1841	Berlin'de ders vermeye başladı.
1846	Berlin'deki derslerine son verdi.
20 Ağustos 1854	Schelling, Bad Ragaz, İsviçre'de, 79 yaşındayken öldü.

Tüm Ruhlar Günü

Tüm Ruhlar Günü'nde doktor ve ben, bizden birkaç gün önce iki kızımla yola çıkan Clara'yı almak için şehre gittik.* Arkasında geniş bir düzlük olan güzel şehri çevreleyen bir açıklığa geldiğimizde, hafif bir bayırda ilerleyen insanlar gördük. Sıra halinde dizilmiş insanların nereye gittiğini hemen anladık ve bu Katolik şehrinde ölülere adanmış bu duygu dolu festivali izlemek için onlara katıldık. Vardığımızda büyük bir kalabalıkla karşılaştık. Mezarların üzerinde, sonbahar güneşinin sezgi dolu soluk ışığıyla aydınlanan canlı insanları görmek tuhaf bir histi. Kalabalıktan biraz uzaklaşınca, tek tük mezarların başında zarif insanlar gördük: Birinde, genç kızlar küçük kardeşlerinin elini tutmuş, ölmüş annelerini sarmışlar; diğerinde, erken kaybettiği çocuklarının başında bir anne, kutsal su yerine nazik bir kederle kutsanmış gözyaşlarıyla mezar toprağını tazeliyor. Hiçbir zaman unutamayacakları, erkenden ölmüş bir arkadaşın ya da sevgilinin mezarının başında ciddi ve düşünceli biçimde duran insanlar vardı. Burada tüm parçalanmış ilişkiler, kişileri ya da olayları tanıyan ziyaretçiler tarafından yeniden birleştiriliyordu. Kardeş kardeşe, çocuk annesine, babasına geliyor ve o an yeniden bir aile oluyorlardı. Yalnızca sevgilisini ölümün aldığı âşık görünmüyordu bu kalabalıkta, belki sevdiğinin mezarını gözyaşlarıyla beraber sabahın çiyiyle örtmek için günün erken saatlerini seçmişti. Burada ölen genç bir yabancının anıtı çok güzeldi, çiçeklerle o kadar narin ve zarif dekore edilmiş ki, belli ki bunu yapan eller sevgi doluydu. Arkadaşım, "ne kadar

* 2 Kasım'da gerçekleşen Tüm Ruhlar Günü (*Allerseelentag*), bu dünyadan göçüp gitmişlerin ruhuna dua edilen kutsal bir gündür. (ç.n.)

dokunaklı bir gelenek," dedi, "ve ne kadar anlamlı, mezarların bu geç açan çiçeklerle donatılması. Bu sonbahar çiçekleriyle ölüleri kutsamak ne kadar da uygun, ki bu çiçekler değil midir, baharda karanlık mahzenlerinde beklerken şimdi bize bu rengârenk tomurcukları ulaştıran ve yaşamın sürekliliğini ve sonsuz yeniden doğumun kanıtını sunan."

Meydanın ortasında, kalabalığın içine sığmadığı bir şapel vardı. Oraya varışımızdan kısa bir süre sonra şapelin önü o kadar doldu ki, kapılarından mezarlara uzun kuyruklar oluştu. Üzerindeki yazı artık okunmayan eski ve yosun tutmuş bir mezar taşına sırtımızı verdik ve ancak dışarıdakilerin tepkilerinden takip edebildiğimiz törene kulak verdik. Sessiz bir hüzne dalarak oturduk. Şu anda mezarların yanında yürüyenlerin kaçı gelecek yıl burada yatacaktı?

Arkadaşımız Clara nerelerde oyalanıyordu acaba? Onu birkaç kez uzaktan gördüğümüzü sandık, ama tam çıkaramadık, kalabalıktan da yaklaşamadık. Daha uzun bir yolumuz olduğunu hatırladık. Onu hiçbir yerde bulamazsak, ayrılış vaktinde, şehrin öte yanında, bir Benediktin manastırında olacağını söylemişti bize. Zaman gelmişti ve usulca oradan ayrıldık.

Şehirde her yer boş ve ıssızdı; yanımıza atıştıracak bir şeyler aldık ve o enfes manastıra doğru tırmanmaya başladık. Vardığımızda bizi kütüphaneye götürdüler, orada genç, iyi eğitimli bir rahip bizi karşıladı, görevi misafirleri ağırlamak ve onlarla kibarca sohbet etmekti sanırım. Yeni ölen prensin onu zamanında çeşitli seyahatlere gönderdiğini ve şimdi hem bu kitap koleksiyonunun sorumlusu hem de manastırda felsefi bilimler hocası olduğunu öğrendik. Bize kendisinin gözetimi için bırakılan birçok nadir eser gösterdi. Ama bu ölü hazinelerden çok, asıl ilgimizi çeken, pencerelerden görünen ve daha önce yürüdüğümüz tepeye kadar uzanan geniş düzlüğü gösteren muhteşem manzaraydı. Düzlük, köyler ve kasabalarla doluydu, onu tam ortadan yaran görkemli nehir* şimdi buradan ancak kısmen, gümüş bir şerit gibi görünüyordu.

* Schelling metin boyunca manzarayı sembolik olarak da kullanmaktadır. Örneğin nehir burada bilerek şerit, kurdele ya da bağlayıcı bir öğe olarak nitelenmiştir, bu dünya ile öteki arasındaki bir bağ gibi (İngilizceye çeviren Fiona Steinkamp'ın notu. Bundan sonra F.S.'nin notu).

Sohbetimizin başında bize, manastırın başrahibiyle bazı işleri olan Clara'yı burada beklememiz gerektiğini söylemişti; manastırın birçok eşyası Clara'nın ailesine aitmiş ve atalarından bazıları, manastırın en önemli bağışçılarındanmış. Duvardaki bazı portreler de atalarına aitmiş; hatta dedelerinden birinin erkek kardeşi, bu manastıra yerleşmiş. Anlattığına göre bu adam kendini tamamen işine adamış, burada ölmüş ve buraya gömülmüş. Dediklerinden şüphe edemezdik çünkü tablodaki yüzle dostumuz Clara'nın benzerliği bizi ikna etmek için yeterliydi. Aradaki iki yüz yıla karşın tanık olduğumuz bu benzerlik karşısında şaşkınlığımızı gizleyemedik; rahip de böyle bir benzerliğin insanda ruhların göçüne inanışa yol açabileceğine ifade etti.

"İkisinin akraba olduğunu gösteren dış görünüşün benzerliğinden daha da tuhaf olan," diye söze girdim, "bu ikisinin kaderlerinin benzerliği." Kim bilir hangi koşullar bu eski kardeşi (böyle tanımlamam gerekirse) bu yalnız duvarların arasına sürükledi ve günlerini inzivada geçirmesine neden oldu. Belki bizim sevgili dostumuzun, büyük bir şehirdeki hayat yerine bu huzurlu ve sakin vadiyi seçmesine neden olan koşullara benziyordu. İkimiz de taşınmaması için ona ısrar etmiştik, çünkü anılarını sürekli canlı tutan yalnızlık uzun vadede sağlığını kötü etkileyecekti."

"Demek hâlâ onu altı yıl önce ziyaret ettiğim o ıssız evde yaşıyor, öyle mi?" diye sordu rahip.

"Aynen öyle," diye yanıtladım. "Yıllar önce bir yabancı, araziyi satın almış ve evi inşa etmiş; altı yıl önce kaçacak yer arayan Clara burayı boş bir halde bulmuş, bahçesi ve bağıyla düşük bir fiyata satın almış; hâlâ orada yaşıyor, baba tarafına ait mülklerden uzaklaştırılmış."

"O sıralar," dedi rahip, "manastırımızla bir ilişkisi yoktu; sessiz bir saygıyla karışık merak içinde onu gizlice ziyaret ediyordum. Kendini zor bir durumun içinde bulmuştu belli ki; ailesinde oldukça sözü geçen eski başrahip, çevredeki tüm Katolik asilzadeler gibi onun bir Protestanla evlenmesine karşıydı çünkü kendisi son varis olduğundan bütün değerli eşyalar öteki tarafa geçecekti. Bugün manastırımıza ilk defa teşrif edecek, hatırladığım kadarıyla daha önce yalnızca çocukken ailesiyle birkaç defa uğramıştı. Kendisinin feragat ettiği bu kadar hatırı sayılır

mülk bazı şeyleri değiştirmiş olabilir; ayrıca şimdiki başrahip daha açık görüşlü ve gizli çekişmeleri beslemek yerine karşılıklı yardıma ihtiyaç duyulan zamanımızı doğru yorumluyor."

O âna kadar tablolara bakarak vakit geçiren doktor burada söze girdi: "Günümüz ile geçmiş arasındaki farkı bana kalırsa bu portre koleksiyonundan daha iyi hiçbir şey anlatamaz. Otuz Yıl Savaşları'nın* bu prensleri ve öncekiler ne kadar da sağlam ve her açıdan baktığınızda eğitimli ve gururlu portreler! Burada yan yana gördüğümüz generallerin ve eylemleriyle öne çıkanların şu alınlarına ve gözlerine bir bakın! Bu ailelerin günümüzdeki erkek yavrularının birinde bile buradaki portrelerde tanık olduğumuz yüce içsel duygunun ifadesi ve karakter kudreti var mı, merak ediyorum! Ayrıca erkeklerin bu hali nedeniyle ataların üstün özellikleri kadınlara geçmedi mi artık?"

Tam o sırada Clara büyük bir neşeyle içeri girdi ve portreyle benzerlik o kadar korkutucu biçimde açığa çıktı ki, duygularımızı saklamak için hemen toparlanmak zorunda kaldık. Neden bu gözlemimizi paylaşmaktan kaçındık ya da neden onun yalnızca tahmin edilmesine izin verdik, bilmiyorum. Gözleri açık pencereye gitti, bakışı dışarının maviliğini ve uzak tepeleri yakaladığında, Clara'nın gözleri yaşlarla doldu ve şöyle dedi: "Üzerinde güneşin batmak üzere olduğu ve gittikçe mavileşen bu tepelerin ardında, her şeyim gömülü halde yatıyor. Ah Albert, Albert, bizi bu tarafta birleştiren sessiz mezarlıktan, ne kadar uzun ayrılmam gerekti. Seni kaybeder kaybetmez sürüldüm uzaklara ve senden bana kalan şu küçük toprak parçası bile, yetiyor perişan olmama. Hırsızlar babamın mezarını yağmaladılar ve sen de onunla uyuyordun. Bugün en yoksullar bile sevdiklerinin mezarına giderken, ben seni onurlandıramıyorum. Yine de gözyaşlarım burada dinginlik ve sabır içinde akıyor; sihirli bir güçle sana doğru yol alacak ve mezarında seni tazeleyecekler."

Böylesi hızlı ve beklenmedik duygu patlaması beni korkutmuştu, onun sözünü keserek sohbeti hemen daha genel konulara çekmeye çalıştım. "İtiraf edeyim," diye söze girdim,

* 1618-1648 yılları arasında merkezi Almanya olmak üzere, Orta Avrupa'da gerçekleşen kanlı savaşlar dizisi. (ç.n.)

"bu ölüleri anma töreni beni çok etkiledi. Şu anda yaşadığımız hayatın, yaşamın tek bir yanı olduğunu ve bu hayatın ancak yüksek tinsel yaşam onunla birleşirse ve merhum dediklerimiz bizimle yaşamayı bırakmayıp ailenin diğer tarafını oluşturmaya devam ederlerse eksiksiz olacağına bir kez daha kesin olarak kanaat getirdim. Eski Mısırlıların âdetlerinde korkunç yanlar var, ama kendi içinde gerçek ve doğru bir şeye dayanıyor.* Öteki dünyayla bağımızı hatırlatan bütün şenlikleri ve gelenekleri sürdürmeliyiz."

"Affedersiniz," diyerek beni böldü rahip, iyice yanıma yaklaşmıştı ve son sözlerimi duymuştu, "ama burada farklı bir görüş belirtmek durumundayım. Evet, bugünkü anma töreni kesinlikle dokunaklıydı, ama amacı öteki dünyanın sakinleriyle iletişime geçme fikrini sürdürmek olsaydı, onu zararlı bulurdum ve benim gibi pek çoklarının yapacağı gibi, kilise tarafından yasaklanmasını talep ederdim." Kimse bir şey söylemediğinden devam etti: "Biz yaşayanlar, bu dünyaya ancak bir kere geliriz; burada elimizden gelenin en iyisini yapmalıyız, yakınlarımıza tüm sevgi ve sadakatimizi vermeli, onlarla olduğumuz sürece böyle yapmaya devam etmeliyiz; onların ölümlü oluşunu, öldükten sonra onlarla olan bağımızın yok olacağını ve ne sevgimizin ateşinin ne de nefretimizin ya da bayağı karakterimizin onlara ulaşacağını hatırlarsak bu görevimizi çok daha doğru ve bilinçli yerine getiririz."

Clara yanıtladı: "Belki aşağı olan yüce olana etki edemiyordur, ama yüce olan kesinlikle aşağıya etki eder, bu nedenle bir tür ortaklık o kadar saçma bir düşünce değil."

"Eğer öyleyse," diye yanıtladı rahip, "her ikisi de aynı dünyanın içinde olmalı, bizim bedenimizin ve tinimizin şimdiki yaşamın dünyasına ait olması gibi. Ama merhumlar, bizim duyular dünyası için tamamen ölüdür, yani herhangi bir yerde bir etki yaratamazlar, çünkü bir şey hissedemedikleri gibi, etkide bulunacak araçları da yoktur."

---

* Hangi âdet olduğu açıkça ifade edilmese de, ölünün, bir sonraki hayatta aynı şekilde dünyaya gelmesi için mumyalanması ve gündelik eşyalarıyla gömülmesi olabilir. Bu inanışa göre ruh bedenden çıktığında yeniden bedene dönebilirdi. (F.S.'nin notu.)

"Söylediklerinizi," diye söze karıştım, "Tanrı'nın duyusal dünyaya mucizevi etkisini, bu dünyada duyusal olanı hesaba katmadan söz eden felsefeci teologları anımsattı."

"Biz yine de bu kadim sınırları gözetmeliyiz," dedi rahip. "Aklı başında bir insan, bu sınırların kayması karşısında dehşete düşerdi, çünkü o zaman her şey hiç ayrım olmadan birbirine karışırdı, bunun sonucunda her iki dünya da bize yabancı olurdu."

"Ama siz," dedi Clara, "en azından içimizde başka bir şeyin, duyusal niteliğin dışında başka bir şeyin, yani bir tinin bulunduğunu söylediniz.* Öyleyse bu tin aracılığıyla öteki dünyayla bağ kurabileceğimizi, duyusallık ve tinsellik ayrı olsa da, içimizdeki tinselliğin başka bir dünyanın kuvvetleriyle olası bir bağa sahip olamayacağına dair bir kanıtın olmadığını kabul etmelisiniz."

"Kabul," diye yanıtladı rahip, "ama tinimiz saf tinselliğe erişebilseydi, yani maddi dünyayla olan bağı, ancak bu bağ koptuğunda yükselebileceği dünyanın saflığından onu tamamen koparmasaydı."

"Ama böyle tam bir ayrılık fikriyle, aynı zamanda daha yüce bir dünya kavramını da reddetmiş oluyorsunuz," diye karşı çıktım.

"Aynen öyle," dedi, "herhangi bir akıl yürütmenin ya da bizzat aklın bu konuda üreteceği kavramı reddediyorum. İçimizde tek bir nokta açıktır ve oradan sızarak parıldar sema. Bu nokta kalbimizdir, daha açık söylersem, vicdanımızdır. Orada tek bir yasa ve amaç buluruz; amaç bu dünyaya ait değildir, hatta çoğu zaman onunla çelişir ve tam da bu nedenle daha yüce bir dünyanın teminatı olarak görülebilir; kendisini izlemeyi öğreneni ise, ölümsüzlüğün teskin edici düşüncesine yükseltir."

"Bu kadar mı?" diye karşılık verdi Clara. "Bu ölümsüzlük sözcüğü, hissettiğim şey için çok hafif. Soğuk sözcüklerin ve yalnızca olumsuzlayan kavramların hararetli özlemle ne ilgisi var? Burada soluk ve çorak bir yaşam sürmekten hoşnut muyuz? Doğa bizim bu genelleştirmelerimizden tatmin oluyor mu?"

---

* Metinde kullanılan tin ve ruh kavramları için "Önsöz"e bkz. Metin boyunca, Schelling'in klasik ruh ve beden ayrımından kaçındığını göz önünde bulundurmak önemli. Modern düşüncedeki ikili sistem yerine Schelling, ilerleyen sayfalarda değineceği üçlü bir sistem önerecektir. (ç.n.)

"İnanç yalındır," diye yanıtladı rahip, "kendisini meydana getiren ödev gibi."

"En yüce kesinliği kalpten yola çıkarak kanıtlıyorsunuz ama kalbin kendisini önemsemiyorsunuz. Bizi uzaklara çağıran eski bir dostun gidişini izlerken, düşüncelerimizle gittiği uzak yerde onu takip etmekten, oradaki durumunu, koşullarını hayal etmekten, eski alışkanlıklarını sürdürüp sürdüremeyeceğini ümit etmekten kendimizi alamayız," diye yanıtladı Clara.

"Bu hayattaki ayrılık ve başka bir dünyaya geçiş çok farklı, birbiriyle hiç ortak noktası olmayan şeylerdir," dedi rahip.

Yine söze karıştım: "Öyle düşünmüyorum. Karşıt olan en yakındadır. Çöller, dağlar, uzak diyarlar ve denizler bizi bu hayatta dostumuzdan pekâlâ ayırabilir; bu hayat ile öteki arasındaki mesafe gece ile gündüz arasındakinden fazla değil. İçten bir düşünce, dış dünyaya kendimizi tamamen kapattığımız takdirde, bizi başka bir dünyaya götürebilir ve belki de bu dünya bize yaklaştıkça gizlenmektedir."

"Bunu inkâr edemem," diye yanıtladı rahip. "İçsel dünya içimize işleyebilir ama bizim hayatımız onun içine işleyemez; bizim bakış açımız her zaman içselliğimizle sınırlıdır ve göçüp gitmiş dostlarımızın yazgısını takip edemez, bunu bencil bir sevgi olarak görüyorum."

"Neden?" diye sordu Clara.

"Kendi hayatımızda dostlarımızı ve eşlerimizi sık sık *bize ait* sanırız, oysa onlar yalnızca Tanrı'ya aittir, özgür varlıklardır, onun dışında kimseye hizmet etmezler. Onlar birer hediye gibidir, hiçbir şey olmasa bile ölüm bunu bize hatırlatır, elbette bilge kişi hayattayken de *bizim* diye bir şey olmadığının her zaman farkındadır; daha yüksek bir iradenin karşısında yoksulluk, yoksunluk ve özellikle itaat, herkesin üstlenmesi gereken bir taahhüttür. Sevgi ve dostluk gibi sahip olduğumuz en soylu şeylere karşı her ne kadar son derece titiz olsak da, zihnimizin ve kalbimizin tüm gücüyle kendimize doğru çektiğimiz ve bütünüyle kaynaşmak istediğimiz canın varlığının yalnızca Tanrı'ya ait olduğunu ve bu canı er ya da geç onun ellerine teslim edeceğimizi hatırlamalıyız; bir an gelir ki, can artık bize ait olmaz, asıl özgürlüğüne, bütüne bir kez daha geri döner ve

belki Tanrı'nın iradesiyle bizimkiyle bir daha çakışmayacak yeni bir yolculuğa çıkar ve buradaki gibi iç dünyamızı geliştirmek ve özümüzü yüceltmekten daha başka amaçlara hizmet eder."

"Öyleyse," dedi Clara, "sevgi ya da arkadaşlığın doğaları gereği ebedi bir şey olduğuna, bağlayan Tanrı olsa da ne kendisinin ne de ölümün çözebileceği bir bağa sahip olduklarına inanmıyorsunuz. Belki bu hayatta binlerce ilişki bozulup parçalanmıştır, belki iç dünyamızı düşmanca ya da en azından rahatsız edici şekilde etkilemişlerdir, ama canın varlığında temellenen sahici ilahi sevgi, tıpkı bu can gibi bozulamaz ve Tanrı'nın sözü gibi ebedidir. Eğer çocuklarım olsa ve sonra onlar benden alınsa, o canların anneleri olmamı ne bir tesadüf ne de geçici bir talih olarak nitelerdim; benim onlara, onların da bana ebediyen ait olduğunu ve ne yerdeki ne gökteki bir gücün bunu bozabileceğini hissederdim, hatta bunu bilirdim."

"Elbette," diye yanıtladı rahip, "bu gerçek bir annelik hissidir, ama buradaki doğal ilişki bile ebediyet duygusunu veremez, tersine ilişkiyi ebedileştiren duygudur, yoksa neden çevremizde bu kadar manevi anne olsun ki? Bu gösteriyor ki ebedi olan yalnızca tutumumuzdur. Eğer bize rağmen oluşan doğal ilişkileri dikkatle incelersek, orada görünmez bir elin varlığını, ilahi bir tasdiki görürüz."

"Ama sevgi ya da dostluk gibi yüce ilişkilerin kutsal bir doğası olduğuna inanmıyor musunuz?" diye söze girdi Clara. "Sessiz, bilinçdışı ve tam da bu nedenle son derece güçlü bir zorunluluk canları birbirine çekmiyor mu?"

"Tam olarak idrak edemesem de böyle bir doğa gücünü inkâr etmiyorum," dedi rahip. "Ama insan yine kavrayamadığım biçimde doğayla bu şekilde çatışmaya ve çelişkiye düşmüştür ve böylece yozlaşma insanın derinliklerinde kök salmıştır, bu yüzden insan ne bu ne de öteki yaşamda saf olanı ayırt edebilir; insanı yalnızca özgürlüğe yönlendirmek en az onu zorunluluğu yönlendirmek kadar tehlikelidir. İtiraf etmeliyim ki bu sapmadan sonra özgür iradenin rolü olduğu bütün ilişkilere bile şüpheyle bakıyorum ve bu labirente girmeyi pek istemiyorum. Dilerim ki güzel kalplerin tüm sıcaklığı hak ettiğini bulsun, ama duyguların verdiği ilhamdan ve özlemin yarattıklarından genel hakikatler

çıkarma konusunda dikkatli olalım, yoksa ortada hiçbir sınır kalmaz. Asık suratlı ve zapt edilmez karakter ile neşeli ve uysal olan aynı hakka sahip olur; ayrıca kontrolsüz özlemin ya da vahşi imgelemin yaratıklarını canlandırma dürtüsünün nasıl canavarlar meydana getirdiğini hepimiz biliyoruz."

Sohbetin gittiği yer bir süredir hoşuna gitmiyor gibi görünen doktor burada araya girdi ve şöyle dedi: "Haklısınız, yalnızca en düzgün karakterler bundan sonraki yaşamla ilgilenmeli, yalnızca sevinçli karakterler ebedi sevinç ve huzurun diyarına yaklaşmalıdır. Bu dünyada fikirlerini geliştirebileceği sağlam ve sarsılmaz bir zemin edinmemiş hiç kimse kendini bu tür şeylerin soruşturulmasına adamamalıdır. Yalnızca içinde bulunduğumuz yaşamı kavrayan kişi ölüm ve ötesi üzerine konuşmalıdır. Şu andaki durumumuzu atlamak, şimdi burada ve gerçek olandan yola çıkmayıp tinin götürmeyeceği şeyleri öngörmeye çalışmak kınanmalıdır, çünkü bu bizi yalnızca safsataya ve yanılgıya götürür."

"O halde," dedi rahip, "gelecekle ilgili her türlü bilgiyi benim gibi red mi ediyorsunuz? Zira kim iddia edebilir bu yaşamı tümden kavradığını?"

"Biri böyle bir şeyi iddia edebilir mi bilmiyorum," dedi doktor. "Ama tamamen imkânsız olduğunu da söyleyemem. Her şeyi yükseklerde aramamalıyız, doğanın toprağından kuvvet, yaşam ve özsuyu emen ve tomurcukları göklere kadar uzanan kökü hemencecik kesmemeliyiz. Yaşamı, sanki gerçekten onu kavrıyormuş gibi yaparak, onu başka ve daha yüce bir şeyden türetmeye çalışmaktan kesinlikle vazgeçmeliyiz. Benim ilkem, yukarıdan aşağıya değil aşağıdan yukarıya gitmektir ki, bu ikincisi hepimize yakışan alçakgönüllüye de uygundur. Ama bakınız, güneş çoktan tepenin ardına inmeye başladı ve sonbahar akşamının havası sevgili dostumuz Clara'ya dokunabilir. Bu nedenle müsaadenizi isteyelim."

Clara uzaktaki tepelere bakarak hızlıca selam verdi ve kızlarım şehirden alındıktan sonra yeniden dağların girişine ve vadiye doğru yola çıktık. Konuşmadan, yan yana duruyorduk, Clara sessiz ve dalgındı. Sonunda lafı manastır yaşamından açtı: "Neden insanlar manastır yaşamını rahat ve güzel bulur? Yoksa

bir keşişin mizacında kendi dengesini bulmuş saf ve huzurlu insan idealini, yani herkesin gerçekleştirmek istediği ama nasıl yapacağını bilmediği bu ideali düşünmeyi sevdikleri için mi? Yoksa, dış etkenler, lüks yaşam ve bu yaşamın kayıtsızlığı gibi şeyler ancak ayaktakımını çekmez mi?"

"Beni çeken tek şey manastırın enfes manzarası," dedi Therese, "üzerine evler yapılan dağlar ve onları saran verimli vadiler."

Söze girdim: "Hepimizde, mutluluğun mülkiyette olmadığına, çünkü malın mülkün endişe ve mesuliyet yarattığına ilişkin belli belirsiz bir his yok mu? Yoksulluk ve mahrumiyet de zor ve acı verici şeyler olduğundan, manastır yaşamı gerçek bir ideal gibi görünür, çünkü orada herkes malı-mülkü olmadan mutlu ve rahat bir yaşam sürer."

"Bana kalırsa," dedi Clara, "değişmeyen her şey bizde derin bir saygı hissi uyandırıyor, tersi olunca da saygımız azalıyor. Gündelik yaşamı içinde gözlemlediğim insan bana hep bocalayan ve kararsız bir varlık gibi gelmiştir. Şu anda erdemli ve doğru davranan birinin, koşullara boyun eğerek yarın korkakça davranmayacağını nereden bilebilirim? Ya da bugün duru, özgür ve saf görünenin yarın yoğun bir tutkunun esiri olarak karanlık ya da darmadağın bir hale gelmeyeceğini? Bütün hayatı için bir karar vermiş olan, bu kararı verirken tanık olarak Tanrı'yı ve bütün dünyayı çağıran ve bu kararı bozulamaz bir mühürle damgalayan kişi, eğer özgür iradesiyle ve aklı başındayken hareket ederek bunu yapmışsa benim bütün saygımı kazanır. Neden yaşarken ölenler dışında kimseyi kutsal görmeyiz? Ölmeden önce mahrumiyete ve el etek çekmeye bu coşkulu övgü neden?"

"Kaygısız bir inzivanın bilime ve sanata olumlu katkısı olabileceğinden henüz kimsenin söz etmemesi ilginç," dedim.

"Evet," diye yanıtladı doktor, "ama uzun süredir böyle bir şey olmadı; yoksa âlimlerin eserlerini ve koleksiyonlarını kanıt olarak sunardık."

"Evet," diye karşılık verdim, "sanat ve bilim, bütün bu zengin ve görkemli yapılarıyla, kütüphaneleriyle, kiliseleriyle, mihraplarıyla, freskleriyle ve sanatsal oymalarıyla, manastırlar ortadan kalkarsa çok şey kaybetmez," dedim.

"Ah," dedi Therese, "bütün bölge çoraklaşırdı. Gerçekten de mısır tarlaları, nehirler ve ormanlarla çevrelenmiş doğanın ortasında kuleleri ve kubbeleriyle yükselen, yakınlarında bir bağ bulunan ve etraftaki insanlarla capcanlı bu manzaradan daha güzelini düşünemiyorum. En güzel şehir bile bende bu etkiyi uyandırmıyor; şehir doğayı bastırıyor ve ancak ondan biraz uzaklaştıktan sonra doğa tekrar bulunabiliyor. Ama kırsalın sınırsız zenginliğiyle görkemli ve yüce olanın saf birleşimi insanı gerçekten derinden etkiliyor."

"Thereseciğim, şatoları ve soyluların malikânelerini de buna katmalısın," dedim.

"Hayır," dedi Therese, "ben kalıcılığı seviyorum, kalıcılık ve devamlılıkta birbirine bağlılığı, birbirinden ayrılmamayı görüyorum. Bizim dönemimizde mülk birinden ötekine geçiyor, ailelerin soyu tükeniyor, soylular şehre göç ediyorlar ve şehirden kırsala gittiklerinde de oralarla uymayan yaşam tarzları ve gürültülü eğlenceleriyle bu güzel ve huzurlu vadileri rahatsız ediyorlar."

"Haklısın," diye yanıtladım, "ama konuyla ilgili görüşün geneli yansıtmayabilir, hele ki içinde bulunduğumuz bu vahşi zamanlarda. Bu manastırlar, eskiden ne kadar önemli olursa olsun, şimdi yalnızca pitoresk* bir öneme sahip. Ama elbette bu kurumları toptan kapatmak, onları günümüze uygun şekilde olacak şekilde esas amacını gözeterek yenilemekten çok daha kolay gelecektir insanlara. Ne zaman vadinin aşağısında ya da bir tepeden aşağıya bakan böyle huzurlu bir manastırın yanından geçsem şöyle düşünürüm: Geçmiş zamanın bu anıtlarının eğer bir gün sonu gelecekse, lütfen prenslerimizden biri en azından birkaçını ve içindeki malları korusun, onları sanatın ve bilimin hizmetine sunsun. Ancak gerçekten tinin içinde yaşayanlar, yani âlimler ve sanatçılar tinseldir. Canlı ve aktif bilimsel araştırmayla birleştirmeden yapılan gündelik ibadet, bir süre sonra insanı anlamsızlığa götürür, kalbi ve ruhu mekanikleştirir ve bu da manastır yaşamını günümüzdekinden bile daha küçültücü hale getirir. Bilginin çabuk yayılmadığı, bilimin ve bilginin keşişlere

* Pitoresk: Durumu ve görünüşü resim konusu olmaya değer; insan aklında resim gibi bir hayal uyandırabilen şiir ya da yazı. (y.h.n.)

emanet edildiği dönemde, keşişler ve rahipler gerçek anlamda birer âlimdi. Ancak zaman geçtikçe dünya onları zihinsel olarak aştı ve onlar da âlimliklerini kaybetti. Bilimlerin amacı dinle aynıdır ve en güzel zamanları, dinle uyum içinde oldukları zamanlardı. Ama bazı ülkelerde inanç değişikliği sonucunda manastırların okula çevrilmesinden söz etmiyorum."

"Neden söz ediyordunuz?" diye sordu doktor.

"Demek istediğim şu: İşte tam şu tepede yeni büyük Alman şiiri yazılmalı, şu vadide Cosentina'daki* gibi bir Platon akademisi kurulmalı, her daldan bilim insanı ve sanatçı burada gerçek bir tinsel hayat yaşamalı, uyum içinde ve kaygılardan uzakta. Doğadan uzaktaki şehirlere ve toplumun sınırlayıcı koşullarına kapatılmamalılar; çünkü Alman tini özgürlük kadar yalnızlığı da sever; tanıdık olan her şey onu daraltır. Toplumun ellerinden ve dudaklarından övgü ve onayı fiziksel ihtiyaç gibi atıştırarak gösteriş budalalığına kapılan evcil bilimciler ve sanatçıların aksine, Alman tini ormanlarda, tepelerde ve vadilerde gezinmeyi sever, yalnızca doğanın bağrına yaslar başını. Alman tini daha önce ayarlanmış setlerden ve kanallardan akan düzenli bir nehir değildir; o gideceği yolu kimsenin bilmediği topraktaki nem gibidir ki bu nem gittiği her yerin içine işler, orayı canlandırır, ne var ne yok açığa çıkartır, serbest bırakır; yolda karşısına biri çıkar mı diye tasalanmaz, ama dağların yalnız yollarından, kayalıklardan, uzak vadilerden korkmayanları güçlendirir ve tazeler. Ne yazık, her şeyi kafamda böyle tamı tamına canlandırmışken, bütün bunların bir rüya olarak kalacağını biliyorum, çünkü kendi karakterlerine göre yaşayamamak da Almanların kaderidir. Almanlar hep yabancıların standartlarını kendilerine uydurmak zorunda kalmıştır, çünkü bunu değiştirebilecek insanlar çok ender kendileri olma yürekliliğini göstermiştir, yoksa Almanlara Alman gibi davranılsa komşular ne der!"

"O halde, dünyayla bağlantımız kesilmeden doğayla sürekli ilişki içinde olacağımız günlerimizi kutlayalım," dedi doktor. "Dünyadaki en güzel manastırları gördüm. Monte Cassino tepesindeki, Camadoli ormanındaki, Main ve Ren nehirleri

* İtalya'da 1511 yılında kurulan bir akademi. (ç.n.)

kenarlarındaki manastırlarda ebediyen huzur içinde sürecek gibi görünen bir tefekkür hayatının özlemini çekmişimdir hep. Ama bu hayatın insanı doğadan ne kadar uzaklaştırdığını görünce fikrimi sık sık değiştirdim; kendini adayana zorunlu kılınan katı kurallarla başlayan kendine işkence nasıl da bir sıkıcılık ve doğaya karşı bir düşmanlık yaratır insanda. Kalmasını istediğim tek tarikat, insan toplumundaki bir gerekliliği karşılıyor gibi görünen Şartrö tarikatıdır.* Bu tarikatın kuralları altında birçok insan, başka hiçbir yerde katlanamayacakları bir hayat sürmüşlerdir. Gerçek anlamda talihsizlerin, toyluk ya da sosyal koşullar nedeniyle geri döndürülemeyecek korkunç eylemler ya da hatalarda bulunanların sığınağıdır orası. Dünya ve ondan kendini kurtaramayanı yutan çarkına yalnızca dahil olmak bile onlara yazgılarını hatırlatır ve yüreklerini dağlardı. Eğer bu manastırdaki gibi bir sükûnet ve mahremiyet alanı bulmasalar, yaşam onlar için bir aşağılanmadan başka bir şey olmazdı. Bu mekân, öldükten sonra gittiğimiz yere benzer; bu yerde, geri döndürülemez olanın acısı hüzne dönüşür; bu yerde, yaşamdan sonra arzu edilebilecek hiçbir şey kalmadığı ve ölümlü insanın yazgısının hüzünlü olduğu kavranır. Hiçbir yerde Şartrö manastırlarındaki kadar ilginç insanlarla tanışmadım, özellikle Fransa'dakilerde; hiçbir yerde insan yaşamına ve onun türlü karmaşıklıklarına bu kadar yakından bakmayı öğrenmedim. Yapmadığı bir hata yüzünden suçlanan ve yaşamın mutluluğundan el etek çeken insana, bu yardımsever topluluk kucak açmasa, onun mezar dışında sığınacağı yer olur muydu? Evet, bu yerlerin görüntüsü dışarıdan serttir, ama bu topluluk en hayırsever niyetleri taşır; orada yaşam sanki zamansız akar, manastır üyelerinin parçası olduğu tek şey bitkilerin sessiz varlığıdır, onları dinginliğin ve inzivanın daimi imgesi olarak görürler. Yaptıkları uzun gözlemler, özellikle de bitkilere yönelik olanlar sayesinde bitkiler ile insanlar arasındaki olağanüstü ilişkiyi tanıyan bu tarikat üyelerinden kendi mesleğimle ilgili çok şey öğrendim."

"Evet," dedim, "küçük ya da önemsiz gibi görünen şeylerde bu kadar başarılı olmanız beni hep şaşırtmıştır."

---

* Sessizlik yemini eden keşişlerden oluşan bir Katolik tarikatı. (ç.n.)

"Tam da bu yüzden," diye ekledi doktor, "onları şehirde kullanamıyorum çünkü insanlar en tehlikeli ilaçlara alıştığından, basit çarelere inanmıyorlar."

"Yani," diye söze girdi Clara, "sonuç olarak küçük bir köyde yaşamayı şehre tercih eder miydiniz?"

"Yalnızca bu nedenle değil," diye yanıtladı. "Doğabilimcisinin mekânı kırdır. Çiftçilerden öğrendiğim fizik, üniversite derslerinde öğrendiklerimden daha fazladır. Gözlem en iyisidir. İnsana bitmeyecek gibi gelen uzun bir yaz gününde, sabahın erken saatlerinden gecenin sessizliğine kadar, dışarıda ne kadar da gözlemlenecek şey vardır. Burada doğanın evrensel etkilerini, ışığı, sesi, suyun topraktaki ve bulutlardaki rolünü, doğa kuvvetlerinin ortaya çıkıp kayboluşunu, hayvanların yaşamını ve özellikle de hiçbir akademisyenin bana anlatamayacağı bitkileri gözlemledim. Doğal yaşama bir bütün olarak bakmayan, dilini tüm küçük detayları ve ayrıntılarıyla anlamayan, insan bedeninin bütün doğanın küçük bir parçası olduğunu göremez; bu küçük parçada bütünle o kadar çok bağ ve benzerlik bulunur ki, gözlem ve uygulama olmasa bu bağların varlığından haberdar olamazdık."

"Bu bağlar ve her şeyin insanla ilişkili olduğu düşüncesi beni çoğu zaman dehşete düşürür," dedi Clara bu noktada. "Eğer içimdeki başka bir kuvvet doğanın verdiği dehşeti dengelemese, ışığın geri çekildiği sonsuz gece, yani sürekli çabalasa da bir türlü var olamayan varlığın düşüncesi öldürürdü beni.* Yalnızca tanrı düşüncesi içimizi aydınlatır ve huzur verir."

O sırada Clara'nın meskeninin yakınlarındaki bir evin ışıkları arabanın içine doldu. Araba birkaç dakika içinde durdu, Clara, Therese'yle inip yukarı tırmanmaya başladı, bizler de kendi evlerimize doğru yola devam ettik.

* Schelling'in kozmolojisinde ışık, yaratılışı ve yaratılışın ardından genel olarak var olanların düzenini, karanlıksa, yaratılıştan önceki zemini, sürekli çabalasa da var olamayan, ama bir yandan da var olanın kaynağını oluşturan kökensel kuvveti temsil eder. (ç.n.)

Bir Sonbahar Yürüyüşü

Döndüğünden beri dostumuz Clara'nın öteki dünya meseleleri üzerine güçlü ve neredeyse bitmeyen bir konuşma arzusunda olduğunu fark ettik. Daha da karanlık bir geleceği haber veren günümüzdeki olaylara başına gelen trajedi de eklenince, bu güzel ruhun onda görmeye alıştığımız dingin hali kaybolmuştu. Geçmişin verdiği acı, geleceğe yönelik dile getirilemez bir özleme dönüşmüştü. Doğanın, gerçek olanın ötesine geçme çabasında etkileyici bir yan vardı. Henüz baba evindeyken yeşermeye başlamıştı doğanın gizli kuvvetleri üzerine fikirleri; bu fikirler Albert'le olan dostluğuyla pekişmişti; Albert'in doğanın işleyişine olan tutkusu onu doktorla tanıştırmıştı. Tüm bu fikirler onda, doğanın içinde adı konmamış bir ürkünçlüğün olduğu duygusunu yarattı; bu şeye karşı korkunç bir arzuyla çekiliyor, bazen de ondan kaçıyordu. Durumun tehlikesini hiçbirimiz birbirimizden saklamayı başaramadık ve ertesi gün, içinde bulunduğu eğilimi zorla değiştirmeye çalışmadan düşüncelerine yumuşak bir yön vermek için tekrar toplanmaya karar verdik.

Bir noktada, "Bilgiye genel bir kayıtsızlıkla yaklaşmıyor muyuz?" dedim, "sanki içimizdeki bir fikir bizi etkileyemez ya da yaşamımızda bazı sonuçlar doğuramazmış gibi. Kaç kişi için kendi ahlaki değerleriyle çatışan bilgi, içlerindeki bütün kiri utanç verici bir biçimde etrafa saçtıkları öfke patlamalarına neden olan bir zehre dönüşmüştür? Bilgi peşinde koşan birçok kişinin çabası, henüz kişi ona hazır olmadığı için tükenip gitmiştir. Belki her karakterin kendine özgü bir kavrayışı vardır ve yalnızca o kavrayışla iyi hissetmektedir."

"Bana kalırsa," dedi doktor, "sevgili arkadaşımız kendini böyle bir sürece kaptırmış görünüyor. Yapmamız gereken krizi kontrol altında tutmak ve onu daha sağlıklı bir amaca yönlendirmek. Olan bitenler o zamana kadarki görüşlerini kökünden sarsmış; içinde bilinçsizce uyuyan bir şey uyanmış; eski görüşleri en derinliklerinde hareket eden hissiyatını tatmin etmiyor; hislerinin büyüklüğüne uygun yeni bir dünya inşa edene kadar rahat yüzü görmeyecek. Bu saatten sonra hiçbir şey kendiliğinden durmayacak ve bizlerin biraz da onun karakterinin gücüne güvenmemiz gerekecek."

Onun durumunu böyle hayal ediyorduk. Ölüm ve sonrasıyla, ama aynı zamanda kalıcı bir huzur ve katıksız bir neşe arayışıyla ilgilendiğine dair kanıt, ölümünden sonra bulunan kâğıtlardan birinde okunabilir; ne yazık ki yalnızca bir parçası bize kalan, genç ve zarif bir elin kaleme aldığı yazıda şöyle diyor:

[Schelling'in metninde boşluk]*

Bize kalan kısmı bu kadar. Onu yazın son günlerinde açık havada yürüyüşe çıkardığımızda, bizi iki tepenin arasındaki dar bir vadiden geçen ve sonunda iki farklı yolun başında son bulan patikadan gitmemizde ısrar etti.

Yolda yürürken Clara şöyle dedi: "Bu gizli, küçük vadide kendimi iyi hissediyorum. Sonbahar ondan fazla şey alıp götüremiyor. Güneşin sıcaklığını tutabiliyor ve bizi hâlâ o güzel zamanlarda olduğumuza inandırabiliyor. Burada hafızamızı tazeleyen enfes kokulu dağ kekiği işler içimize; çayırlarda uzun zamandır acı çiğdem** çiçekleri salınmakta ve açık mavi rengi, sonunda yok olup gidecek bütün anıların soluk rengini hatırlatıyor. Zehirli bir bitki olduğu söylenir. İşte her şey böyle sona erer; başlangıçta doğanın sahip olduğu şey, asıl olarak sona

* Schelling'in yayıncısı Walter Ehrhardt burada Caroline'nin "Ölümü Düşün!" başlıklı el yazısı notlarının olması gerektiğini ifade etmiştir. Söylenene göre Caroline'nin notları kır manzarası üzerine ifadeler içeriyor ve Schelling'in daha sonra "anıların soluk rengi"ni andıran çiçeklerden söz etmesi de bununla uyumlu görünüyor. (F.S.'nin notu).

** Almanca *Zeitlose* çiçeği. Zeitlose aynı zamanda "zamansız" anlamına gelir. Latince adı *Colchicum*. (ç.n.)

ererken gösterir kendini. Öyle görünüyor ki, doğanın içinde gizli, yok edici bir zehir var; ama doğa neden zehirler kendi çocuklarını?"

"Şikâyetinizi haksız buluyorum," diye yanıtladı doktor. "Sizin ifadenize göre doğa, ortadan kaldırmak ya da dışarı atmak istediği ama bunu beceremediği bir zehirden dolayı acı çekiyor. Peki, bizimle birlikte yas tutmuyor mu doğa? Biz şikâyet edebiliyoruz ama o sessizce acı çekiyor ve bizimle yalnızca işaretler aracılığıyla iletişim kuruyor. Bazı çiçeklerde, sabahın çiyinde, akşam vakti renklerin soluşunda nasıl da sessiz bir hüzün vardır. Doğa kendini çok az anlarda korkunç gösterir, onlar da geçicidir. Kısa sürede her şey kendi sınırlarına geri döner ve her zamanki yaşamıyla doğa, bu haliyle, yani boyun eğdirilmiş bir güce dönüştüğünde gösterdiği güzellikle bizi derinden etkiler."

"Bu doğru," dedi Clara. "Ama neden bana bazı çiçeklerin rayihalarında tatlı bir hüzün var gibi geliyor bilmiyorum, hatta bazen bu hüznün çiçeğin kendisinden kaynaklandığı sonucuna varıyorum."

"Bence," diye söze girdim, "doğa tüm varlığıyla bize şunu gösteriyor: İçinde olduğu duruma kendi isteğiyle gelmemiş ve geçicilikten kurtulmanın özlemini duyuyor. Doğada korkunç olan, hiçbir şeyin kalıcı olmaması, her şeyi sonunda yok eden bu içsel zorunluluk tam da doğa sessiz olduğundan dolayı bu kadar dehşet verici. Ölümün bu ayrım göz etmeyen, sonu gelmez gücü nerden geliyor? Filozoflar ölüm diye bir şey olmadığını, hiçbir şeyin aslında yok olmadığını söyleyecektir; ama bu ölümün ve yok olup gitmenin keyfî bir tanımıdır. Bizim bildiğimiz anlamda ölüm ise tam karşımızdadır; sözcükler onu ne kovalayabilir ne de öyle ya da böyle açıklayabilir."

"Bu kötü bir kaçış yolu," dedi doktor. "Ölümün korkunç gerçekliği, insanın doğaya ilişkin şikâyetlerini haklı çıkaramaz. İnsanlar önce kendilerinden şikâyetçi olmalı!"

"Bu nasıl bir düşünce!" diye karşılık verdi Clara.

"Eğer birkaç soruma cevap verirseniz size açıklamak istediğim bir düşünce," diye yanıtladı doktor.

"Büyük bir zevkle," dedi Clara.

"O halde," diye sordu doktor, "doğa kavramından ne anlıyorsunuz? Onu özünde yaratıcı bir kuvvet olarak gördüğünüze bahse girerim."

"Şüphesiz," dedi Clara.

"O halde özünde yalnızca yaratmakla ilgili bir kuvvet, öyle değil mi?"

"Elbette," diye yanıtladı Clara.

"Yani yok etmekle ilgili olamaz?"

"Neden olmasın?" diye karşılık verdi Clara. "Öyle görünüyor ki yaratan kuvvet aynı zamanda yok ediyor."

"Ama ben, o kuvvetin özünde yok etmekle ilgili olup olmayacağını sordum ve bana göre bu imkânsız. Yaratıcı kuvvet, engellenmediği ve özgür olduğu sürece yalnızca yaratmanın saf zevkini tatmin edecektir. Ama yalnızca belirli bir noktaya kadar kendinin şekillendirilmesine izin veren, bu nedenle yaratıcı gücün zevkini sınırlandıran dirençli bir maddeyle karşılaşırsa, bir sonraki yaratımda yine aynı yerde karşısına çıkacağını bilse bile bu yaratıcı kuvvet, yaratma zevki devam etsin diye onu terk eder ya da yok eder."

"Böyle düşünülebilir," dedi Clara.

"O halde," diye devam etti doktor, "yaratıcı kuvvetin yok edici kuvvete dönüşmesinin nedeni yaratıcı kuvvetin içinde değildir, bu neden yabancı bir şeyde, yaratıcı kuvvete bir kısıtlama, bir sınırlandırma olarak giren şeydedir. Böyle diyebilir miyiz?"*

"Kesinlikle," diye yanıtladı Clara.

"O zaman doğanın kendisi bu yok etme konusunda masumdur, diyebilir miyiz?" diye sordu doktor.

"Öyle görünüyor," dedi Clara.

"Şimdi," diye devam etti, "hem bizzat kendi varlığı hem de doğası gereği Tanrı, ölümün asıl kaynağı olmalı, ancak doğadan çok daha yüksek bir anlamda; Tanrı da yıkmaktan değil inşa etmekten, yok etmekten değil yaratmaktan zevk almaz mı?"

* Bu, Schelling'in *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine* metnindeki temel düşüncelerden biridir: Yaratıcının içinde, Tanrı olmayan ve aslında Tanrı'ya gerçekliğini veren, ondan bağımsız bir *zemin* vardır. Diğer yandan Schelling, 20 yıl boyunca üzerinde çalışacağı *Weltalter* metninde, biri genişleyen diğeri büzülen-kasılan iki temel kuvvetten söz eder. Doğadaki temel gelişim süreci, bu iki temel kuvvetin birbiriyle mücadelesi-çatışması sonucu meydana gelir. (ç.n.)

"Bu inkâr edilemez," dedi Clara.

"Peki, Tanrı ile doğa dışında elimizde ne var?" diye sordu.

"Neyi ima ettiğinizi görebiliyorum," diye karşılık verdi Clara, "Tanrı ile doğanın arasında insan var. Ama şunu söylemeliyim ki, bu tür çıkarımlar beni kesinlikle tatmin etmez. Gözümün önünde cereyan etmeyen şeyin benim için bir anlamı yoktur.

"Pekâlâ," diye yanıtladı, "iki soru sorduktan sonra anlatmaya devam edeceğim. Doğanın karşıtının tinsel dünya olduğunu onaylıyor musun?"

Clara onayladı.

"Ya insanın bu iki dünya arasında bir dönüm noktasını ifade ettiğini?"

Bunu da onayladı.

"Öyleyse," diye devam etti, "ilahi bir yazgının, iki dünyanın birleştiği noktayı bulması için insan ortaya çıkana dek doğayı yükselttiğini ve sonrasında insan aracılığıyla iki dünya arasında dolaysız bir geçiş meydana geldiğini, dış dünyada büyüyenin kesintiye uğramadan içsel ya da tinsel dünyada büyümeye devam ettiğini öne sürebiliriz; zira şimdi her şey ya da en azından insan öldüğünde tin dünyasına bir geçiş olur. Ama bu geçiş dolaylı olarak, ölüm aracılığıyla ve doğadan tam bir kopuşla olmaktadır, bu nedenle ne önceki ne sonraki yaşam kendini bir bütün olarak tanımlayabilir, çünkü her biri bütünün ya da bölünemeyinin yalnızca bir yanıdır. Bana sorarsanız diğer türlü ölüm olmazdı. İnsan şimdi ve burada hem tinsel hem fiziksel yaşamı aynı anda yaşardı; doğa bir bütün olarak insanın içinde ve insanla birlikte semaya ya da ölümsüz, ebedi yaşama yükselirdi. Ancak Tanrı iç ve dış dünya arasında cansız ve zorunlu değil, özgür ve canlı bir bağ istemiştir ve insan bu bağın sözünü kalbinde ve dudaklarında taşırdı. Bu nedenle genel olarak doğanın yükselişi insanın özgürlüğüne bağlıydı. Bu ise insanın ardındakileri unutmasına ve önündekine ulaşmasına dayanıyordu. Ama bugün insan arkada bıraktıklarını talep ederek dış dünyaya döndü (bu nasıl oldu, Tanrı buna nasıl izin verdi, bunu sormuyorum), ona özlem duydu ve böylece yalnızca kendi ilerleyişini değil doğayı da durdurarak ilahi olanı kaybetti. Doğanın şiddetle arzuladığı sınırlandırılmış bir gelişimin insan vücudundaki korkunç so-

nuçlarını; yanlış müdahale ya da var olan bir zayıflık sonucu baş edilemez hale gelen hastalıktaki krizin vücudun direncini nasıl ölümle sonuçlanacak bir kırılganlığa dönüştürdüğünü gözleriyle gören kişi, insanın birden kendi evrimini kısıtlamaya başlamasının bütün doğayı etkileyen yıkıcı sonuçları hakkında genel bir fikir edinmiş olur. Üst âlemlere yükselmeye ve orada dönüşmeye hazır kuvvetler şimdiki dünyaya geri dönmüş ve bunun sonucunda yaşam güdüsünü boyunduruk altına almıştır. Bu güdü aslında hep içten içe yansa da, artık yükselme şansı olmadığından her yerde kaçacak delik arayan acının ve korkunun ateşine dönüşür. Yukarı çıkan her aşama keyiflidir, aşağıya inense korkutucu. Etrafımızdaki her şey düşüş halinde bir yaşama işaret etmiyor mu? Bu dağlar burada olduğu şekliyle mi yükseldi? Bizi taşıyan zemin yükselerek mi, alçalarak mı oluştu? Burada sabit, istikrarlı bir düzen hüküm sürmemektedir, yasa kısıtlandığından beri tesadüf de işin içindedir. Yoksa her yeri etkileyen tufanların bu vadileri süpürüp tepelerde bir sürü deniz canlısı kalması içsel bir yasanın işleyişi sonucunda mı oldu sanıyorsunuz? Aşağıya düşerken evlerle dolu huzurlu vadilerin üzerinde neşeyle yürüyen insanları yeraltına gömüp harabeye çeviren o koca kayaları ilahi bir elin mi o kaygan toprağa yerleştirdiğini düşünüyorsunuz? Ah bu enkazlar, meraklıların Pers ya da Hint çöllerinde aradığı kadim insanın görkeminden kalan sahici harabeler değil; dünyanın bütünü bir harabe artık; hayvanların hayalet, insanların hortlak gibi dolaştığı, birçok gizli gücün ve hazinenin sanki görünmez bir otoriteyle ya da bir büyüyle hapsedildiği bir yer. Ve bu hapsedilen kuvvetleri içimizde yeniden özgürleştirmeyi düşünmek varken, neden onları suçlamayı tercih ederiz? Şüphesiz insan da büyülenmiş ve dönüşmüş bir varlık. Bu nedenle göklerden zaman yüce varlıklar gelip harikulade şarkıları ve sihirli sözcükleriyle insanın içindeki büyüyü bozarak ona yüce âlemlerin kapısını yeniden açmaya çalışmışlardır. Ama çoğu insan dış görünüşe kapılmış ve yüceliği orada bulacağını sanmıştır. Köylüler gibi ellerinde değneklerle* eski, yıkık dökük büyülü şatoların etrafında dola-

* Su arama çubuğu ya da değneği. Agricole *De Re Metallica*'da (1546) madencilerin, maden ve gizli hazine bulmak için bu araçları kullandıklarından söz eder;

nırlar ya da lambalarıyla yeraltı mahzenlerini tarayıp, ellerinde levyeler ve manivelalarla altın ya da başka değerli maden ararlar; bu şekilde doğayı dolaşır insan, onun bazı gizli odalarına girer ve bu arayışına 'doğa bilimleri' der. Ancak hazineler yalnızca harabelerin altında değildir; hazinelerin üstünü örten enkaz ve kayalar yalnızca başka bir büyünün çözebileceği bir büyüyle hapsedilmiştir."

Bu konuşmanın sonunda patikanın bittiği yere geldik. Clara yorgun görünüyordu ve yetenekli bir duvarcının yakın zamanda yonttuğu taş bir banka oturdu. O zamana kadar arkamızda olan güneş, yönümüzü değiştirdiğimizden şimdi küçük vadinin yanındaydı ve artık vadinin bir tarafı gölgede kalırken diğer tarafı aydınlatan yoğun ışık, dağınık kaya kütleleri ve bu kayalardan çıkan sonbahar kırmızısı, boz renkli yapraklarıyla sıkı çalılıkların oluşturduğu olağanüstü manzarayı iyice ortaya çıkarıyordu. Hafif bir esinti, bankın arkasından dik tepeye kadar bir orman gibi uzanan elma ağaçlarından Clara'nın saçına ve kucağına arada sırada kuru bir yaprak düşürüyordu. Clara farkında değil gibiydi; o anda, geçen baharda Clara, bu ağaçların altında otururken ve ağaçlardan düşen çiçeklerle yıkanırken her şeyin ne kadar farklı olduğunu fark ettim.

O sırada, sonbahar gecelerinin soğuğu ve kırağı sayesinde az da olsa tazeliğini koruyan böğürtlenlerden toplamaya giden doktor geri dönmüştü. Clara ona doğru döndü ve şöyle dedi: "Bana aradığım ışığı verdiniz. İnsan ile doğa arasında böyle sihirli bir bağ olduğunu uzun zamandır seziyordum. Bu yüzden bütün canlıların yüzü insana çevrilidir, çünkü her şeyde insan hesaba katılır. Herkes içten içe oflamalarla onu suçluyor gibidir ya da ortak düşman olarak görüp üzerine çullanmaktadır. Haklı olarak doğanın bütün okları ona çevrilmiştir. Haklı olarak kuzeyin soğuk rüzgârı ona tek bir yönden saldırmakta, çöllerden yükselen zehirli bir başka rüzgârsa yaşam enerjisini emmektedir.

---

ayrıca Paracelsus da bundan söz etmiştir. Leslie Shepard'a göre su çubukları, Harz dağlarında ve Saksonya'da yaygın olarak kullanılmıştır. Ritter, su değneği kullandığını iddia eden Campetti'nin 1807-1808 yıllarındaki gösterilerini takip etti. Bu nedenle hazine aramada kullanılan su çubuklarının tarihinden büyük olasılıkla haberdardır. (F.S.nin notu)

Dünya içinde saklı ateşin gücüyle sallandığında haklı olarak evleri başına yıkılmaktadır. Patlayıp akan ateşten nehir, haklı olarak yakıp geçmektedir insanın zahmetli emeklerinin ürünlerini. Hayvan krallığında büyümeye hazır kuvvet yeniden içeri döndüğünde, bu kuvvet kendini kızgın bir öfkeye ya da zehire dönüştürmüştür ve haklı olarak insana doğru yönelmiştir."

"Ama," diye sözünü kesti doktor, "doğanın pek çok keyifli ve faydalı gücünü de düşünelim. Doğa henüz insan aracılığıyla yükseleceğini ve özgürleşeceğini unutmamıştır, büyü hâlâ insandadır ve doğa onunla iyileşecektir. Bu nedenle doğa insana teşekkür eder, toprağa tohum ektiğinde, çorak ve vahşi diyarları işleyip suladığında, ödüllendirir insanı, bereketi bolluğuyla. Bana kalırsa doğa özü gereği insana karşı dostluk hisseder ve sempati besler."

"Yine de doğa keder ve çaresizlik sahneleri karşısında son derece duygusuzdur," diyerek sözünü kesti Clara. "Zavallı bir canlı yüksek ateşle yatarken ve ona tazeleyecek serin bir içeceğin özlemini duyarken, güneş en güçlü ışınlarını ona gönderir, toprak ve hava onu boğucu bir ısıya yükseltir. Bir başkası, arkasında karısı ve çocuğunu bırakarak evinden yurdundan sürgün edilir, gök ona yağmur ve fırtına gönderir, dışlanmışın başına bir de dolu ve taş yağdırır."

"Bu şanssız insan," dedi doktor Clara'nın sözünü yine keserek, "doğayı dostu görürdü, eğer ona temiz hava ve tatlı gün ışığı sunsaydı. Neşeli günlerinde doğanın ona güldüğünü sananlar gibi yanılıyor o da. Herkesin iyiliğine giden görkemli yolda, bireylerin yazgısı ve ruh haliyle pek ender ilgilenir doğa. Ama belki de genel olarak doğada bir hareket olmadan toplumlarda önemli bir değişiklik de olmamıştır. Tarih kitapları bunun örnekleriyle doludur; gökte, havada ve toprakta ne kadar çok işaret bu kaçınılmaz olayları haber vermiştir. Her şey bizimle konuşur ve anlaşılmak ister. Pek çok şey açıktır insana ve eğer iradesi duymak isterse hazırdır yakın geleceğini anlatmaya. Buna kanıt olarak inanılması güç gözlemler sunabilirim."

"Bu dediklerniz çok doğru," dedi Clara. "Her şey insana ya düşmanca ya da dostça yaklaşıyor, her şey yalnızca insanı arıyor ve nesi varsa sahip olmak istiyor. Bu nedenle insan altının

büyülü görüntüsüne, dünyevi cazibelere, fiziki dünyanın çekici güzelliğine dayanamıyor. Hiçbir şey onu kayıtsız bırakmaz, her şey onu kıpırdatır..."

"Çünkü o her şeyi kıpırdatmak zorundadır," diyerek araya girdi doktor, "çünkü içindeki gücün, onun her şeye hükmetmesini ve her şeyden azat olmasını sağlayacak gücün farkında değildir. Tembellik ve bezginlik insanın en büyük düşmanlarıdır ve ilk düşüşün sonuçlarıdır. Kendinde olmayan, bir süre sonra başkasının eline düşer. İlerlemeyen batar. Kötülük günümüzde insan doğasının gerilemesinden kaynaklanır, bu gerileyiş insanı gerçek özüne yönlendireceğine, insanın etkinliğinin yalnızca koşulu, hayatının sessiz, hareketsiz zemini olması gereken şeye yapışır ve onu gerçekleştirmeye çalışır. Hastalığa neden olan, gelişmeye karşı bezginlik, bütünle hareket etmek istemeyen bireysel kuvvet, bütünle birlikte ölmek istememek, bunun yerine inatla tek başına var olmaya çalışmak dışında bir şey olabilir mi? Kısacası bu duruma karşı çalışmak için elimizden geleni ardımıza koymamalıyız. Harekete geçen insan kaybetmez. Tanrı faal insana yardım eder ve onu gözetir. Faallik şaşılacak derecede faydalıdır.

"İnsanın geri dönüşüne karşı çıkan bu içsel kuvveti biliyorum," dedi Clara bu noktada. "Bu kuvvetin bizi dışsal olan her şeyin üzerine çıkarabileceğini de deneyimledim; ama şunu da biliyorum ki, en yüce içsel kuvvet, daha kendisi bile farkına varmadan dış dünyayla çelişkili bir ilişki içinde olacak."

"Ama bu da," diye yanıtladı doktor, "önceki geriye dönüşün zorunlu bir sonucudur. Yüce ve kutsal olan her şey, çiçeğin topraktan çıkması gibi dünyadan yükselebilir, ama dünya dışsal bir şey olarak sabitlendiğinde, onun içinde her zaman yabancı bir şey kalır, dünyanın ona nüfuz edemeden yalnızca taşıyıcısı olduğu bir şey. Mevcut yasa yalnızca bu temeli desteklemek içindir; onun dışında her şey rastlantısaldır ve öyle olmak zorundadır."

"Her şeyden önce insan da onun için bir teferruattır," dedi Clara. "İçsel dünyanın ilahi zorunluluğu bir doğa yasası değildir. Tanrısal zorunluluk bile doğada tesadüf niteliği ve görüntüsü alır, daha önce tesadüfi gözüken de birden korkunç bir zorunluluğun karşı konulamaz şiddetiyle karşımıza çıkar. Ah, içimizi

en azından bu çelişkiden uzak tutmamız mümkün olsaydı! Ama çelişki tam da orada kendini bütün gücüyle gösterir. Yüreğimizin en narin duygularına güvenmemiz için zorlar bizi; cezalandırılmadan sevemeyen varlıklarız biz. Heyhat, iç dünyamızın yasası her yüreğin tiksineceği davranışlar talep eder bizden. En ufak, en basit, en su götürmez şeyde bile şu hissimi doğrulayan şeyler görüyorum: Korkunç şeyler yalnızca gerçekleşmiyor ve gerçekleşmeyecek, aynı zamanda gerçekleşmek *zorunda*."

"Bizim görevimiz tam da bunu anlamak," diye yanıt verdi doktor. "Kafamızı başka yöne çevirmenin ya da gözlerimizi kapatmanın bir faydası olmaz. Dünyadaki en harika ve güzel şeylerin çöküşü karşısında insanlık adına şikâyet edebiliriz; ama bu düşüşlerin her birinden de sessizce keyif almalıyız, çünkü bunlar dünya hakkında görüşümüzü onaylamakla kalmaz, aynı zamanda daha yüce bir dünyaya işaret eder. Eğer bu dünyada kutsal sayılan her şeyin gerçek değil yalnızca bir görünüş olduğunu, en tinsel olanın bile özgür olmayıp koşullu ortaya çıktığını, burada gövde ve kökün değil, yalnızca tomurcuk ve meyvenin olduğunu sürekli aklımızda tutsak, ne kadar çok insan mutlu olur, ne kadar çok amaçsız özlem son bulur, hayat ne kadar tahammül edilebilir ve kolay vazgeçilir olurdu."

"Ama çoğu insan, hatta herkes bunu söyler zaten," diye karşılık verdi Clara.

"Evet söylerler, ama öyle olmayabileceğini de düşünürler ve bunun için insanı suçlayarak onun doğayla olan bütün bağlarını koparmak isterler. Böylece bu kişiler düşünce sistemleri ve fikirlerinde, ahlaki öğretileri kadar büyük bir yanılgının içine düşerler; çünkü en genel ve tinsel olandan başlarlar ve gerçeğe ya da tikele hiçbir zaman ulaşamazlar. İşe dünyadan başlamaya, burada var olanlardan yola çıkarak bir merdivenden tırmanır gibi, duyulurüstü düşünceleri önce topraktan, ateşten, sudan ve havadan türetmeye utanırlar; bu yüzden de hiçbir yere gidemezler, onların düşünce ağları köksüz bitkiler gibidir, hiçbir yere asılı değildir, çalılarda ya da duvarlardaki örümcek ağları gibi bile değillerdir. Yine de insanları böyle güçlendirebileceklerine inanırlar, hatta içinde olduğumuz çağı ilerleteceklerine… Oysa bu çağ acı içindedir, çünkü bir tarafı tamamen bataklığa gömül-

müş, diğer tarafı da ayaklarının altındaki zemini bulamayacak kadar yükselmiştir. Eğer bu dünyadaki her şeyi tinselleştirirsek gelecek için ne kalır elimizde? Bana kalırsa eski insanlar, bu topraklar üzerinde güçlü, sağlam kemikleriyle dururken, öteki dünyayla ilgili bambaşka fikirlere sahiptiler. Yalnızca kendi zıttını çok iyi tanıyan, tinsel olanın tam gözünün içine bakabilir, tıpkı ancak zorunlu olanı ve kendisini ayakta tutan koşulları bilene özgür denilebileceği gibi. İnsan özgürlük için önce büyümelidir, özgürlük bile bu dünyada önce zorunluluğun meçhullüğünden yükselir; özgürlük, zorunluluğun en son görünüşünde, sonsuzluğun açıklanamayan, ilahi kıvılcımı gibi çakarak bu dünyanın karanlığını dağıtır ve etkisini gösterir göstermez bu karanlık tarafından yutulur.

Clara buna karşılık şöyle dedi: "İnsanlar onu anmaktan ve övmekten bıkmasalar da, sık sık özgürlüğün, sahici ve gerçek anlamda özgürlüğün, insanın kaldıramayacağı bir görünüşü olduğunu düşünmüşümdür. Bütün eylemlerine nedenler hatta ilkeler bulmaya o kadar bayılıyorlar ki, bir de sonra kalplerine vurulan bu zinciri özgürlük olarak tanımlıyorlar. Belki yanılıyorumdur ama bütün özgürlük türleri arasında bu en düşüğü gibi geliyor bana. Bir kız arkadaşım 'Cennet özgürlüktür,' demişti. Ama özgürlük cennetse, onun sınırsız, eksiksiz ve ilahi bir özgürlük olması gerekir."

"Kesinlikle katılıyorum," dedi doktor. "Çoğu insan özgürlükten, büyüden, açıklanamayandan ya da özellikle tinsel dünyadan korktukları gibi korkar. Özgürlük, tinin gerçek ve sahici görünüşüdür; bu nedenle özgürlüğün görünüşü karşısında insanlar yere kapaklanır, dünya onun önünde eğilir. Ama çok az insan bilir bu narin sırla başa çıkmayı, bu ilahi hakkı kullanmayı beceremeyenler deliye dönerler ve başına buyrukluğun çılgınlığına kapılarak içsel bir zorunluluğu olmayan en tesadüfi eylemler üzerinden özgürlüğü kanıtlamaya çalışırlar. Zorunluluk özgürlüğün iç yapısını oluşturur; bu nedenle gerçek özgür eylemin bir zeminini bulamazlar; o özgür olduğu için öyledir, mutlaktır, koşulsuzdur ve bu nedenle zorunludur. Ama bu anlamdaki özgürlük bu dünyaya ait değildir. Yalnızca bu dünyayla meşgul olanlar böyle bir özgürlüğü çok ender uygulayabilirler, o da tabii

mümkünse. Bu insanlar kendilerini sanata adamalıdır, çünkü dış dünyanın tamamen kavranılmasına karar verildiğinde, en içsel dürtüler katlanılması gereken bir şey haline gelir ve aslında içsellik derinleştikçe dışsallığın görünümünün yerine geçer. Belli ki bu, Tanrı'nın dileğidir, yani her şeyin başta olabildiğince dışsal olması ve içsel yaşamın ancak büyük mücadelelerin ve en güçlü karşıtlıkların üstesinden gelerek ortaya çıkması. Bu dünyanın sınırlarını tanıdıkça, daha yüce ve iyi bir dünyada beliren görünüşleri daha kutsal bulacağız. Onları belki hiçbir zaman tutkuyla talep etmeyeceğiz, ama zarif bir kalple, göksel bir tecellinin sessiz tapınağına benzer bir ruhla karşılaştığımızda ya da ilahi bir tevazuuyla iç ve dış dünyayı birleştiren bir eyleme ya da işe tanık olduğumuzda, onları sevginin gücüyle kucaklayarak kutsal sayacağız ve onları, burada nasıl dışsallık iç selliğe hükmediyorsa, bunun tersinin geçerli olduğu bir dünyanın işareti olarak göreceğiz."

"Ah bırakın bunları," dedi Clara yeniden batmakta olan güneşe dönerek, "bırakın bu diyarlarda gezinmeyi; şu yüksek, yüce içsel krallık bana çok daha yakın artık doğadan, dünyadan ve yaşamdan."

Susarak geçitten geçtik, dar sokağın sonundaki diğer geçide ve ardından evine kadar Clara'ya eşlik ettik.

Bir Noel Akşamı

Hava kısa süre içinde bozdu ve günler yürüyüşe elvermedi. Arkadaşım Clara'yı gözlemlerken, yalnızca bir şeyle meşgul olduğunu fark ettim.

Fikirlerine de yansıyan olağanüstü içten bir duygu sözlerinde açığa çıkıyordu; ama görüşlerini açarak onları netleştirme becerisini gösteremiyordu. Düşüncelerimizi net bir çerçeveye oturtmanın insana nasıl iyi geldiğini bilirim; insan ruhu, bir ilham ya da ilahi bir düşünce gibi içinde hissettiği şeyi, somut ve belirli bir şey olarak zihninde düzenleyip ona aynaya bakar gibi bakabilirse mutlu olur. Hassas karakterler bundan kaçınırlar, bu onlara kendilerinin dışına çıkmak gibi gelir, onlar her zaman kendi derinliklerine dönmek, bu derinliklerin ortasında olmanın tadını çıkarmak isterler.

İlk fırsatta arkadaşımdaki bu eğilime karşı çıkmaya karar verdim; zihnimizdeki düşünceleri açmaya başladığımızda, her şeyi sandığımızdan da harikulade ve olağanüstü bulacağımızdan emindim.

O sırada Clara bana kendi talebiyle geldi.

Noel akşamıydı. Clara çocuklarımı davet etmek istiyor ve onları sürpriz hediyelerle sevindirerek, bir günlüğüne de olsa kaybettikleri annelerinin yerine geçmek istiyordu.

Akşam boyunca onda farklı bir şeyler vardı, uzun zamandır görmediğimiz, tarifsiz bir neşe içindeydi. Çocukların ilk heyecanı geçtikten ve biri çok istediği bir şiir kitabı, diğeri de resim kitabına kavuşan büyük kızlar bir kenara oturduktan

sonra Clara odanın bir köşesine çekildi ve hepimiz oturduktan sonra şöyle dedi:

"Bu terbiyeli çocukların görüntüsü, tanışma fırsatı bulmadığım annelerini aklıma getiriyor ve apaçık* bir kesinlikle eminim ki, o hayatta ve burada mutluluğumuzu paylaşıyor. Bana kalırsa bugün, aramızdan ayrılan insanları bize yakınlaştırıyor; Noel, dünyayla cennetin yeniden kavuştuğu gün değil midir?"

"Elbette," dedim, "melekler bu nedenle bu doğumu kutlar, Tanrı'nın yüceliğini ve dünyadaki barışı bildirir, çünkü yukarıda olan aşağıya inmiştir ve uzun zamandır kopuk olan bağ yeniden kurulmuştur."

"Böyle anlarda," diye devam etti Clara, "inancımı kanıtlamama gerek yok; her şey gün gibi ortada; ben hâlâ dünyada, ama bambaşka bir varlık olarak ikamet ederken, tinsel yaşam sanki beni kucaklıyor, yumuşak ve zarif bir öğe beni taşıyor, acı duymuyorum... Neden bu anlarda kalamıyoruz ki?"

"Belki bu derin içsellik şimdiki yaşamımızın sınırlandırılmışlığına uymuyordur," diye yanıtladım. "Ne de olsa bu yaşamda her şey ancak birbirinden ayrılarak ve parça parça tanınıp bilinebiliyor. Ayrıca o ruh halindeyken insan, bir ışık ya da ateş gibi tek bir odak noktasında toplanmış gibi değil midir?"

"Kesinlikle öyle," dedi Clara.

"Peki, o ruh halinden çıkınca mutsuz mu hissediyorsunuz?"

"Daha az mutlu diyelim," diye yanıtladı.

"Ve o ruh halinden çıkmayı engelleyemiyorsunuz değil mi?" diye sordum.

İstemese de öyle olduğunu söyledi.

"O halde," diye devam ettim, "bu tür değişimlerde olduğu gibi, bu ruh halinin değişimi de bir zorunluluğa dayanmalı. Bizi en yüce esenlikle dolduran bu yoğunlaşma deneyimi, şu andaki yaşamımızın sıradanlığına denk görünmüyor. Onu olağanüstü

* *Die Klarste.* Schelling'in Clara ismini seçmesinin tesadüf olmadığını, metinde "klar", yani, açık, berrak, saydam ve anlaşılır anlamına gelen sözcüğün sık kullanımı gösteriyor. Bunun dışında, Schelling'in karanlığın aydınlığa, fizikselin tinsele dönüşümünü ya da öldükten sonra anlatırken ifade ettiği "verklären" (dönüşmek, göğe yükselmek, nurlandırmak) fiilinin de Clara ismiyle bir benzerliği bulunuyor. (ç.n.)

bir imtiyaz olarak görmeli, ama bu nedenle de gündelik halimizi hor görmemeliyiz."

"Ama onun yarattığı boşluğu neyle dolduracağız," diye sordu Clara.

"Faaliyetlerle," diye yanıtladım, "ya da daha doğrusu o daha yüksek ruh halinde bulduğumuz şeyleri bu yaşantımızda da temin etmeye çalışarak."

"Peki, nasıl mümkün olacak bu?"

"İmkânsız değil," diye yanıtladım, "orada yekpare gördüğümüzü burada parça parça bir araya getirebiliriz ve her bir parçadaki bilgiyi birleştirip, daha önce hissettiğimize benzer bir bütün haline getirerek, kaybettiğimiz o tefekkürün esenliğini yeniden tadabiliriz. Bana öyle geliyor ki, insanın bu yaşamdaki gerçek tinsel amacı, bilginin bu şekilde gelişerek bilime yükseltilmesi."

Bilime her zaman saygı duymuşumdur," dedi Clara, "tıpkı kendisinin mahrum olduğu bir şeyin harikulade sonuçlarını gören birinin uzaktan duyduğu saygı gibi. Size bir bilim insanı olarak ne kadar güvendiğimi, ne zaman ihtiyacım olsa sizden rasyonel tavsiyeler istediğimi biliyorsunuz. Tam bir kesinlik, güvenirlik, sağlamlık yalnızca bilimle olabilir gibi görünüyor; o tefekkür halinin esenliğini sürdürülebilir kılarsa ona daha da saygı duyacağım."

"Onu yapabileceğini söylemedim," diye karşılık verdim, "bilimin verdiği his başkadır, daha dingin, dengeli, süreklidir; demek istediğim, zihinsel sezgideki bilgi, ne kadar berrak ve gerçek biçimde ruha gösterilse de geçicidir, bilim ise onu sadık bir hatıra gibi sıkıca tutar ve ilk defa gerçekten bizim kılar."

"Peki, neyle tutuyor onu?" diye sordu Clara.

"Anlaşılır kavramlarla," diye yanıtladım. "Bölünemez biçimde bilinen şey, kavramlarda bölünür ve parçalara ayrılır, sonra parçalar yeniden bir araya getirilir."

"Yani önce bir ayrışma mı olmalı?" diye sordu.

"Elbette; ayrıca bu dolaysız biçimde bilinenin bizde kalıcı bir şekilde temin edilmesinin nasıl zorunlu olduğu besbelli. Yoksa içinizde bulunan, ölümden sonra yaşamın dolaysız bilgisi için *kanıt* istemek saçma olurdu, zira kanıt her zaman dolaylı bir

kavrayış sağlar. Ama siz değil miydiniz, insanın bütünü için ölümsüzlük talep eden?"

"Evet, aynen öyle," dedi Clara.

"O halde "insanın bütünü" ifadesiyle neyi kastettiğimizi anlamak için, insanın tamamını tek tek ayırıp inceleyerek önümüze koymak zorundayız. Bunu biraz daha yakından irdeleyelim mi?"

Clara kabul etti.

"Güzel," dedim, "bedeni de insanın bütününe dahil ediyorsunuz değil mi?"

"Elbette," dedi Clara.

"Bedenin yanında tini de mi?"

"Tabii ki," diye yanıtladı.

"Bedeni tinle aynı şey olarak mı görüyorsunuz, yoksa ondan farklı, hatta onun karşıtı gibi mi?"

"Sonuncusu," dedi.

"Ama bu iki karşıt şeyin nasıl bir bütünde bir araya geldiğini kabul ediyorsunuz?"

"Bu bana yalnızca hakiki bir tanrısal bağ ile olanaklıymış gibi geliyor," diye yanıtladı Clara.

"Peki, bu bağın ne olduğunu da arayalım mı? Her birimiz bir bütün olarak insanı temsil ediyorsak, bu bağ da içimizde olmalı, değil mi?"

"Şüphesiz," dedi Clara.

"Ve de biliniyor olmalı."

"Elbette."

"Bağlayan olarak, bağladığı şeylerin doğasına dahil olmalı, öyle değil mi?"

"Öyle görünüyor."

"Yani tin ile beden arasında bir aracı olmalı."

"Kesinlikle."

"Bedene tin gibi tam anlamıyla karşıt olmamalı, yumuşak bir biçimde, deyim yerindeyse üst kısmıyla tine dokunmalı, alt kısmıyla bedene kadar inerek maddeye dönüşmeli."

Clara yine onayladı.

"O halde içimizde bulunan, doğası gereği arabulucu ve ılımlı bu şeye ne ad vereceğiz? Clara bir tahminde bulunamadığını belirtti.

"Bize bu kadar yakın olması aslında ne harikulade," dedim. "Parlak zekâlara aynı zamanda tinsellik atfetmez miyiz?"

"Elbette."

"Kimdir peki onlar?"

"Daha çok zihinsel konularla ilgilenenler ve bu konularda yetkinlik gösterenler," dedi Clara.

"Ama bizim sevdiğimiz, kalbimizin güvenini kazanan tinin bizzat kendisi mi?" diye devam ettim."

"Bence değil," diye yanıtladı Clara, "çünkü tinin içinde çoğu zaman itici bir şey bulunur ve ona her zaman saygı duysak da, ona güvenle yaklaşmayız."

"İnsanlardaki insanlık değil midir bizi en çok etkileyen?"

"Kesinlikle," dedi Clara.

"O halde tin, insandaki sahici insanlık mıdır?"

"Bence değil," dedi.

"Nedir o halde?" diye sordum.

"İtiraf edeyim, sorularınızla neyi amaçlıyorsunuz anlamış değilim."

"Ama bazı insanların daha tinsel, bazılarının da daha maddi olduğundan söz ettiğimizi hatırlıyorsunuz değil mi? Peki, bunların yanında üçüncü bir tip yok mudur?"

"Tabii," dedi Clara, "şimdi anladım demek istediğinizi. Vardır elbette, o insanlar için 'bir ruhu var' deriz."

"İşte en çok da bizi sihirli bir biçimde kendilerine çeken o insanları severiz, en çok, ruhu olduğunu düşündüğümüz insanlara güveniriz."

"Kesinlikle öyle," diye onayladı Clara.

"O halde ruh mudur, insandaki gerçek insanlık?"

"Şüphesiz."

"Peki, beden ile tin arasındaki o yumuşak dolayım olabilir mi?"

Bunu da onayladı.

"O halde insanın bütünü, beden, tin ve ruhtan oluşuyor olabilir mi?"*

"Evet, bence öyle."

* Schelling modern düşüncede ruh ve bedenden oluşan ikili sisteme karşı, antik-çağdan aldığı üçlü sistemi öne sürüyor. Bu çeviride "Seele" sözcüğünü bazen can, çoğu zaman da ruh olarak çevirdim. (ç.n.)

"Ama bu üçünü nasıl birleştirebiliriz?" diye sormaya devam ettim.

"Bu yanıtlanması zor bir soru olmalı," dedi Clara.

"Bakalım, göreceğiz," dedim. "İki karşıtı bağlayan şey bu ikisinden de yüksek nitelikli olmalı, değil mi?"

"Öyle görünüyor."

"O halde ruh, tinden ve bedenden daha yüksek bir tür değil mi?"

Bunu da onayladı.

"Yine de," diye devam ettim, "bedene daha yakın durduğundan, tine göre daha düşük seviyede gibi görünmüyor mu?"

"Aynen öyle."

"Peki, bu üçünden birinin diğer ikisini bağladığını söyleyebilir miyiz?" diye sordum yeniden. "Ya da her biri, diğer ikisini bağlayan bir aracı olamaz mı? Tin ruh aracılığıyla bedenle birleşir, beden de ruh aracılığıyla tine yükselir; ruh, ancak bir beden varsa tinle birleşir, bedenle de ancak tin aracılığıyla; yani birisi bile eksikse, birlik oluşturmaları, yani bir ruha sahip olmaları mümkün olmaz. İnsanın bütünü o halde canlı bir döngüdür, bütünü oluşturan üçünün de her biri diğerine temas eder, hiçbiri diğerlerini terk edemez ve her birinin bir diğerine ihtiyacı vardır."

"Harikulade bir anlayış," dedi Clara bunun üzerine, "buna katılmamak mümkün değil."

"Yine de," diye devam ettim, "ruhun bu diğer ikisine göre bir önceliği vardır."

"Neymiş o?" diye sordu.

"Eğer beden tamamen saf ve kendine yeterli olsa, tin de zorunlu olarak onun yanında yer alır mı?"

"Sanmıyorum," dedi Clara, "çünkü her ikisi de birbirine karşıttır."

"Peki, tin varsa, onunla beraber ruh da olabilir mi?"

"Olamaz."

"Ama ortada ruh varsa, o halde beden ve tin onunla var olabilir, değil mi?"

"Öyle."

"Öyleyse ruh ikisinden de asil diyebiliriz,* çünkü o ikisini birden içerebiliyorken, diğerleri ne karşıtını ne de ruhu barındırabiliyor."

Clara onayladı.

"İnsanın bütününün devamlılığından söz ediyorsak," diye devam ettim, "yalnızca bedenin devamıyla yetinemeyiz, değil mi?"

"Kesinlikle hayır."

"Yalnızca tin de olmaz."

"Hayır."

"Ama biri bize ruhun devamlılığının teminatını verse, bu bizi teskin eder mi?"

"En azından eder gibi gözüküyor," diye yanıtladı Clara.

"Beni kesinlikle teskin ederdi," dedim. "o kişiye de aynen bunu söylerdim. yirmi yaşımdayken bir kâhin çıksa ve otuz yıl daha yaşayacağımı söylese, bedenimin otuz yıl daha böyle kalacağı anlamını çıkartmazdım bundan, çünkü yirmi yılda bile bedenimin fiziksel olarak başlangıçtakinden çok farklı olduğunu bilirdim; tinimin de aynı şekilde kalacağını düşünmezdim, çünkü yıllar içinde kanaatlerimin nasıl farklılaştığının, bu kadar kısa sürede bile görüşlerimin nasıl değiştiğinin bizzat tanığıyım. Ama bedenim ve tinim birçok dönüşüm geçirse de, en baştan beri beni ben yapan, kendime ve başkalarına hep aynı olarak gözüken şeyin, tüm değişimlerime karşın bende sevdikleri ya da nefret ettikleri şeyin otuz yıl aynı kalacağına inanırım. Sen, ruhumun sonsuza kadar yaşayacağından söz etmiştin. İşte ben burada, tinimin ve bedenimin büyük değişikler geçirmeyeceği anlamını çıkarmıyorum. Bunun yerine, yalnızca en derinlerimdeki sahici benliğimin, tinimi ve bedenimi birleştiren bilincim olarak ruhumun sonsuza dek yaşayacağı anlamını çıkarıyorum. Şimdiden çok şey elde etmedik mi? İnsanlar ölümden sonra da yaşamın devam ettiğini söylediğinde gerçekte neyin devam ettiğini, yani ruhu (yaşamın gerçek tohumunu) tespit etmiş olduk."

"Kesinlikle," diye yanıtladı Clara.

* Schelling'in sayfa kenarındaki notu: "Diğer ikisi tarafından ışığa çıkarılan en derindeki mücevher." (y.h.n.)

"Ayrıca filozofların, her zaman nedenini bilmeseler de, ruhun ölümsüzlüğünden epeyce bahsetmiş olmaları kayda değer değil midir?"

"Yine de bazı çekincelerim var," dedi Clara.

"Elbette, soru sorma sırası artık sizde. Zaten ben de fazla uzattım."

"Aklıma takılan şey şu," diyerek sözü aldı Clara. "Eğer ruhu yok olmaktan kurtardıysak, aynı şey beden ve tin için de geçerli olmalı çünkü ruhun her ikisinin birleşimi olduğunu varsaymıştık. Ama korkarım birisi bunu tersyüz edip şöyle diyebilir: Eğer beden ve zihin ölümle ayrılıyorsa –ve bunu böyle varsaymak zorundayız–, o halde aralarındaki bağ da kendiliğinden çözülür çünkü daha önce bağlı olanların ya ikisi de yok olur ya da tamamen ayrı olmak koşuluyla var olmaya devam ederler. Gelgelelim, bana kalırsa ortada daha büyük bir zorluk var: Öldükten sonra var olan tek şeyin ruh olduğunu söyledik, ama biz dahil herkes, öldükten sonra gidilen dünyaya "Tin dünyası"* diyoruz, ama aramızdan ayrılanları ruh olarak tanımlamayı tercih ediyoruz."

"Doğru," dedim bunun üzerine, "kesinlikle doğru analiz etmişsiniz. Ben de karanlıkta kalan kimi yerleri aydınlatmak isterim. Gerçekten de, beden ve tinin bağı olarak ruhtan belirsiz bir şekilde söz ederiz, çünkü arada sırada bedenin de tinin de kendi başlarına mevcut olabileceklerini düşünürüz. Eğer bu mümkün olsa, aralarındaki bağ kuşkusuz çözülebilir olurdu. Ama daha az önce, her üçünün de birbirine ihtiyacı olduğundan, hiçbirinin bir diğerinden vazgeçemeyeceğinden, üçü bir araya geldiğinde çözülemeyen bir bağ ile birbirlerine bağlandıklarından söz etmemiş miydik?"

"Aynen öyle," dedi Clara.

"Ayrıca aralarındaki ilişkiyi, her birinin diğerine nüfuz ettiği, bu nedenle biri son bulduğunda diğerlerinin de son bulduğu, biri devam ettiğinde diğerlerinin de devam ettiği canlı bir döngü olarak düşünmemiş miydik?" diye sordum.

---

* (Alm.) *Geisterwelt*. Tam tercümesi "tin dünyası" ama burada gündelik dildeki "ruhlar dünyası" kastediliyor. Belli ki Türkçedeki kavram karmaşası Almancada da bulunuyor, Schelling zaten metin boyunca bunu da vurguluyor. (ç.n.)

"Evet, dediğiniz gibi olmuştu."

"O halde, en azından yaşamın şimdiki döngüsü için birbirlerine bağlanmış durumdalar, değil mi?"

"Kesinlikle."

"Ve rastlantısal olarak değil, temelden birbirlerine bağlıdırlar, öyle ki birini çıkardığınızda diğerlerini de çıkarmış olursunuz."

Clara onayladı.

"O halde size, bu kenetlenmeyle, ölümden sonra yaşamla ilgili, filozofların ruhun biricikliğini öne sürerek sundukları kanıttan bambaşka bir kanıt sunmuyor muyum?"

"Öyle görünüyor," dedi Clara, "ancak ölüm bu üçünden birini apaçık arkada bırakmıyor mu? Ve dediğiniz gibi biri son buluyorsa, diğerleri de onu takip edecektir."

"Ben de tam bunu kastediyordum sevgili dostum," diye yanıtladım. "Burada öne sürdüğünüz ve hemen herkese de kesin gibi gelen şey, ölümü, tinin ya da ruhun bedenden, bedenin de onlardan kesin bir ayrımı olarak görmek. Ama gerçekten böyle de olsa, biz düşünürler her şeyi görünüşüyle yargılayamayız. Bu nedenle her şeyden önce ölümün ne olduğunu ve ölümle birlikte yaşam döngüsünde nasıl değişiklikler olduğunu sormalıyız. Bu da bizi daha önce söylediğiniz şeye götürüyor: Ölümden sonra kalan ruh olsa da, herkes ölümden sonra yaşam için tinsel yaşam* diyor. Böyle demiştiniz değil mi?"

"Evet böyle demiştim."

"Hepimizin, sözleşmişiz gibi ya da içimizden gelerek bu yaşamdan sonrasını tinsel (*geistig*) olarak tasarlamamız oldukça şaşırtıcı değil mi? Çünkü eğer bu yaşamın devamı olduğunu düşünselerdi, ruhun bir başka bedene geçmesini düşünmek için önlerinde bir engel olmazdı; ayrıca böylesi bir ruh aktarımı, ruhgöçü öğretisindeki gibi bir hayvanın bedenine, hatta yeni bir insanın bedenine değil, o ruha uygun ve önceki kişilikten ödün vermeyen bir bedene olabilirdi. Peki, o halde ölüm kavramını olumsuz yani ruhun bedenden bir kopuşu olarak değil de, olumlu ele alan bu neredeyse evrensel görüşün temeli nedir?"

* (Alm.) *Geistleben*. (ç.n.)

"Ölümün, şimdiki düzenin sonu değil tinsel bir düzene olumlu bir geçiş olarak görülmesi bile bana büyük bir kazanım gibi geliyor," dedi Clara. "Diğer yandan, bu görüşün evrenselliğinin nedenini dinî öğretilerimiz dışında nerede bulabileceğimiz hakkında bir fikrim yok. Belki şöyle söyleyebiliriz: Bir durumdan diğerine geçerken, yeni durumu bir öncekinin karşıtı olarak düşünmek insanlara doğal geliyor."

"Bence gayet yerinde bir açıklama," diye yanıtladım. "Öyleyse bu kişiler, insanın şu andaki durumunun bedensel olduğunu varsayıyorlar, değil mi?"

"Evet, öyle."

"Ve bu bedensel durumda insan aslında bir bütün olarak, yani yalnızca beden değil, tin ve ruh olarak da mevcut, öyle mi?"

"Elbette."

"Bu bedensellikte de insanın özünü oluşturan ya da sahici anlamda insanı insan yapan ruh değil midir?"

"Evet, genellikle öyle kabul edilir."

"İnsan bu bedensel durumdan, onun karşıtı olan tinsel duruma geçiş yapar, değil mi?"

"Şüphesiz."

"Peki, bu tinsel durumda da insan bir bütün olarak insan mıdır?"

"Bilmem, böyle mi denir?" diye sordu Clara.

"Aynen böyle denir," dedim; "çünkü genel düşünceye göre ölüm, fiziksel bir durumdan tinsel bir duruma geçişten başka bir şey değildir ve eğer bedensel durumda insan, beden, tin ve ruh olarak bir bütünse, bu geçişten sonra bu bütünlüğün kaybolduğunu düşünmemiz için bir neden yoktur; ayrıca insanın tinsel durumda da beden, ruh ve tin halinde bir bütün olarak kalması, bedensel durumdayken yalnızca beden değil, aynı zamanda tin ve ruh olması gibi olağanüstü değil mi?"

"Elbette her ikisi de olağanüstü," dedi Clara.

"Dostumuzun geçenlerde bir şekilde şimdiki yaşamımızda ruhun madde tarafından büyülendiğini gayet ikna edici bir şekilde anlattığını hatırlıyorsunuz değil mi?"

"Elbette hatırlıyorum," diye yanıtladı Clara.

"O halde," diye devam ettim, "ruh insanın özü olmasına rağmen şimdiki hayatta bile madde tarafından esir alınıyorsa, kim bilir tin tarafından nasıl büyülenip alıkonulacaktır, değil mi?"

"Bu oldukça aydınlatıcı," dedi Clara, "ama bundan önce fiziksel durumdan tinsel duruma geçişi biraz daha açıklamalısınız."

"Belki biz deneyimleyene kadar bir sır olarak kalmalı," diye yanıtladım. "Ama onu yine de açıklanamaz bir şey olarak nitelemezdim, çünkü şimdiki yaşamımızın dar çerçevesinde bile böyle geçişler sürekli olmakta."

"Nasıl yani?" diye sordu Clara.

"Uykudan uyanıklığa ya da uyanıklıktan uykuya geçiş bir örnek olabilir; yaşamın döngüsü uykuda durmaz, yalnızca bir ortamdan diğerine akar. Tin biz uyurken, sonrasında hatırlamasak da izini sürebildiğimiz gibi, sürekli düşüncelerle, icatlarla ve türlü etkinliklerle meşgul değil midir? Aynı şekilde ruh da, isteme, sevme ve tiksinme yeteneğini kaybetmez."

"Bana kalırsa dostum," diye araya girdi Clara, "muğlak bir şeyi, yine muğlak bir şeyle açıklamaya çalışıyorsunuz."

"Haklısınız," diye karşılık verdim, "ama yapmaya çalıştığım tek şey, beden, tin ve ruh arasındaki geçiş döngüsünün, bir dünyadan diğerine geçerken nasıl birinin bile ortadan kalkmadan devam ettiğini göstermek."

"Yani sizin görüşünüze göre," diye sordu Clara, "öldükten sonra ruh tinsel bir ruha yükseliyor, öyle mi?"

"Aynen öyle," dedim.

"Ve şimdiki yaşamda da bedensel bir ruh hüküm sürüyor?"

"Şüphesiz."

"Ama ruh daha bu yaşamda içsel ve doğaüstü şeylerle meşgulken bunu nasıl öne sürebilirsiniz?"

"Ah, ama her şey her şeyin içinde değil midir? En alt basamak, en yükseklerin sezgisini taşır, tam da bu nedenle en altta kalmaya devam eder. Hayvan da kendi dışına çıkmaya çalışır; kunduzun suda inşa ettiği ev, sanki insan aklıyla yapılmıştır; başka hayvanlar da insana benzer kavrayışa ve evcil ilişkilere sahiptir. Şimdi bile pek çok şey insanı daha yüksek bir yaşama taşıyabilir; bazı insanlar bilerek ve isteyerek, öldükten sonra zaten bırakacakları her şeyi terk ederler ve olabildiğince tinsel

bir yaşamın peşinde koşarlar. Ama bu yaşamdaki amacımız, tam olarak bu yaşamın genel düzeyine bağlıdır ve bu yaşamı terk etmeye hazır olanlardan bu konuda yardım alamayız."

"Ama ya beden?" diye sordu Clara bunun üzerine. "Eğer ruh bir sonraki yaşamda tinsel bir hale bürünecekse, beden de mi öyle olacak?"

"Elbette," diye yanıtladım, "ama yine de tam olarak böyle ifade edebilir miyiz, emin değilim. Şimdi fark ediyorum ki, ruh konusunda da başka türlü bir ifade bulmalıymışız."

"Ne gibi?" diye sordu Clara.

"Sanki daha önce değilmiş gibi, ruh ölümden sonra dinselleşecek dememeliydik; bunun yerine, zaten ruhun içinde olan ama burada daha bağlı bir halde bulunan tinselliğin özgürleşeceğini ve bu yaşamda ruhu fiziksel olana yakın tutan bedene hükmedeceğini söyleyebilirdik. Aynı şekilde bedenin de, sanki başından beri öyle değilmiş gibi, ölümden sonraki yaşamda tinselleşeceğini söylemek yerine, bedenin burada saklı ve bastırılmış kalan tinsel yanının orada meydanda ve hükmeden olacağını söyleyebilirdik."

"Öyleyse yalnızca ruhun değil, tinin, hatta bedenin bile iki yanı var, öyle mi?" diye sordu Clara.

"Hiç şüphesiz," diye yanıtladım. "Dostumuzun dediğini mutlaka hatırlıyorsunuzdur. Kendisi, yeryüzünün ve yeryüzünden oluşan bedenin yalnızca dışsal olarak belirlenmediğini, hem dışsal hem içsel olarak ikisinde birden var olduğunu; her şeyin dış görünüşünün, aslında içsel özü ortadan kaldırmayan, tersine bu içsel özü dışsallığa dolayan, bağlayan ve ona tâbi kılan gecikmiş bir gelişimin sonucu olduğunu ifade etmişti. O halde bedenin, dışsallığın içselliğe hükmettiği biçimi çözüldüğünde, içsellik dışsallıktan ayrılır ve dışsallığa hükmetmeye başlar."

"Bedenin bu tinsel biçimi, salt dışsallıkta da bulunmak zorunda değil mi?"

"Elbette," diye yanıtladım, "ama kurtulmak istese de sürekli dışsal yaşamın zorlamasıyla bastırılan ve ancak bazı özel durumlarda kendini gösterebilen bir tohum olarak."

"Kaba bedende daha hassas bir bedenin bulunduğunu ve öldükten sonra ondan ayrıldığını daha önce sık sık duymuştum;

ama nedense bu fikir beni hiçbir zaman tatmin etmemiştir," dedi Clara.

"Tamamen tesadüfen ileri sürülmüş fikirlerde hep öyle olur. Zorunlu bir bağ içinde bize sunulmayan, ruhumuzu etkileyemez."

"Ama bu görüşün arkasındaki anlam tamamen farklı," dedi Clara.

"Elbette, çünkü bu ara durum gerçek bir tinsel biçim değil, ancak daha narin bir fiziksellik olarak düşünülmüştür."

"Peki, içsel yaşamın bu tohumu, yalnızca bizim içimizde mi var? Yoksa bütün canlılarda mevcut da yalnızca cansız şeylerde mi yok, ya da başka türlü bir ilişki mi var burada?" diye sordu Clara.

"Daha yüksek bir yaşamın tohumu, bazılarında daha açık, bazılarında daha saklı olmak kaydıyla, neden her şeyde olmasın?" diye yanıtladım; "zira dışsallık ile içselliği tam bir uyum içinde göstermeye, doğanın bütünü yazgılıdır ve kutsal metinlerin söylediği gibi, bütün varlıklar, bizde biraz daha gelişmiş biçimde bulunan daha yüksek bir yaşamın özlemini tıpkı bizim gibi duyarlar."

"O halde böyle bir tohumun varlığı bütün şeylerde kendini göstermek durumunda değil midir?"

"Cisimlerin bildiğimiz bu yaşamdaki görünüşlerine, güçlerin elektriksel etkileşimlerine, kimyasal dönüşümlere böyle büyük bir tanım atfedebilir miyiz, bilemiyorum. Yine de cisimlerin yalnızca dışını değil, doğrudan içerideki yaşam tohumunu değiştirdiğimizde bambaşka bir dizi görünüşle karşılaşacağımız konusunu da olanaksız bulmuyorum; çünkü bilmiyorum belki yanılıyorum ya da benim tuhaf anlayışım nedeniyle böyle düşünüyorum ama, en fiziksel şey bile, şu an bildiğimizden bambaşka yaşamsal işaretler göstermeye hazır gibi geliyor bana."

"O zaman her şey ölmez mi?" diye sordu Clara.

"Öyle görünüyor, ama lütfen bunu siz açıklayın," diye yanıtladım.

"Ölüm, içsel yaşam formunun kendisini baskılayan dışsal yaşam formundan özgürleşmesidir diyebilir miyiz?"

"Şahane bir tanım," diye yanıtladım.

"Ve ölüm zorunludur, çünkü doğa salt dışsal bir şeye dönüştüğünden, bu iki yaşam formu beraber değil ardı sıra var olabilmektedir, değil mi?"

"Kesinlikle doğru," dedim, "bunu olağanüstü şekilde ifade ettiniz."

"Peki, bu iki yaşam formu her şeyde mevcut mudur?"

"Böyle kabul edebiliriz," diye yanıtladım.

"O halde her şey istisnasız ölmelidir."

"Bu bana da zorunlu gibi gözüküyor," dedim.

"Böylesi bir ölüme zaten bazı kimyasal değişimlerde tanık olmuyor muyuz?" diye sordu Clara.

"Bilmiyorum."

"Metalin asitte eriyişini ilk gördüğüm ânı hiç unutmayacağım. Kuyudan çıkan su gibi berrak bir sıvının içinde çözülmüş gümüş ya da gök mavisi suyun bakır gibi şeyler içerdiğine kendi gözlerimle görene kadar inanmamıştım."

"Bu örnekler başlı başına yeterince olağanüstü," diye karşılık verdim, "ve bize fizikselliğin doğası üzerine düşünmek için pek çok neden veriyorlar."

"Zaten bu tür çözelti sıvıları mantıklı bir biçimde 'uçucu' (*Geister*) olarak tanımlamaz mıyız ve bu en sert ve yoğun cisimlerin çözülüşü fizikselin tinsele (*geistige*) bir dönüşümü, bu nedenle bir tür ölüm değil midir?"

"Kesinlikle buna benzer bir şey," diye yanıtladım, "en fiziksel şeylerin, yüksek bir tin onu ele geçirdiğinde ne kadar yukarılara gidebildiğini hepimiz biliriz. Ama her şeyin başlangıçtaki fiziksel durumuna döndüğüne de ikna oldunuz, değil mi?"

"Kesinlikle," dedi Clara.

"Yine de bu dönüşüm, örneğin bedenimizin bir parçası yandıktan sonra dışarıdan aldığı tedaviyle iyileşmesi gibi bir başa dönüş mü, bundan emin değilim."

"Ama her fiziksel şey, kendini tinselleştirme dürtüsü göstermez mi?" diye devam etti Clara. "Yoksa bir çiçeğin kokusu başka nedir ki, yıllarca bozulmadan kalan şeylerden sızan rahiya nasıl da tinseldir. Her şey havaya dönüşüp o saf, kutsal öğeyle birleşmek istemez mi, ki ben onu her şeyden bağımsız, bölünemez bir varlık olarak görmeyi tercih ediyorum, öyle bir varlık ki, aldığı

her şeyi, ne kadar farklı olsalar bile kısa sürede dönüştürerek birbirine benzetebiliyor."

"Her şey aynen böyle hareket eder," dedim, "ve her şeyin daha özgür, bağımsız bir varoluşa doğru çabaladığını, vuruldukları zincirleri istemeden taşıdıklarını gösterir. Ama kim bu şekilde havaya dönüşümü ölüm olarak nitelemek ister? Ölüm bana çok daha ciddi bir şey gibi görünüyor."

"O halde organizmalar dışında da ölen bir şey var diyemez miyiz?"

"Bilmiyorum," dedim. "Biz organik varlıklar ölebiliyoruz, çünkü her birimiz birer bütünüz. Diğer her şey ise daha büyük bir bütünün, yeryüzünün birer parçası ve gezegenin ömrü izin verdiği sürece bu bütünün içinde çeşitli biçimlerde birbirlerine karışıp değişebiliyorlar, ama ölümün ferahlığı ve tinsel yaşam biçiminin tamamen serbest kalışı, onlar için ancak gezegen kendi amacını yerine getirdiğinde ve öldüğünde gerçekleşecek."

Bu sırada doktor içeri girdi ve konuşmamızı böldü. Ona neden söz ettiğimizi anlattım, işin özünü duyduktan ve bir süre üzerinde düşündükten sonra şöyle sordu: "O halde ölümde bir ayrılma mı meydana geliyor?"

"Nasıl bir ayrılma?" diye sordum.

"Elbette ki bedenden," dedi.

"Şüphesiz," dedim, "ama bedenin içsel özünden değil, dışsal bedenden, dış doğanın bir parçası olan bedenden bir ayrılma."

"Peki, bedenin ruhsal özü şimdiki yaşam sırasında da dış bedende mevcut mudur?"

"En azından bir tohum olarak," diye yanıtladım.

"Ama o halde bundan, şimdiki yaşamın gelecekteki yaşamdan daha kusursuz olduğu sonucunu çıkarabiliriz."

"Neden?" diye sordum.

"Gayet basit," diye yanıtladı; "çünkü şimdiki yaşamda ruhsal özün dışında, gelecekte ortadan kaybolacak olan dış beden de var; demek ki şimdiki yaşam daha üstün."

"Buna vereceğim yanıt o kadar açık ki, tereddüt ediyorum."

"Ama lütfen söyleyin," dedi, "zira belli ki aydınlatılmamış bir durum var burada."

"Sanırım bir sürü düşük değerli şeyi olan birine zengin, yalnızca birkaç değerli ya da bir mücevher kadar paha biçilemez tek bir şeye sahip olana fakir demezsiniz değil mi?"

"Tabii ki demem," dedi doktor, "ama dış bedeni kusurlu ya da değersiz bir şey olarak gördüğünüze inanmak istemiyorum."

"Bir anlaşabilsek, her şey kendiliğinden çözülecek," diye yanıtladım. "Kuşkusuz dışsal ve içsel olan arasında değer anlamında bir fark var; nitekim dışsal olan bana göre yalnızca içsel olanın saf varlığı, içsel olan ise dışsal olanın içinde gerçek anlamda varolandır. Yoksa öyle değil mi?"

"Aynen öyle," dedi.

"Ayrıca varolan," diye devam ettim, "varlığı bilir, ama tersi mümkün değildir, öyle değil mi?"

"Bunu da onaylarım," dedi doktor.

"Her bilme bir koyma mıdır?"*

"Kesinlikle," dedi doktor.

"Ve varlık da bir koyma değil midir?"

Bunun üzerine biraz düşündü.

"En azından kendi kendini koyma," dedim.

"Öyle olduğu muhakkak," dedi.

"Ama kendini bilmeyen bir koymadır bu, çünkü bilmenin yalnızca var olanlar aracılığıyla olduğunu söylemiştik."

Bunu da onayladı.

"O halde var olan demek, bu koymanın koyulmuş olması demektir, değil mi?"

"Buradan o çıkıyor."

"Yani onu daha yüce bir şey, ya da daha belirgin bir şekilde söylersek, daha yüksek bir aşama olarak adlandırabilir miyiz?"

Doktor kabul etti.

"O halde yüksek ve alçak aşamalar arasında bir ayrım olduğu gibi, dışsallık ile içsellik arasında da bir ayrım vardır. Ama bu nedenle dışsallığı kusurlu ya da düşük değerli bir şey olarak göremem; çünkü var olanın varlığa ihtiyacı vardır, tıpkı varlığın var olana ihtiyacı olması gibi. Hatta bu ayrımın tamamen ortadan kalkabileceğini bile düşünüyorum."

* "Alles Erkennen ist ein Setzen." Schelling burada doğrudan Fichte'ye ve onun "mutlak Ben" kavramına göndermede bulunuyor. (ç.n.)

"Peki, nasıl?" diye sordu, o âna kadar sohbeti dikkatle dinleyen Clara.

"Eğer içsellik, tamamen dışsallığa nüfuz eder ve böylece dışsallık hem bilen hem bilinen olursa, içsellik bütünüyle dışsallıkla kaplanır ve aynı şekilde bilen bilinenle beraber olursa, içsellikle dışsallığın bir olduğu ve aralarındaki farkın ortadan kalktığı bu yaşam en esenlikli ve en mükemmel yaşam olur," dedim.

Her ikisi de bunu onayladı.

"Şimdi," diye devam ettim, "şu anki halimizde ve kısmen diğer canlı varlıklarda, çok daha kusurlu şekilde olsa da dışsallığın yapısı öylesine gelişmiştir ki, bilen özneyi de içinde taşımaktadır ve bu bakımdan belirli bir bağımsızlığı vardır. Sahici bir içsellik atfedemediğimiz hayvanlar ya da aynı şekilde değerlendirdiğimiz insanlar bile, bir tür dışsal zorunluluk aracılığıyla farkındalık sahibidirler, bu da dışsallığın da bilme edimi taşıdığının bir kanıtıdır."

Her ikisi de hemfikir oldu.

"Ama tersi geçerli değildir," diye devam ettim, "yani dışsallık içsellikte, dışsallıkta içselliğin yerleştiği gibi yerleşmemiştir."

"Elbette," dedi Clara.

"Çünkü eğer öyle olsa," dedim, "dışsallık içsellikle bu kadar evrensel biçimde çatışmazdı; dışsallığın, bir şeyin bilgisine erişebilmesi için deneyime ve zahmetli araştırmaya gereksinimi olmazdı, içsel bakımdan olanaklı edim dolaysız olarak dışsal olurdu, bu da neredeyse kutsal, hatta tanrısal bir yaşam olurdu. Eğer dışsallık, tıpkı içselliğin kendisinde bulunduğu gibi içsellikte bulunsa ne herhangi bir eğitime ne de derslere gerek olurdu. Oysa böyle kusursuz bir içsellik, insanlar arasında yetişmemiş ya da erken yaştan itibaren hayvanlarla büyümüş kişilerde, bazı örneklerde gördüğümüz gibi bulunamaz, öyle değil mi?"

Doktor onayladı.

"Pek çok şey, kişinin çocukluğundan itibaren etrafında olanlara bağlıdır, değil mi?"

Bu dediğim de kabul gördü.

"O halde içsellik dediğimiz şey, başta var olan bir şey değil, yabancı bir toprakta büyütülen, yetiştirilen bir çiçek gibidir, diyebilir miyiz?"

"Elbette," diye yanıtladılar.

"Ayrıca başka bir şeyin bilgisine ulaşma çabası, dışsallığı mümkün olduğu kadar içselliğimizde konumlandırma çabası değil midir?"

"Şüphesiz," dediler.

"Eğer kusursuz içsellik zaten bizde önceden bulunsa, böyle bir çabaya gerek olur muydu?"

"Kesinlikle olmazdı," dedi Clara.

Doktor ise burada araya girdi ve şöyle dedi: "Burada tam doğru noktadayız gibi geldi bana; çünkü bilgiye ulaşma çabası ve dışsallığı içselleştirmeye çalıştığımız başka pek çok çaba, tamamıyla özgür çabalar değil midir?"

"Elbette," diye yanıtladım.

"Ve içimizdeki özgür kuvvet nedeniyle bedeni içselliğe tâbi kılarak saf ve lekesiz bir yaşam sürebiliriz."

Bunu da onayladım.

"O halde bundan sonraki yaşamda başımıza gelecek olanı, yani dışsallığın içselliğe tâbi oluşunu bu yaşamımızda da gerçekleştirebiliriz. Zaten filozofların bütün sözleri, bilgelik peşinde koşanın bu dünyada bir ölü gibi yaşamasını salık vermez mi? Ama bu yaşamda üstüne üstlük bir de bedene sahibiz; kısacası bu yaşam, bundan sonrakinden apaçık daha avantajlıdır."

"Sevgili dostum," diye yanıtladım, "her şeyin kendine özgü bir avantajı vardır, ama sadece bu nedenden dolayı diğerinden daha değerli olmayabilir. Örneğin zenginliğin fakirliğe oranla bariz avantajları vardır; ama eğer zengin olmak hakikat diyarına girmemizi zorlaştırıyor, hatta imkânsızlaştırıyor, buna karşılık fakirlik onu kolaylaştırıyorsa, hiçbir bilge insan fakirliği seçmekten tereddüt etmez. Kim şimdiki yaşamın avantajlarını inkâr edebilir ki? Onlar olmasa kim katlanabilirdi bu yaşama? Ama bu avantajlardan hangisinin en önemli olduğu sorusu hep kafa karıştırıcıdır. Bana sorarsanız en önemlisi, bu yaşamda insanın kendi içindeki tanrısal tohumu yetiştirip büyütebilmesi ve kısmen bundan sonraki yaşamın esenliğinin tadına varabilmesidir. İçselliğin bu harikuladeliği olmasa dışsallık da büyüsünü kaybeder, çünkü bu büyü, duyusal zevklerin tatmininden değil, güzellik hissiyatından ve dışsal olan her şeydeki içsellikten kay-

naklanmaktadır; ham ya da yoz kişi doğanın tadına varamaz, onun en çok tadını çıkaran tinsel kişidir."

"O halde tinsel kişi," dedi doktor, "ham ya da yoz olana göre ölünce çok daha fazla şey kaybeder."

"Elbette," dedim, "tıpkı bir dolu fırtınasında bir dönüm yerine bin dönüm ekini tahrip olanın daha çok kaybetmesi gibi, ama bir dönüm kaybeden her zaman daha mutsuzdur. Ama buradaki genel sorun kaybetmek. Bunu sorun edenler, arkada kalanlar, öteki yaşamı görmeye alışık olmayanlardır; bu kişiler biraz, sabandan ya da sürüden ayrılıp liderliğe yükselen ama önceki iş arkadaşlarına hâlâ sabanı ya da sürüyü kaybettiği için yakınanlara benzer. Bana kalırsa burada sormamız gereken, burada tinsel bir yaşam sürenin ölümle birlikte ne kazandığıdır ve bu da benim için apaçık: Bu yaşamda peşinden en çok koştuğu şeyin kusursuz halidir, kısacası bundan sonraki yaşam şimdikinden daha yücedir; zira bu yaşamda dışsallık içselliği de içinde taşıdığından, içsellik ise dışsallığı aynı şekilde içermediğinden, dışsallık burada daha üstün değil midir ve içsellik üzerinde büyük bir hâkimiyeti yok mudur? Yine de kusursuz içsellikle uyuşamadığından bu dışsallık en yetkin şey olamaz, çünkü öyle olsa onunla dışsallık arasında bir çelişki olmazdı, öyle değil mi?"

"Evet," dedi doktor, "dediğinizden bunu çıkarabiliriz."

"O halde buradan," diye devam ettim, "içselliğin ve dışsallığın kesinlikle denk olmayıp birbirlerinden farklı olduklarını, çünkü kusursuz içselliğin kusursuz dışsallıkla beraber var olamadığını, hatta bu içselliğin dışsallığın içinde bile bulunamadığını da çıkarabilir miyiz?"

"Evet, şüphesiz öyle," dedi doktor, "çünkü dışsallıkta kusursuz biçimde bir olsalar, dışsallık içselliğin, içsellik de dışsallığın içinde çözülürdü."

"Demek ki burada dışsallık, düşüğün yüksekle ilişkisinde olduğu gibi, kusursuz içselliğe tâbi değil midir?"

"Elbette," dedi doktor.

"Ve dışsal olanın baskın olduğu bu yaşam döngüsünde, kusursuz bir içsellik mümkün müdür?"

Doktor bunun olamayacağını söyledi.

"Peki, kusursuz bir dışsallık olabilir mi?"

"Olamaz," dedi.

"O halde kusursuz içselliğe erişmek için bu yaşam döngüsünü terk etmemiz gerekmez mi?"

"Gerekir," dedi.

"Ve daha yüksek bir yaşama geçmemiz gerekir, öyle değil mi?"

"Kesinlikle," dedi.

"Öyleyse ölüm yalnızca ilişkilerin tersine dönmesi, yani dışsallığın içselliğe tâbi olması ve şu andaki durumun tersinin yaşanması değildir; ölüm elbette bu tersine dönüşü içerir ama aynı zamanda daha yüksek bir aşamaya, gerçekten daha farklı ve üstün bir dünyaya geçiş değil midir?"

"Benim dileğim de tam bu," dedi doktor.

"Yine de bilge ve adil kişi bu daha üstün dünya için şimdikini isteyerek terk etmez, ancak içinde dikkatlice yetiştirip geliştirdiği tinselliği tam olgunluğa ulaştığında, kanatlarını açmaya hazır olduğunda bu kusurlu dünyayı terk eder, hem de arkalarında, Hint fabllarında sözü edilen zarif kuşlara dönüşerek uçup giden zarif çiçeklerin duygusundan başka bir şey bırakmadan terk eder."

"Ne güzel ifade ettiniz," dedi doktor.

Ama ben şöyle yanıt verdim: "Yine de her şey açıklığa kavuşmuş değil; siz bu yaşamın, hem içinde daha yüksek yaşamın tohumunu barındırdığı için hem de bu yaşama sahip olduğu için daha avantajlı olduğunu söylemiştiniz, yoksa yanılıyor muyum?"

"Aynen böyle söylemiştim," dedi.

"Ama tohum olgunlaştığında ona ihtiyaç kalmaz ve ortadan kaybolması bir kayıp sayılmaz. Ama buna başka bir yanıt daha verilebilir."

"Lütfen söyleyin," dedi doktor.

"Şimdi olmaz," dedim, çünkü dostumuz Clara bir süredir düşüncelere dalmıştı ve sohbetimize yarım yamalak katılıyordu. Biz susunca birden kendine geldi ve sanki sohbetin önceki kısmında kalmış gibi şöyle dedi: "Her şey üzerine yeniden düşündüm ve sanırım bu dünyadan ayrılanın nasıl hissettiğini bilmek, bahsi geçen soruya, yani bir sonraki yaşamın avantajlarına ilişkin soruya en iyi yanıtı verecektir."

Hepimiz bu konuda hemfikir olduk.

Bunun üzerine, "Peki, mesela ölüm neden genellikle son uyku olarak temsil edilmiştir? Daha çok bir uyanış olarak düşünülmesi gerekmez miydi?" diye sordu Clara.

"Belki," diye yanıtladım.

"Diğer yandan göçüp gideni sonsuz uykuda dinlenir halde düşünmek hoştur," dedi.

"Elbette," dedim.

"Bilmiyorum ama," diye devam etti, "gün ışığının görkemi ve ihtişamı o kadar baskındır ki, ancak o ortadan kaybolduğunda sahici içsellik meydana çıkar. Peki, neden gece olmalıdır bu?"

"Bu durum gecenin, yani içimizdeki sahici içselliğin henüz yeterince gelişmediğini, henüz saklı ve geleceğe ait olduğunu göstermektedir," dedim.

Clara şöyle devam etti: "Eğer gecenin içinde bir ışık yansa, geceye benzeyen bir gündüz ve gündüze benzeyen bir gece bizi sarsa, işte o zaman artık tüm dileklerimiz gerçekleşir. Acaba ayışığıyla aydınlanan gecenin içimize böyle tatlı biçimde dokunması ve yakındaki tinsel yaşamı bize hatırlatarak yüreğimizi titretmesi bundan mıdır?"

"Elbette," diye yanıtladım. "Hakkı tam verilmemiş bir adamın bana birkaç kez söylediği söz geldi aklıma: Uyurken yapmak zorunda olduklarını uyanıkken yapabilen kişi gerçek bir filozoftur. Bana sorarsanız o, en mutlu insandır. Ve şuna da kesinlikle inanıyorum ki, aramızdan ayrılanlar bu mutluluğa erişirler, bu nedenle onlara uykuya dalanlar değil, son uykularına dalanlar, istirahatlerini yapanlar denir; onlar sanki uykudayken uykudan kaçarak uyananlardır. Onlara uyanık yerine son uykuda demememizin nedeniyse, uykunun bu yaşamda tinselliğe uyanıklıktan daha yakın olmasıdır."

"Hepimizin tanıdığı ve gözlem becerisini hiçbirimizin inkâr edemeyeceği bir rahip," dedi Clara, "insanın son uykusunda bütün varlığının nasıl tarif edilemez bir sevince kapıldığından, ama aynı zamanda ruhun bu anda en ahlaki ve tinsel etkinliğini gerçekleştirdiğinden söz ederdi sık sık; çünkü o kişinin bütün hataları en utanç verici şekilde önünden geçip giderken, insanın kalbi ne kadar temizse, uyku ile uyanıklık arasındaki bu an o kadar yumuşak geçer. O an, rüya dediğimiz şeyden o denli

farklıdır ki, onun berraklığı uyanıkken kurduğumuz en canlı hayalleri aşar ve her türlü varoluş biçimi bu ana kıyasla ancak rüya, uyku ve hatta ölüm gibidir. O anda bambaşka bir bakış açısına geçilir, görüntüleri olmayan bir sezgi söz konusudur ve bu sezgide her şey, hiçbir yanılgıya yer bırakmaksızın en ince ayrıntısına kadar ayrışır. Ama bu durum çoğunlukla yalnızca bir saniye sürer (rahip, kısa ya da uzun, pek çok işaretin bunu gösterdiğini söylemişti); tek bir titreme hareketiyle sona erer ve geçip gittikten sonra ruhta en özlem dolu yoksunluğu bırakır. Hemen ardından tamamen son uykuya dalınır."

"Bu titreme hareketi," dedi doktor, "genel olarak yarı uyanıklık olarak bilinir."

"Bu hareket," diye söze girdim, "doğanın tinselliğe yükselmek isteyen içsel ışığı ya da sezgiyi söndürdüğü ve onu tamamen uykuya döndürdüğü bir darbe değil midir?"

"İçsel durumumuzu uykuya dönüştürmek, dış doğanın şimdiki yaşamımız üzerindeki müthiş etkisinin gerçekten de büyük bir kanıtı," dedi doktor.

"Ama eğer birçok güvenilir kişinin, özellikle de doktorların, insanın başka bir insanın etkisiyle tüm duyularını kapattığı ve kendisini etkileyen kişi dışında her şeye bir ölü gibi tepki verdiği ve bu durumda uyanık halimizle karşılaştırılamayacak yüksek türden bir içsel berraklığa sahip olduğu yönündeki düşünceleri doğruysa, burada haklı olarak üstün olarak niteleyebileceğimiz bir durumun deneyimlendiğini söyleyebiliriz ve bunu uyanık bir uyku ya da uyuyan bir uyanıklık olarak niteleyebiliriz. Ve bu durumu ölüme değil, ölümden sonraki duruma, yani hiçbir uyanmayla bölünmeyen bir durugörüye benzetirdim."*

"Ne olursa olsun," dedi doktor, "böyle yüce bir uykuya yaklaşma ölüme yaklaşmaya çok benzer."

---

* Burada Schelling o dönem popüler olan manyetik uyku ya da hipnozdan söz ediyor olmalı. Özellikle Franz Anton Mesmer'in (1733-1815) bu konularda Almanya'da yoğun bir etkisi bulunuyordu. (F.S.'nin notu) Ayrıca ilerleyen sayfalarda karşımıza sıkça çıkacak durugörü (*Hellsehen*) kavramına değinmekte fayda var. Durugörü kavramını, Schelling'in "zihinsel/entelektüel sezgi" kavramıyla birlikte düşünmemiz faydalı olabiliir. Buna göre durugörü, saf bir tinsel algıdır. İnsanın, bilincin refleksif sınırlılığını, özne-nesne ikiliğini, düşünmede şeylere bağımlılığı aştığı içsel bir yetisidir. (ç.n.)

"Bu zorunlu," diye yanıtladım, "çünkü daha yüksek bir duruma geçmek için bir tür ölüm gereklidir."

"Bu gizemli konular üzerine çok şey duydum," dedi Clara, "ama ne kadar yakınımda olsalar da benim için hep bir sır olarak kaldılar. Ayrıca dışarıdan söylenenlerle pek ilgilenmiyorum, tarif edildiği gibi uykuya dalanların gerçekte nasıl hissettiğini bilmeyi tercih ederim."

"Eğer yalnızca dışarıdan gördüğümüzle bir yargıya varacaksak," dedi doktor, "şurası kesin ki, hepsi tarif edilemez bir esenlik içindeymiş gibi görünüyorlar. Yüz hatlarındaki bütün hastalık izleri siliniyor, daha mutlu, içsel ve hatta genç görünüyorlar; acının tüm izleri sevinç içindeki yüzde kaybolup gidiyor, her şey içselleşiyor, özellikle de insan sesi."

"Ah, ölümün şefkatli eli, tanıdım onu!" diyerek araya girdi Clara. "Benim koruyucu meleğim olan ve genç yaşta göçüp giden arkadaşımı hatırladım, dediklerinizin hepsi gerçekleşmişti onda; ölümün gölgesi ona yaklaştıkça, tüm varlığı göksel bir dönüşümle parlamıştı. Vefatına yakın onu hiç böyle güzel görmediğimi düşünmüştüm, ayrıca ölümün bu kadar zarif olabileceğini hiç düşünmemiştim; zaten hep melodik olan sesi ilahi bir müziğe, içsel tınılara dönüşmüştü ve şimdi içimde ilk seferinden daha derin çınlıyor."

"O uykuya dalanlara durumlarını sorsak," dedi doktor, "onun en mesut anları olduğunu, ne bedenlerini ne de önceki acılarını hissettiklerini söylerlerdi, kutsal bir duruluk, sıcak bir ışık sarmış olurdu içlerini."

"Ölümden önce," diye devam etti Clara, "hastalığın tahribatları, acısı sona erer ve çoğu insan, ilahi bir sevinç içinde aramızdan ayrılır."

"Yine de bu durum en yüksek duruma doğru bir yaklaşmadır, çünkü hâlâ dış şeylerden etkilenmektedir. Gözleri kapalı olsa da, dışarıda bulunan her şeyi görebilmektedir, hatta duyularının çoğu keskinleştirmiştir bile," dedi doktor.

"Peki, nedir bu en yüksek durum?" diye sordu Clara.

"Duyusal dünyadan tamamen ayrıldıklarında," diye yanıtladı doktor, "dışarıdaki şeylerle yalnızca tesir eden aracılığıyla bağ kurduklarında, işte o zaman dış dünyaya karşı bir ölü gibi

olurlar; çünkü öncesinde en ince sese, en uzaktaki tınıya karşı bile duyarlıyken, şimdi bir arabanın gürültüsüyle hatta top atışıyla bile uyanmazlar ve duydukları tek insan sesi tanıdıklarının sesidir."

"Ancak o zaman mı başlar en keskin durugörü?" diye sordu Clara.

"Elbette," dedi doktor. "O noktada en yüksek tinsel yaşam kendini gösterir. Her şey en derin bilincin gelişini müjdeler; sanki kişinin tüm varlığı, geçmişi, şimdiyi ve geleceği birleştiren tek bir odak noktasında toplanmıştır. Bırakın anılarını kaybetmeyi, o anda geçmiş tüm berraklığıyla önlerine çıkar, tıpkı çok uzaklardaki gelecek gibi."

"Tüm bu olgular," diye araya girdim, "bedenimiz ölürken yanımızda olan tinsel özün daha önce de içimizde olduğunu, ilk defa o anda oluşmadığını, duyular ve diğer yaşamsal bağlar onu dış dünyaya zincirlemediği anda onun aslında özgürleştiğini ve kendi nitelikleriyle ortaya çıktığını göstermiyor mu?"

Doktor beni destekledi ve ekledi: "Yaşam boyu karşılaştığımız ve ne bedene ne de ruha indirgeyebileceğimiz birçok olay böyle bir tinsel özün varlığına kanıttır."

"O durumda benim için en önemlisi bilincin hikmeti," dedi Clara. "Bir sürü insanın öldükten sonra bilincin yok olmasından, dağılıp gitmesinden korkmasını hiç kavrayamamışımdır. Bana göre ölüm, dağıtan değil birleştiren, yüzeyselleştiren değil derinleştiren bir şeydir."

"Bu şüphe anlaşılabilir," dedim, "çünkü çoğu insana göre ölüm, bütün fiziksel şeylerden bir kopuşu temsil etmiştir ve hâlâ da öyledir; bu fiziksellik de bana sorarsanız tüm bilinçli hallerin en azından temelini oluşturur."

"Nasıl yani?" diye sordu Clara.

"Sevgili dostum," diye yanıtladım, "bilincin sonraki devamı derken, her şeyden önce bilinçlilik halinin devam eden birliğinden söz ediyorsunuz değil mi?"

"Aynen öyle," dedi.

"Ve bu bilinçlilik hali, sürekli kendisi gibi kalan olarak diğer her şeyden ayrılır, değil mi?"

"Elbette."

"Şimdi, herhangi bir ayrım yapmak için gerekli olan 'şu' ya da 'bu' yalnızca fiziksel olanda vardır, değil mi?" Bir süre sessizlikten sonra devam ettim: "Dediğim çok anlaşılmadıysa bir de şöyle ifade edeyim: Kendinizi bizzat kendiniz olarak düşündüğünüzde ve böylece diğer herkesten ayrı bir kişi olarak düşündüğünüzde, bilincinizin derinliklerinde hiçbir kavramın kavrayamadığı, belirsiz, karanlık bir şeyin bulunduğunu ve bu şeyin aynı zamanda kişiliğinizin zemini olduğunu hissetmez misiniz?"

"O karanlığı hissediyorum," dedi Clara, "ama özün saflığını bozduğu için onun gitmesini de istiyorum."

"Ah dostum, o bir kere uyarıldığında artık gitmez ve gitmemelidir, çünkü giderse kişiliğimiz de gider; ama onu ışığa dönüştürebiliriz, yani daha yüce ışığın dilsiz taşıyıcısına, böylece o bireyselliği kendisi için değil, bir kökü ve zemini olsun diye daha yüce ışık için taşır."

"Yani ışığın, içinde parlayabilmesi, yansıyabilmesi ve böylece kendini kavrayabilmesi için elmasın var olması gibi mi?" diye sordu Clara.

"Aynen öyle," dedim. "O halde," diye devam ettim, "artık içimizdeki bu karanlığın doğadan mı yoksa başka bir yerden mi geldiğini söyleyebilir miyiz?"

"Elbette doğadan."

"Peki, her insan başından itibaren içinde bu karanlık tohumu taşır mı, yoksa o tesadüfen mi gelişir?"

"Tesadüf olması mümkün değil," dedi Clara.

"Bu tohum sürekli dönüşse de yok olmayan bir şey midir, yoksa hem dönüşebilir hem de yok olabilir mi?"

"Kesinlikle ilk dediğin," dedi Clara.

"Ama tohumun fiziksel bir yanı yok mu?" diye sordum.

"Elbette," dedi Clara, "eğer doğadan geliyorsa öyle olmalı."

"O halde ölümden sonra fiziksel bir şey de mi bizimle geliyor?"

"Eğer bu tohum da geliyorsa, öyle olmalı."

"Kendimizin bilinci de ölümden sonra kendimiz olarak kalır, değil mi?"

Clara bunu da onayladı.

"O halde, bedenselliğimizin tinsel özü bu dediğimiz tohum olamaz mı?"

"Öyle görünüyor," dedi.

"Bedensellikten tinselliğe kendi kendine gelişmiş olmalı, değil mi?"

"Elbette."

"Ama her zaman fiziksel olanla bir bağı da olmalı."

"Mutlaka," diye yanıtladı Clara," çünkü o hâlâ fizikselliğin özü."

"Yani koparıldığı kökeniyle bağını hiçbir zaman kaybetmez."

"Aynen öyle görünüyor."

"O halde," diye devam ettim, "tinselliğin, bedenselliği pek çok açıdan etkilediğini kabul edip de, bedenselliğin aynı şekilde tinselliği etkilediğine inanmayanların, ölümün beden ile ruh arasındaki bağı tamamen kopardığını düşünmeleri ve bu nedenle bilinçten geriye, tıpkı bir çiçeğin kokusu gibi hiçbir şey kalmadığından korkmaları kadar doğal bir şey olabilir mi?"

"Tabii ki olamaz," dedi Clara.

"Ama bu yaşamımızda," diye devam ettim, "çok azımız içlerindeki bu karanlık tohumu ışığa dönüştürür; çünkü bana sorarsanız, kalabalıkların neredeyse hepsi, inatla kendi bireyselliklerinde direnen ve kendileri için hak iddia etmenin, kendi çıkarını korumanın her şeyden önemli olduğunu düşünen insanlarla doludur."*

"Kesinlikle," dedi Clara.

"Ayrıca bu insanlar buna göre düşünür ve yargılar, bütün tinsel etkinliklerini böyle harcarlar; düşüncelerinde kendilerini unutmayı, sonsuzluğu ve tinselliği düşünerek kaybolmayı beceremezler, bunun yerine sürekli fiziksel şeyleri arzu ederler, önlerine koyabilecekleri ve diledikleri gibi kullanabilecekleri şeyleri; içsel olanı, diğerleri gibi tüketemeyeceklerini anladıklarında onu reddederler. Peki, yalnızca kendisinin farkında olan,

* Schelling'in *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine* metninde geliştirdiği görüşe göre, yaradılışın ve bütün varolanlarının varlığının zemini olarak bu karanlık tohum, insanda da vardır ve kendini bireysel irade olarak gösterir. İnsanın bu bireysel iradeyi evrensel iradenin yerine koymasıyla, yani ilkeleri tersyüz etmesiyle kötülük gerçekleşir. "Karanlığın ışığa dönüşmesi" ise, bireysel iradenin evrensel iradeye tâbi olmasıyla mümkün olur. (ç.n.)

bir an kendi dışına çıkarsa, daha yüksek bir bilince erişebilir mi? Yoksa durugörünün büsbütün baş düşmanı mı olur?"

"Muhtemelen ikincisi," dedi Clara.

"O zaman ölümden sonra yalnızca en iyilerin sözünü ettiğimiz o en yüksek bilinç durumuna geçtiği söyleniyorsa, insanların hem kendilerini hem başkalarını ölümle birlikte kişisel bilincin de yok olduğuna inandırması doğal değil mi?"

"Öyle görünüyor," dedi Clara.

"Peki, o karanlık tohum tamamen ışığa dönüştüğünde, içimizde bizi Tanrı'dan ayıran bir şey kalır mı kalmaz mı?"

"Soruyu tam anlayamadım," dedi Clara.

"Zaten oldukça üstü kapalı bir soru," dedim. "O halde şu bakış açısından bakalım: Her şey ya da en azından biz insanlar, Tanrı'dayız, öyle değil mi?"

"Bu da benim için çok açık değil," dedi Clara, "birden fazla anlama gelebilir bu dediğin."

"Pekâlâ," dedim, "en azından azizler için, onların genel olarak Tanrı'nın huzuruna çıktıkları, Tanrı'da istirahat ettikleri söylenmez mi? Yoksa bunların hepsi yalnızca güzel sözler mi? Gerçekle hiçbir ilgileri yok mu?"

"Elbette gerçek," dedi Clara.

"Öldüklerinde Tanrı'nın huzuruna gitmeleri, daha önce onun yanında olmadıklarını, ondan ayrı olduklarını, gerçek evlerinde değil, gurbette olduklarını göstermez mi?"

"Tabii ki bunu gösterir," dedi.

"Gerçek özleriyle, içlerindeki kusursuzlukla var olsalar, Tanrı'dan ayrı olmazlardı, değil mi?"

"Böyle denebilir," dedi Clara.

"Yani yalnızca içlerinde yanlış işleyen bir şey nedeniyle ondan ayrılar, değil mi?"

"Öyle görünüyor," dedi.

"O halde," diye devam ettim, "içlerindeki kusursuzlukla Tanrı'yla birlikteydiler ama kusurla da onda ayrı."

"Belli ki öyle."

"Ama kusur ortadan kalkmalı ya da kusursuza dönüşmeli; kusur var olmaya devam etmeli ama yalnızca kendi varlığını daha yüksek varlığın taşıyıcısı yapmak için."

"Şüphesiz."

"Ve bu dönüşüm şimdiden, burada başlar, en azından iyiler arasında."

"Aynen öyle."

"Kusursuzluğa yaklaştıkça, Tanrı'dan daha az ayrılırlar."

"Elbette."

"Kusursuzluğa yaklaştıkça Tanrı'ya karışırlar ve sonunda içinde tamamen kaybolurlar."

"Dediklerinizden bu çıkıyor," dedi Clara.

"Ama insanlar, tamamen dönüştüklerinde iradelerinin tamamen aşılacağından, böylece kendilerinin de tamamen çözüleceğinden, hiçbir yerde bulanamayacaklarından ve Tanrı'nın içinde kaybolup gideceklerinden korkmazlar mı? Ayrıca başkaları da haklı olarak ve aşkla, ruhun Tanrı'nın içinde, okyanustaki bir damla, Güneş'teki bir ışın gibi kaybolacağını öngörmez mi?"

"Öyle yazanları ben de okudum," dedi Clara.

"Bu düşüncede şöyle bir zorunluluk da var," diye devam ettim, "çünkü biz de dahil herkes, azizliğin ancak Tanrı'yla kusursuz birliktelikle mümkün olacağını söyleriz."

"Buna şüphe yok," dedi.

"Ama Tanrı'yla tamamen bir olduğumuzda zorunlu olarak bireysel varoluşumuzun neden ortadan kalkması gerektiğini anlamıyorum; çünkü okyanustaki damla, hemen ayrışmasa da hâlâ aynı damladır; ateşteki tek bir kıvılcım ya da (eğer öyle bir şey varsa) Güneş'teki tek bir ışın da, tek tek görülmezlerse de hâlâ o kıvılcım ve o ışındır. Bu nedenle, saygın bir kişi ölümünden sonra Tanrı tarafından kutsal aşka boğularak, evrensel bir mıknatıs gibi herkesin özlemini çektiği gibi ona doğru çekildiğinde, tamamen onunla dolduğunda, yalnızca onun içinde görüp, hissedip, arzuladığında kendi bireyselliğini kaybetmesi gerektiğine ilişkin bir neden göremiyorum. Öldüklerinde Tanrı'yla olan bağı, hipnozdaki kişinin doktoru ya da şifacısıyla olan bağına benzer. Yani her şey karşısında ölü gibidirler, ama diğer taraftan onun karşısında en üst derece canlı ve algıları açık durumdadırlar, her şeyi onun içinden duyumsarlar ve onun iradesi dışında bir iradeye sahip olmazlar. Eğer öyleyse, bütün bireysel varoluş tamamen yok mu oluyor yoksa en yüksek nitelik derecesine mi çıkıyor

bilmek isterdim. Aslında Tanrı'yla bu eşsiz birleşmede kendi bireyselliklerinin yok olacağından korkanlar, nasıl bu dünyada tinsellik dahil olmak üzere her türlü sarhoşluktan korkuyorlarsa, aslında yalnızca vecde halinden, tamamen teslim olmaktan korkarlar ve en yüce şeylerle dolu olana deli derler. Bu kişiler kendi ölümlerini gerçek bir ölüm ya daha da korkunç bir şey olarak görmezler mi?"

"Bence hâlâ tam aydınlatılmamış şeyler var," dedi Clara.

"Olabilir," dedim, "peki, nedir bu şeyler?"

"Yukarıdaki örnekte sözü edildiği gibi, mıknatısa doğru çekilen ve tamamen onun tarafından emilen her bir toz zerresi, bu canlı zincirin içinden çıkabilse de çıkmak istemez (ona içindeymiş gibi gelir) ve aynı zamanda bu mıknatısın sahip olmadığı farklı bir şey taşır içinde, tıpkı hipnoz örneğinde olduğu gibi."

"Bu kadar iyi tarif edilemezdi," dedim. "O halde bu kişiler, insanın ancak bu hayatta peşine düştüğü (o da eğer düşmüşse) erdemi öteki tarafa götürebildiğine ve Tanrı'yla ancak onun aracılığıyla birleşebildiğine inanıyorlar, öyle değil mi?"

"Öyle olmalı," dedi Clara.

"Yani fiziksel hiçbir şey öteki tarafa gitmiyor mu?"

"Öyle görünüyor."

"Yani ilahi bir dönüşümle yavaş yavaş içine ışığı alan başlangıçtaki o karanlık tohum da mı gitmiyor?"

"Gitmiyor."

"Tamamen dönüşse de başlangıçtaki doğasını kaybetmiyor mu?"

"En parlak elmas nasıl ağırlığından ve maddiliğinden bir şey kaybetmiyorsa, o da kaybetmez," dedi Clara.

"Varoluşumuzun bu karanlık zerresi," diye devam ettim, "tamamen serbest kalıp dönüşse de, içimizde her zaman Tanrı'dan gelmeyen bir şey bırakır."

"Peki, o halde nereden geliyor bu şey?" diye sordu Clara

"Siz onun doğadan geldiğinizi söylememiş miydiniz?"

"Evet," dedi Clara. "Ama her şeyin sonunda Tanrı'ya karıştığını söyleyenler, doğanın da Tanrı'ya ait olduğunu öğretmezler mi?"

"Ah ama şöyle bir deyiş vardır," diye yanıtladım, "onlar çanı duymuş olabilir ama kaç kere çaldığını unutmuşlardır. Yani Tanrı'nın doğanın içinde olduğu ifadesini duymuşlardır ama sonra bu 'içinde' sözcüğünü unutmuşlar, doğayı Tanrı'nın özü olarak ya da doğayla Tanrı'yı özdeş olarak düşünmüşlerdir."*

"Ama sevgili dostum," diye karşılık verdi Clara, "ne kadar sık duydum, her şeyin Tanrı'ya at olduğunu, onun dışında hiçbir şey olmadığını söylediğinizi."

"Elbette öyle," dedim, "tıpkı birçok şeyin bize ait olması ama *bizzat kendimiz* olmamaları gibi; eğer 'biz'den geniş ve genel anlamda söz edersek, bu 'biz'in içinde gerçek benliğimize hiç ait olmayan şeyler olabilir."

Clara'dan bir yanıt vermesini bekledim ve ona baktım. Ama o şöyle dedi: "Konuşmaya devam edin, geçmiş zamanlardan bir ışık titreşiyor; neredeyse tamamen unutulmuş bir sohbet içimde yeniden canlanıyor."

Ben de konuşmaya devam ettim: "Bedenselliğimiz içinde gelişen tinsel öz de böyledir, bu yaşamdaki gerçek kılavuzumuz olup bizi geleceğe taşıyan, geleceğin organı olan sezgi bu tinsel-likte barınır; ama yalnızca tinde barınanı gerçekten bize ait sanan talihsiz biridir. Aynı şekilde, arzunun ve tutkunun meskeni olan beden ne kadar bize aitse de, bizzat kendimiz değildir. Zaten genellikle sahici benliğimizin bu sahici olmayan benliğimize hâkim olması gerektiğinden söz edip durmaz mıyız?"

"Aynen öyle," dedi Clara.

"Yani birini diğerinden ayırıyor muyuz?"

"Evet, kesinlikle," diye yanıtladı Clara.

"O halde, eğer gerçekten olduğu gibi doğa Tanrı'ya ait olsa bile, onun gerçek ve ilk özü olarak değil, gerçek olmayan diğer özü olarak ona aittir; bu bakımdan onun sahici özüne –gerçekten varolana– göre aslında var olmayan bir özdür. Ama daha önce içsel ile dışsal arasında bir ayrım yapmıştık. Ve dışsallığın asıl

* Schelling burada, tıpkı *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine* metninde detaylı biçimde irdelediği gibi, panteizmin yanlış anlaşıldığını vurguluyor. Schelling'e göre bu yanlış anlaşılmanın nedeni, özdeşlik kavramının yanlış anlaşılmasıdır. Schelling'e göre özdeşlik, aynılık ya da eşitlik demek değildir. Tersine, filozofun ünlü "kusursuz kusurludur" ifadesinin anlattığı gibi, diyalektik bir ontolojiye dayanır. Ayrıntılı bilgi için bkz. *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine*. (ç.n.)

özünün içsellik olduğunu, dışsallığın yalnızca içselliğin varlığı olduğunu söylememiş miydik?"

"Hatırladım," dedi Clara.

"Yani Tanrı'nın doğanın içsel özü olduğunu, doğanın ise Tanrı'nın yalnızca varlığını temsil ettiğini söyleyebilir miyiz?"

"Kesinlikle."

"Yine de Tanrı'nın varlığı en yüksek biçimde ve her yönüyle canlıdır, tıpkı sanatçıların, Olimpos'taki Jüpiter heykelinin ayak tabanını bile hâlâ süslemeye devam ederek ona yaşam vermesi gibi. Yine de bu, Tanrı ve doğanın aynı şey olduğu anlamına kesinlikle gelmez."

"Aynen öyle," diye yanıtladı Clara.

"O halde eğer Tanrı bizi, kendi özündeki bu daha düşük parçadan, aslında kendisi olmayan şeyden diriltti ya da yarattıysa, o halde bizim ilk özümüz Tanrı'dan temel olarak ayrıdır, değil mi?"

"Mutlaka."

"Tam da bu nedenle, kendi etkinliği içinde tinselliği takip ederek sahici öze dönüşebilir ya da ona karşı çıkabilir, değil mi? Bu biraz, çiçeğin güneşin can veren gücüyle ama aynı zamanda güneşten bağımsız karanlık bir zeminden gelen, kendisine ait bir dürtüyle yetişmesine, böylece içindeki karanlığı ışığa dönüştürse de, yine de hâlâ ışıktan ve güneşten farklı kalmasına, başka bir kaynaktan gelmesine, tam da bu nedenle, ışıkla uzlaşsa da kendisinin ışık olmamasına benzemiyor mu?"*

"Anlıyorum," diye yanıtladı Clara.

"Demek ki ölümden sonra, tinin esenliği içinde, bütünüyle tanrısal mevcudiyete dalmış ve ona nüfuz etmiş olsak ve bu kutsal dünyadan ayrılmayı dilemesek bile, içimizde daima Tanrı'dan farklı bir şey kalır. Ve bu şey her ne kadar orada sessizce beklese de, bizim Tanrı'dan öz olarak ayrılmamızın ya da bağımsız biçimde onunla bir olmamızın ilk olanağı olarak sonsuza dek orada durur."

"Şüphesiz bu sonuca varabiliriz," dedi Clara.

---

* Schelling burada *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine* metnindeki özgürlük tanımını özetliyor: İnsanın varoluşu bütünüyle Tanrı'ya ait olsa da, tıpkı Tanrı'nın içinde Tanrı olmayan bir zemin olması gibi, insanda da Tanrı'dan (evrensel ilke) bağımsız bir zemin vardır (bireysel ilke) ve esas olarak insan özgürlüğü insanın bireysel ile evrensel arasında yapacağı seçimlere bağlıdır. (ç.n.)

"Ve yalnızca içimizdeki doğuştan var olan o karanlığın tamamen dönüşümüyle benliğimizin ve tüm niteliklerimizin (yalnızca şimdiki değil, geçmişteki de) en berrak ve derin bilinci ortaya çıkar; bu durum, buzun suda erimesinden tamamen farklıdır, çünkü bilinç bu şekilde ilk defa mükemmelliğe erişir. Direnç gösteren bilinçdışı tarafından sürekli engellenen ve sınır koyulan şimdiki bilincimizse ona kıyasla ancak bir hayal ya da alacakaranlık gibidir."

Clara onayladı.

Ama ben artık kesmek istiyordum; çünkü küçük çocuklar bir süredir oyuncaklarının üzerinde uyuyordu. Daha büyük kızlarsa, meşgul oldukları şeyleri bırakmış, odanın içine gelerek Clara'ya sokulmuşlardı.

Doktor daha çabuk davranarak bana bir soru daha sordu, ben de aynı çabuklukla cevap vermeye çalıştım; bu tür konular üzerine sohbetle akşam çabuk geçtiğinden ve sohbetin yol açtığı ürperti, dinleyen kalabalığı birbirine daha da yaklaştırdığından, buradaki ikametimiz de niyet ettiğimizden uzun sürüyordu. Kısacası doktor, konuşulanlar arasında, durugörünün genel olarak ölümden sonra ve ancak kutsal mertebede gerçekleşmesinden hoşlanmadığını, çünkü yaşarken yalnızca çok az sayıda kişinin bu kutsallığa erişeceğini, bunun herkes için geçerli olamayacağını söyledi.

Kısaca şöyle cevap verdim: "Yalnızca en iyilerin onu deneyimlediğini daha önce söylemiştim; diğerlerine ne olduğunuysa incelemedik."

Clara, bu açıklığa kavuşmadan sohbetin tamamlanmasının eksiklik olacağını söyledi; bunun üzerine devam etmeye karar verdik ve Clara sıranın bende olduğunu söyledi.

"Peki, bunun hakkında tatmin edici bir şekilde konuşmak mümkün mü sizce?" diye sordum; "çünkü o güzel durumun karşıtı hakkında, büsbütün kötü insanları bekleyen durum hakkında konuşmak daha kolay olurdu; ama nasıl bu hayatta iyi ile kötü arasında sayısız basamak varsa, o hayatta da saadet ile sefalet arasında sayısız basamak olmalı. O görünmez krallık, bazılarının düşündüğü gibi basit değil, eğer denildiği gibi herkes bu yaşamda düşündüğünün ve davrandığının karşılığını

alacaksa, orası da olağanüstü çeşitli olmalı. Ama her gün gözlerimizle gördüğümüz dış dünya bile bize bu kadar kapalıyken, o içsel dünyayı anlamaya ve açıklamaya kim cesaret edebilir? Sahiden, onun hakkında konuşabilen, ya Platon'un Er mitinde anlattığı gibi ölüp yeniden dirilmiştir ya da onda, şu İsveçli kâhin gibi,* ona öteki dünyaya bakmasını sağlayan farklı bir tür pencere açılmıştır."

Doktor, en azından en uç iki noktanın arasındaki şeylerin izah edilebileceğini savundu.

Şöyle yanıtladım: "Bu her zaman böyle olmayabilir; ayrıca burada en uç noktayı bulmak da kolay değil. Örneğin biraz geriye gidersek, ölümün tinselliğe geçiş olduğu konusunda fazla çabuk hemfikir olmadık mı? Zira, insanın bu yaşamdaki bedensellik ile tinsellik arasında o kadar çok ara basamak olabilir ki, insan öldüğünde tinselliğe geçemeden ve fiziksel dünyayı tam olarak terk edemeden bu dünyadan ayrılabilir. İçinde gelişim için iyi bir potansiyel barındıran biri bile ancak aşama aşama tinselleşebilir. Bu dünyada gerici ya da kötücül iradenin esiri olan kişiyse, bedenini kaybettiğinde devam etme zorunluluğu duyar ve içinde son derece yoğun bir kızgınlık uyanır, çünkü güçlü bir biçimde bedenine dönme özlemi duymaktadır. Bu, özellikle kendini ruha tâbi kılmayan ve daha yüksek bir dünyanın etkileri yerine, yalnızca aşağının ya da bedenin etkilerinden beslenen varlıklar için geçerlidir. Bu durum ölümle de değişmez ve ruhu bir ağırlık gibi sürekli fiziksel dünyaya doğru çeker.** Bunun böyle olduğunu, farklı ülkelerin, mezarlarda ya da diledikleri başka yerlerde ortaya çıkan ruhlardan bahseden söylencelerinde görebiliriz. Bu hikâyeleri doğru kabul edebiliriz, ya da günümüzde moda olduğu üzere tamamen uydurma olduklarını söyleyebiliriz."

Bunun üzerine, bu konu açıldığında çoğu zaman olduğu gibi herkesin katıldığı hararetli bir tartışma başladı. Özellikle Clara bu tür hikâyelere kesinlikle inanmadığını öne sürüyordu.

"Bu hikâyeler aklımızla dalga geçiyor," dedi Clara, "bayağılıkları kendini hemen gösteriyor. Bu tür derlemeler, sizin

* İsveçli teolog Emanuel Swedenborg. (ç.n.)

** Bu bölümde Schelling, ruhun fiziksellik ile tinsellik arasında gidip geldiğini daha açık biçimde vurguluyor. (ç.n.)

sandığınız gibi böyle şeylere inanmamızı sağlamıyor, tersine, kaba ve tiksindirici olan bir şeye insan nasıl inanır?"

Savunmaya çoktan hazır olan doktorsa, biraz da şaka yollu, bunların gerçekten toplumun sefil kesimi, insanlığın yüzkarası olduklarını, gerçi Ciron* gibi zarif örneklerin de bulunduğunu ifade etti.

"Tam da bu tür hikâyelere katlanamıyorum," dedi Clara. "Ölüp gidenin buradaki yaşamımızı dilediği gibi etkileyecek kadar iradesi kalabileceğine, hatta Clairon gibi zarif bir varlıktan intikam alacağına nasıl inanayım? Bu hikâyeleri ahlak yoksunu olarak bile nitelendirebiliriz."

"Ama," dedi doktor, "birçok doğa araştırmacısı, deneyimlerinden yola çıkarak her canlının ruhsal bir etki alanı olduğunu ve her şeyin bu alandan etkilenebileceğini söylüyorsa, o halde bu etki serbest kaldığında başka şeyleri etkileyip bizim dışımızda bambaşka değişiklikler meydana getirmez mi? Örneğin biz ses ya da ona benzer bir şey üretmek için, bir şey üfleyerek ya da bir şeye vurarak önce şeylerin dışında bir değişiklik meydana getiririz, böylece şeylerin içi dolaylı olarak harekete geçer; bedenimizdeyse durum tersidir: İrademiz dolaysız olarak içimizi uyarır ve ancak bunun üzerine bedenimiz, dışımız harekete geçer. Öyleyse, bedeninden kurtulan bir niteliğin başka şeylere daha özgürce etki etmesi, hatta çözücü bir madde gibi, onların içindeki niteliğin serbest kalmasına yardımcı olması hiç de imkânsız gözükmemekte. Bu tür niteliklere oldukça benziyor gibi görünen ses belki de en kolay çözülenidir, çünkü bazı durumlarda ses doğada bile fiziksel güçle değil de sanki tinsel yolla serbest kalır. Ne var ki bazen yalnızca iradeyle değişiklik yapabildiğimiz durumlar, yalnızca tek sahici spontane kuvvet olan bu tinsel-fiziksel nitelik sayesindedir. Aniden âşık olunan ya da öfkelenen anda gözlerden fışkıran o kavranamaz ama görülür cevher nedir? En tinsel araçları kullanan iyi ya da kötü insanın o çekici gücü nereden kaynaklanmaktadır? Bazen etrafı yalnızca kişinin niyetine göre şekillendiren iradenin bu büyük

* Fransız oyuncu Matmazel Clairon'un (1723-1803) başından geçtiği iddia edilen ve o dönem ses getiren bir hayalet öyküsünden söz ediliyor. (ç.n.)

tesiri nereden gelmektedir? Mest olanlar tinsel-duyusal niteliğin dizginlerini öyle bir eline alır ki, bu nitelik –tıpkı bütün duyusal hislerden kendini arındırmayı başaran, bir ölü gibi en güçlü acıya bile dayanan şu rahipteki gibi– bedenden çekilir, ölürken en son kaybedilen işitme duyusu bile, en yakındakilerin sesini ta uzaklardan gelir gibi alır. Bu nitelikten kendini ayırmak ve onu uzaklara göndermek, özlem duyanlar için imkânsız görünmüyor. Fransız hastanelerinde* evlerine hasret bir sürü İsviçreli zavallı genç gördüm, bedenleri oradaydı ama yarı canlılardı, ruhları çekilmiş gibiydi, konuşmuyorlar, bir işarette bulunmuyorlardı; gözleri tek bir noktaya dikiliyken ruhları belki ülkelerindeki dağlarda ve tepelerde dolaşıyor, hatta belki de başkaları onları orada görüyordu. Daha önce duyduğum ya da okuduğum şu şey artık benim için son derece inanılır: Öteki dünyadaki kişi, bir dostunun ya da akrabasının yakında yanına geleceğini bilir, çünkü onun suretini o göksel katta önceden görür."

"Öteki dünyada olan bitene," dedi Clara, "bu dünyadakilerden daha çok inanmaya hazırım; çünkü ruh, olduğu yerde değil, sevdiği yerde bulunur; en sahici sıla özlemiyse, öteki dünyaya duyulandır."

Bir süre sessizlikten sonra şöyle dedim: "Tinsel-fiziksel niteliğin spontane kullanımı ölümden sonra çok ender gerçekleşmez mi? Durugörüyle sahici uyku arasında birden fazla ara durum yok mudur? Bana kalırsa örneğin rüya tam böyle bir şeydir ve başarısız da olsa gaipten haber almak için bir girişimdir."

"En azından," diye yanıtladı doktor, "deneyimlere bakarsak, uyurgezerlerin rüya görmediğini söyleyebiliriz; diğer yandan, uyurgezerlikten çıktıklarından rüya görmeye başlarlar, hem de kehanet içeren rüyalar."

"Demek ki," diye devam ettim, "ölürken tamamen dışsal doğaya bağlı olanlar, rüyadakine benzer düşüncelere boğuldukları bir tür uyku hali tarafından ele geçirilir; bazı söylenceler de bunu doğrular. Yoksa hayattayken, çok sık karşılaşıldığı gibi, kasvetli bir ormanda ya da vadide yürürken kaybolduğunun, yolu arayıp

* Düşkünler, evsizler, akıl hastaları üzerinde hipnotizma ve "histeri" deneylerinin yapıldığı, ilerleyen yıllarda ünlü nörolog Charcot'nun ve Freud'un da çalışacağı ünlü Salpêtrèire Hastanesi buna örnek olarak gösterilebilir. (ç.n.)

bulamadığının, bir yerde kilitli kaldığının ve dışarı çıkamadığının rüyasını görmekten daha ıstıraplı bir şey var mıdır? Eğer fanteziler hemen herkesin günah işleme aracıysa, insanların yine hayalgücüyle cezalandırılması gerekmez mi? Günahkârları öteki dünyada bekleyen eziyetlerin konusu, daha önceki fiziksel dünyaya ait eziyet fantezilerinden oluşması gerekmez mi?"

Doktor bunun gayet mümkün olduğunu söyledi.

"Ama eğer," diye devam ettim, "bu dünyadan ayrılanlar fiziksel dünyayla ancak bu tinsel-fiziksel öz aracılığıyla iletişim kurabildiklerinden ve öldükten sonra da durugörü durumu mevcutsa, iyi olmayan durumların ortaya çıkması anlaşılır olur. Durugörünün bazı hastalara hoş duygular getirdiğini, onları acıdan kurtardığını ve iyileştirdiğini, ama bazılarına da yoğun bir acı verdiğini, onları daha da beter hasta ettiğini siz söylememiş miydiniz?"

Doktor onayladı.

Sözlerime devam ettim: "Öyleyse, ölümden sonra, bu dünyada daha içsel bir hayat yaşamış olanlar için durugörü, dış dünyaya bağımlı olmaması ve genel hikmeti nedeniyle bir nimet olurken, bu dünyada yalnızca bedenle ve fiziksel şeylerle meşgul olanlar ve dışarıdaki varlıkların duyumsattıklarıyla tatmin olanlar için aynı durugörü bir eziyete dönüşmez mi? Zira bu dünyada ondan tüm güçleriyle kaçmış, içselliğe sürekli direnmiş, içlerindeki kutsallığı susturmaya, hatta onu öldürmeye, bu şekilde olabildiğince dışsal şeylere dönük yaşamaya çalışmamışlar mıdır? Burada ona kısmen katlanabilirler, çünkü yozlaşmış olsa da dış tabiatları hâlâ ilahi bir yumuşaklık içermekte ve kendilerine merhem olmaktadır; ayrıca ruhlarını bütünüyle dışsal şeylerle doldurarak kendilerini oyalayabilmektedirler. Ama dışsal her şeyin yok olduğu ve yalnızca içsellikleriyle baş başa kaldıkları yerde, varlık ile yokluk arasında salınırlar. Gerçekten var olanın arasına karışamazlar ve gerçekten var sandıklarından ölüm aracılığıyla koparılmışlardır; bu ıstıraba son vermek içinse ellerinden geleni yaparlar: Bazen yükselmek isterler ama karşı konulamaz biçimde geri düşerler, bazen de hayalgüçleriyle bu dünyaya geri dönerler, ta ki bunun boşuna bir çaba ve bir sapma olduğunu fark edene dek. Bu insanlar, eğer yukarıdan bir yardım ya da daha

önceden göçüp giden birinin çağrısı onları doğru yola getirirse şanslıdır: Eskiden beri sözü edilen ruhların arınmasından da tam olarak bunu anlıyorum; çünkü yalnızca çok az insan dünyevi olana duydukları sevgiden tamamen arınıp özgürleşir ve böylece bağışlanarak en yüksek mekâna ulaşabilir. İçlerine hiç kötü niyet kök salmamış, ama iyiliğin tohumu içlerinde hiç zarar görmese de dünyanın dikenleri nedeniyle saklı kalmış insanlar, o kadar çok kibir, yanlış kanı ve kuruntu gibi yanılgılara düşerler ki, azizler, kutsanmışlar ve sıhhatliler mertebesine ulaşmaları için pek çok arınmadan geçmeleri, kiminin kısa, kiminin uzun süre doğru yolda yürümesi gerekir. Böyle bir arınma süreci de elbette acı vericidir, çünkü ruha yerleşmiş o kadar çürümüş kök nasıl koparılacak? Doğru ve yanlış yol arasındaki bitmeyen çatışma ve anlaşmazlık olmadan –ki bu çatışma ve anlaşmazlık, ruha inmek isteyen Tanrı'nın saflığının ışığıyla bu ışığın tersi olan ruhun alışkanlık haline gelmiş özellikleri arasındadır– bütün o sapmalar düzeltilebilir mi? Yoksa ahlaksız ve kötü olan her şey, derin ve acı dolu bir müdahale olmadan temizlenebilir, kendi karşıtı tarafından yok edilip yerinden edilebilir mi? Ve bu yalnızca dışındaki değil, içinde yetişmiş kötülük ve ahlaksızlıkla mücadele eden bir ruhta mümkün olabilir mi? Hele ki bu ruh, durugörü halindeyse ya da içine girmekte olduğu bu hal, bir öncekinden çok daha duyarlı bir halse? Yanılmıyorsam, ahlaksız insanların varlığının durugörü halindeyken çok yoğun bir şekilde duyumsandığını ve bu hali pek çok yoldan rahatsız ettiğini, hatta onu engellediğini söyleyen sizdiniz, değil mi?"

"Aynen öyle," dedi doktor ve böyle birçok örnek bildiğini ekledi.

"Öyleyse," diye devam ettim, "öldükten sonra benzer bir duruma giren kirli kişi, kendiyle baş başa kaldığında ve ektiğini biçtiğinde bu nasıl da acı verici olmalıdır; her kötü arzu ve çaba bir tür kişilik edinebiliyorsa ve her günahkâr eylem kötü bir ruh gibi insanda barınmaya devam ediyorsa, ruh kendisiyle birlikte öteki yaşama getirdiği bu kir nedeniyle nasıl da acı duyuyordur? Sanıyorum, ölümden sonraki karşıt durumları böyle açıklayabiliriz. Ama yalnızca bu iki karşıt durumdan söz etmek bana oldukça kısıtlayıcı geliyor; daha önce bahsedilen

nedenden ötürü, saf ve saf olmayanın fiziksel bakımdan farklı, hatta birbirine karşıt yerlerde olmaları zorunludur. Ama daha burada, bu görünür dünyada bile görünmeyene giden sayısız aşama vardır, örneğin cisimler ve ışık görünürdür ama ses görünmez, yalnızca duyulur (yine de onun görünür hale getirildiğini söyleyen biri mutlaka çıkacaktır); diğer iki duyu, yani koku ve tat, şeylerin niteliği konusunda birbirlerinden tamamen ayrı olsalar da, her ikisi de başka bir araçla tezahür edilemez, ki havanın farklı nitelikleri de harici araçlarımız açısından hep aynı kalır. Hastalıklara yol açan ve etkisini bütün bitki ve hayvan krallığına yayan şey için de bu böyledir. Bunlardan söz etmemin nedeni, onların görülebilir dünyada olsalar da bizim için tamamen görünmez ve saklı olmalarıdır; ses gibi bu tür şeylerin kendilerine özgü bir alan olduğu ve bu alanın başkasıyla karışmadığını varsayarsak, öldükten sonra gireceğimiz görünmez bölgenin kendi içinde sayısız tekil krallık ve son derece farklı dünyalar barındıracağını öne sürebiliriz. Kim bilir belki de bu dünyaların ve krallıkların her biri, içinde belirli bir türün barındığı yerlerdir. Evet, diğeri çok daha olası gibi gözükse de, başka birçok olağanüstü yerin görülür dünyanın ötesinde olmadığına dair inancı terk etmemize gerek yok; zira ölümden sonra her ruh hemen bu alt dünyadan kurtulup gidemez, bunun yerine kademe kademe tinselleştirerek duyular ötesine ulaşır. Diğer yandan, geride kalan herkesin cezalandırılacağını ya da acı içinde kalacağını düşünmek yanlış olur, çünkü bu dünyada yalnızca dışsal doğaya göre yaşamış ama aynı zamanda dürüst, cesur ve ölçülü insanlar için huzurlu bir mekân, bir tür kutsanmışlar adası ya da mitolojide sözü geçen Elysium gibi bir yer olamaz mı? Saf tinsel dünyaya birden geçiş yaptıklarına inanmak zor; ama inanması daha zor olan, arkada acı içinde bir durumda sonsuza dek kalmalarıdır. Dünyada inancına göre yaşayanlar, örneğin iyinin ve bilge Tanrı'nın peşindeyken dünyaya veda eden Sokrates ya da Oedipus gibi ölüm döşeğinde kendilerine yalnızca ilahi bir elin yardım edeceğini anladıklarında Tanrı'yı çağıranlar, yine de tanrılarına ulaşırlar. Bu dünyada daha çok dışsal şeylerle meşgul olan ama yine de bayağı ya da rezil bir hayat sürmeyenler, belki de acı duymadıkları sakin bir yöreye

göçerler; gerçi orada, Homeros'un Akhilleus'unda olduğu gibi, daha yüksek bir varoluşa duyulan dürtü uyanana kadar gölgeler içinde yaşarlar. Şöyle demişti Homeros, boşuna olsa da bu dünyaya dönmeyi dilediği için: "Ne parası ne mirası olan tek bir adamı tercih ederdi tarla sürmek için, kalabalık bir ölüler sürüsü yerine."

Böyle durumlar olduğuna inanmamın nedeni, yalnızca, herhangi bir aydınlanma alameti taşımayan ve daha yüksek bir yaşam olduğunu düşünmeden yaşayan, bu nedenle yalnızca buradaki yaşamı, gölgeler arasında bir yaşam olsa da sürekli yeniden yaşayan büyük çoğunluğu gözlemem değil, aynı zamanda *Eski Ahit*'te, yerin altında saklı, kendi hazinesini koruyan bir krallık ya da ikamet edilen bir ölüler diyarından, tek bir ümit ışığı kırılsa bile dürüst insanın terk edeceği bir yerden söz edilen kısımlardır; eğer antik metinlerin kutsallığına saygımız varsa bu sözleri masal deyip geçemeyiz. Tinsel olan dış dünyada kendini gösterdikçe, yeraltı dünyasının ölüler üzerindeki gücünün azalması makul bir düşünce değil mi? Yoksa İsa'nın, ölümün kadim krallığına karşı zaferden bahsettiği sözlerini tamamen boş laf olarak mı göreceğiz? Bana göre, ölüm gerçekten bir güç elde etmiştir. İnsan, dış dünyaya dönüp, tinselliğin gelişimini durdurmaya başladığından beri, Tanrı'nın yalnızca yaratıkların taşıyıcısı olmasına hükmettiği ölümü, o korkunç gücü gerçekliğe dönüştürmüştür. Bu güç insanı yok etmese de, onu ölüm ânında bile sıkıca tutar, Tanrı'nın alıp götürdüklerinden onu ayırır. Yalnızca, başlangıçta sayesinde her şeyin meydana geldiği Tanrı, aşağıya, ölümlü ve geçici doğaya inerek, tinsel ve doğal yaşamın arasındaki bağ olmaya tenezzül ederse, işte o zaman cennet, yani sahici tinsel dünya bir kez daha herkese açılır ve yeryüzü ile cennet arasındaki bağ ikinci kez mühürlenmiş olur. İsa öldüğünde, doğada insana kalan tek ışık sönmüştür ve bu, ölümün en büyük güç gösterisi olmuştur; insan bu karanlık bölgeye girdiğinde yeryüzü sarsılmış, tapınağın örtüsü yırtılmış, bu dünya ile öldükten sonra gideceğimizi umduğumuz kutsal dünya arasındaki bağ kopmuştur ve göçmüş azizlerin tezahürleri, kutsal şehre artık ölümün kudretinin aşıldığına işaret etmiştir. Böylece sevgili dostlarım, bugünkü anmamıza geri döndük; bu anma, bir bütün olarak

doğanın ve insanın sonsuz yaşamda doğumunun anmasıdır; bu günün ardından, yeryüzünün tinsel yaşamının çağı başlar, zira yeryüzü de bütün bunlarla beraber dönüşmelidir.

Ama çocuklar, bırakın artık bizi de geceyarısına kadar kalmayalım, çünkü bazılarının, yalnızca gecenin affedeceği konulara değindiğimizi söylemesinden korkuyorum. Böyle olmasa da, haydi duralım artık burada."

Böylece yola koyulduk ve evlerimize dağıldık.

Birkaç gün sonra, içinde fevkalade şeyler olsa da, tamamen anlaşılmaz bir dilde yazılan ve her türlü barbarlıkla dolup taşan bir felsefe kitabı elime geçti.* Clara onu masamın üzerinde gördü ve bir süre okuduktan sonra şöyle dedi:

"Neden bugünün filozofları konuşarak anlatabildiklerini en azından kısmen de yazamıyorlar? Bu yapmacık sözcükler gerçekten gerekli mi? Aynı şeyleri daha insani bir biçimde söyleyemezler mi? Bir kitabın felsefi olması için tatsız tuzsuz mu olması gerekir? Burada, derinlerden gelen ve yalnızca gözlerini yüzeyden ayırmayı bilenlerin görebildiği bir muğlaklıktan söz etmiyorum. En derindekinin en apaçık olduğunu hissediyorum, örneğin bir kristal, tam da böyle saydam olduğundan, bana yaklaşacağına benden uzaklaşır ve gittikçe muğlaklaşır, tıpkı bir su damlasında derin bir uçurumu gördüğüm gibi. Ama derinliği bulanıklıktan ayırmak gerekir. İkisi birbirinden farklıdır: Sağlıklı bir kökün doğal olarak çeşitlenerek büyümesi ve her yeni dalın, yaratıcının niyeti olmadan ya da o fark etmeden kendiliğinden yeni filizler vermesi bir şey; farklı malzemelerin kasti olarak karıştırılması ve yapay biçimde birbirine dolandırılması, çözüldüklerinde de kendilerinden canlı ya da değerli bir malzeme kalmaması başka bir şeydir."

"Ben de başında, kendisini işkence edilen bir *ecce homo* olarak gösteren bilimin dikenli tacı yerine halkın çelengini taşıyan bir filozof görmeyi tercih ederim," diye yanıtladım. "Pascal'ın bir sözünü hatırlıyorum, şöyle demişti: 'Yetkin düşüncelerin, zorlanmadan ve doğal olarak yazıldığı bir metin insanı derinden etkiler ve kendisine hayran bırakır; çünkü böyle bir kitapta iyi

* Genel kanı, Schelling'in burada Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi*'nden bahsettiği yönündedir. (ç.n.)

bir yazarla karşılaşacağımızı sanırken, bir insanla karşılaşırız.' Derinlik, görünürde tersi olan yücelikle aynı şekilde davranır, yani işçi ve zanaatkârların da anlayacağı sade bir dile büründüğünde çok daha etkili olur. Halkın dili ebediyetten gelir, okullardaki yapay dil ise dünden. Ebedi olan, taşıdığı ebediliği dile getirmek ister. Ayrıca, felsefenin bugün gittikçe önemini artırmasına rağmen gösterilen bu tutum beni şaşırtıyor; evet felsefe bugün bazıları için neredeyse bir vahiye dönüşmüştür, savaş alanında bir sonraki düşmanı indirmeyi bekleyen büyük bir silah haline gelmiştir; peygamberlere ruhu için yalvaran ve ölümsüzlüğü isteyen Şaul* için olmasa da, filozoflar için bu böyle olmuştur.

Artık kadınlar bile felsefe derslerine katılıyor. Artık herkesin, felsefi düşüncesini paylaşmak istediği bir kız arkadaşı yok mu? Peki, bu kişinin, kız arkadaşıyla bu yüce meseleleri konuşurken kullandığı dil neden genel olarak topluma hitaben de kullanılmaz?"

"Albert hâlâ bizimleyken," dedi Clara, "beraber böyle sohbetler ettiğimizi hatırlıyorum; onları yazsak kuşkusuz birçok insanın da ilgisini çekerdi. Sahi söylesenize, neden felsefi sohbetler çoğunlukla kaleme alınmaz?"

Şöyle yanıtladım: "Ah sevgili dostum, bunun üzerine söylenecek o kadar çok şey var ki. Felsefi sohbetlerin cansız olmaması için, belirli kişiler tarafından yürütülmesi gerekir. Böyle kişiler bizde var, yani Almanya'nın tamamının tanıdığı ve Yunan Sofistlerin güvenini ve onurunu taşıyan aydınlık zihinlerimiz mevcut. Ayrıca Sokrates'in şapka çıkaracağı parlak hatiplerimiz de yok değil; ne yazık ki bir tek Sokrates'imiz eksik, onun gibi bilinen ve kendine has karakteri olan biri. Filozoflarımız, uzun, bitmez tükenmez tartışmaları kâğıttan okumayı seviyorlar, bu da biri Avrupa'dan diğeri Amerika'dan iki kişinin satranç oynamasına benziyor; burada bir coşku beklemek mümkün değil, zira yazının ve kâğıdın rengi kan kırmızısı olmaz; ama yine de birileri matbaayı olağanüstü, hatta tanrısal bir icat olarak görmeye devam ediyor."

* Şaul ya da Tâlut, İÖ 1047 ile 1007 yılları arasında İsrail Krallığı'nın ilk kralı olmuştur. (ç.n.)

"Her şeyden önce," dedi Clara, "konuyu anlayanlar, küçük sahneler kurmalı, o sahneye çıkıp uzun konuyu özetleyerek, tek bir odak noktasında toplamalı ve canlı bir biçimde göz önüne getirmelidir."

"Nasıl yapıldığına bağlı," diye yanıtladım. "Keşke günümüzdeki bazı kişilikler taklit edilip canlandırıldığında bu iş bize bu kadar kolay gözükmeseydi; antik Yunan'da bu böyle değildi."

"Peki," dedi Clara, "bugünün insanlarını taklit edemezsek, geçmiştekiler olabilir mi?"

"En azından antikçağdan olmaz," dedim, "bu Yunanların tragedyasına dönüşür."

"Hayır," dedi Clara, "demek istediğim yakın geçmişten, bize yakın dönemden. Medici Hanedanlığı'yla ilgili söylenenler doğruysa, örneğin on beşinci ve on altıncı yüzyıl bize hangi görkemli felsefi kişilikleri sunabilir? Veya daha yakın dönemde hangi örnek kişiler var?"

"Keşke felsefi sohbet, hakikate ulaşma yolunda eziyetli ve soğuk olmamak için içeriğini geçmişten değil de şimdiden alınca tragedyadan çok bir komediye benzemese. Doğru sözü olan ya da bilimsel bir şey söyleyecek olan, sanki onları da söylemek zorunluymuş gibi ilgisiz bir sürü başka şeyden söz etmez. Diğer yandan, eskilerin konuşma, kıyafet ve diğer formalitelerdeki sıkılığı, bir sanat yapıtının doğal özgürlüğüne ters düşüyor; eğer konuşma üzerimizde canlı bir etki yaratacaksa, bugünden seçilmeli."

"O halde," dedi Clara, "malzemeyi geçmişten alamıyorsak ve bizi saran gerçeklik de bize ancak kısmen yardımcı oluyorsa, orta bir yol bulmamız gerek."

"Nedir o?" diye sordum.

"Zamanımıza uyan konuşmalar, herhangi birini taklit etmeden, sanki günümüzden alınmış gibi yapılabilir; sanki bugün sunuluyormuş gibi gerçekleştirilebilir. Sorumu tekrar ediyorum: Neden kendi aramızda planlı ya da doğal gelişen konuşmaları oturup yazmıyoruz?"

"Ah saygıdeğer dostum," diye yanıtladım, "şu an karşımdaki Clara'yı, onun zarif ve etkileyici konuşmasını, konuşmasındaki beklenmedik deyişlerin cazibesini, konuşmaya ruh ka-

tan yumuşak mimiklerini kim aktarabilir ki? En azından ben yapamam. Ayrıca konuşma gökten düşer gibi verilmemeli; dinleyiciler, Clara'yı gerçek bir insan olarak hayal edebilmek için, doğal olarak onun çevresi ve ilişkileri hakkında da bilgi sahibi olmak ister."

"Bana öyle geliyor ki," dedi Clara gülümseyerek, "siz bu işin altından gayet güzel kalkarsınız; bizim konuşmalarımıza tarihsel bir arka plan vermek için öyle çok büyük bir hayalgücüne ihtiyaç yok."

"Elbette," dedim. "Bu tür konuşmaları duyurmak isteyen birini, yetersiz ya da sıradan bir hayalgücü olmakla suçlamak ne yersiz olurdu, zira bu konuşmalarda dış görünüş her zaman içselliğe tâbi olmalıdır. Tersine, tarihle ilgili şeyler çok göze çarparsa, o zaman da bunun roman ile felsefe karışımı bir konuşma olduğunu söyleyecekler; gerçi gerçekten son derece değerli romanlar okudum, ama örneğin ahlak üzerine bir konuşmada anılsalar, içerikleri değil de yalnızca adları nedeniyle utanç kaynağı olurlardı."

"Peki, böyle bir karışım neden kötü olsun?" diye sordu Clara. "Dram ile epik arasında gidip gelen bir yaşamı olan roman, diyaloğa zaten çok meyilli değil midir? Günümüzde, felsefi konuşmaya romandan daha yakın bir tür var mı?"

"Bilmiyorum," dedim, "ama roman doğası gereği zaman ve eylem birliğiyle çelişir. Buna karşın felsefi konuşmada bu birlik, tragedyadaki kadar önemlidir, çünkü burada her şey içsel olarak ilerler ve her şey dar düşünsel bağlam çerçevesinde, deyim yerindeyse başlangıç noktasından ayrılmadan cereyan etmelidir."

"Elbette öyle," dedi Clara gülümseyerek, "yoksa hassas, uçucu ve çoğunlukla anlık deyişler üzerinde duran düşünsel bağlam yok olup gider."

"Kesinlikle," dedim.

"Bence," diye devam etti Clara, "bu çok önemli bir itiraz; ama belki sunum sırasında itiraz edilen şey ortadan kaldırılabilir ya da birlik daha yüksek bir şekilde yeniden kurulabilir."

"Ama bunun için dikkatli olmalı, önceden prova yapmalı," dedim; "çünkü bir sanat formundaki zorluklar ancak pratikte öğrenilir."

"Öyle tabii," dedi Clara, "diğer yandan, felsefi görüşlerin bu şekilde sunulması, bilimin bu kadar hararetle talep edildiği bu dönemde faydalı olacaktır. İnsanlar, felsefi sistemlerin ve teorilerin anlaşılmazlığından ve saçmalığından şikâyet ediyor, ama bunun asıl nedeni, kullanılan yapay dil değil mi?"

"Doğru," dedim. "Bu yapay sözcükler, birçok kez gördüğümüz gibi, kalın kafalı kişilerce de tekrarlanabilir; ayrıca bu kişiler, bu sözcükleri, ne kadar ahmakça ve saçma da olsa, kendileri üretmiş gibi yeniden bir araya getirebilirler."

"Diğer yandan," diye karşılık verdi Clara, "konuyu rahatça ve yapay sözcüklere başvurmadan konuşarak sunabilen kişi, konuyu gerçekten içselleştirmiş, ona nüfuz etmiş ve onun kendisine nüfuz etmesine izin vermiş demektir. Kendi temel düşüncesini eğitimli birine, hatta gerekirse yetenekli ve uslu bir çocuğa anlatamayan bir filozof düşünemiyorum. Peki, ya akademi ile halk arasındaki ayrıma ne demeli? Bana sorarsan, yüce şeyler hakkında gittikçe cahilleşen insanların ayaklanacağı ve şöyle diyeceği dönem geliyor: 'Siz toplumunuzun lezzetisiniz, ama neden bizi de lezzetlendirmiyorsunuz? Bize tinin vaftiz ateşini yeniden verin; ona ihtiyacımız olduğunu ve çok geriye gittiğimizi hissediyoruz."

Hem o gün hem de daha sonra bu konu üzerine konuşmaya devam ettik.

İlkbahara Doğru

Kış ile baharın sınırında güzel bir gün ormandaki eski şapele tırmanmaya karar verdik.

Clara yolda, geçen gün balıkçıların kendisine gölün baharı müjdelediğini söylediklerini anlattı. Suyun başına buyruk yükselişi ve alçalışı azalmış, hatta kış boyunca ortada olmayan su kuşlarının bazıları ortaya çıkmaya başlamış. "Bütün kış, bu göl manzarasını özledim," diye devam etti Clara. "Tüm o tin dünyası üzerine olan konuşmamızda gözümün önünde gölün imgesi vardı. Eskiler, azizlerin mekânı olarak gölle çevrili bir adayı boşuna seçmemişler."

"Bu düşünce oldukça doğal," dedi doktor. "Nehir gerçek yaşamın bir imgesidir, hayalgücümüzü uzak bir gelecek gibi sınırsız şeylere çeker. Göl ise geçmişin, ebedi dinginliğin ve yalıtılmışlığın imgesidir."

"İtiraf ediyorum ki," dedi Clara, "sözleriniz içimde henüz yerine getirilmemiş bir dileği hatırlattı."

"Hangisi?" diye sordum.

"Söyleyeyim mi?" diye karşılık verdi Clara. "Görünmez yerlerden, mekânlardan, görünür dünya ile görünmeyen dünya arasındaki orta yerlerden sıkça söz ettiniz, ama sonra, ölümün ardından çok az kişinin erişeceği en yüksek yerden söz ettiniz. Bu sahici cennet hakkında daha çok şey bilmek istiyoruz; yoksa buradaki her şeyi, bize sahici bir şey göstermek için fazlasıyla yanılsamaya sahip olsalar da, heyecanla kaydetmemizi sağlayan bu arzu nereden gelsin? Bir de, o meskenden bir 'yer' olarak söz etmeniz oldukça gizemli. Yoksa ruhların da mı bir yeri var?"

"Bu gerçekten de en büyük bilmecelerden biri," dedim, "çünkü bu bizzat yerin ya da uzayın gizemiyle ilgili ve bu konuda bir şeyler öne sürmek için kendimi tutamayacağım. Şimdi şöyle düşünelim: Bütün yaratılmış varlıklar gibi, biz de sonsuza dek kendimiz olamayız, bu nedenle diğer tüm varlıkları kucaklayan başka bir şey tarafından kapsanmalıyız. O halde bu şeye bir yer dersek, birçoklarının dediği gibi, bizzat Tanrı'nın ya da onun ihtişamının tinlerin cenneti ve mekânı olduğunu söyleyebiliriz."

"En azından sizin sözlerinizden sonra," dedi Clara, "bazılarının cennet olarak gökteki başka yıldızları örnek göstermesi bana şimdi çocukça geliyor."

"Yine de," diye yanıtladım, "yıldızların dünyasını biraz daha yakından tanısak, bizim yüce sorularımıza katkı sağlamaz mıydı? Zira bu dünyada bile görünür dünyadan görünmez dünyaya düşüncelerimizle yükselebiliyoruz; görünür dünyanın sınırlarını bilmeden, tin dünyası hakkında ne söyleyebiliriz ki?"

"Bu sıralama bence pek açık değil," dedi doktor, "çünkü birbiri içine geçmiş şeylerde sınırı bilmek önemliyse de, birbirine tamamen karşıt şeylerde öyle olmayabilir."

"Ben de bundan kuşku duyuyorum," dedim. "Yani, doğa ve tin dünyası, bizim kavramlarımızda olduğu gibi gerçekten birbirlerine karşıtlar mı? Her şeyden önce tin dünyası, buradaki görünür dünya kadar gerçek bir dünya değil midir? Yoksa o yalnızca düşünce dünyamıza ait bir şey midir?"

"Kesinlikle gerçek," dedi doktor.

"Çoğu insan tinsel dünyanın maddi dünyadan daha az gerçek olduğunu düşünüyor; oysa tanığı ve gözlemcisi olduğumuz önümüzdeki bu ikincil doğa bile, pek çok tinsel şey sunar bize ve bunlar diğerlerinden daha az gerçek ya da fiziksel değildir. Zaten öldükten sonra, tinselliğe fiziksel bir şeyin eşlik ettiğinden söz etmiştik, değil mi?"

"Evet," dedi doktor.

"O halde," diye devam ettim, "tinsel dünya, buradaki fiziksel dünyanın tinsel olduğu biçimde fiziksel olmalı, öyle değil mi?"

Clara bu sözler üzerine birden canlandı ve daha önce neden bunlardan söz etmediğimi sordu.

"Böyle sevinmeniz beni mutlu etti, ama daha önceki konuşmalarımızda da bu düşünce aslında vardı."

Bunun üzerine Clara, büyük bir coşku içinde, öteki dünyanın nasıl fiziksel olacağını anlatmamı istedi.

Şöyle yanıtladım: "Siz ya da başka bir dostum beni, bu görülür dünyaya dair cehaletten kurtarır kurtarmaz zihnimin gözünü görünmez dünyaya çevireceğim."

"İyi ama," dedi Clara, "ortada büyük bir cehalet var denemez, çünkü ortada hem uzmanlar hem de uzman olmayanlarca kesinliği ve önemi nedeniyle yüceltilen astronomi gibi bir bilim dalı var."

"Belki de bu astronominin değil benim suçumdur," dedim. "Ne yazık ki bir sanatçı gibi, kafamdaki belirli bir arketipin yönlendirmesine göre hareket ediyorum. Dışarıdan ne kadar inanılmaz gözükse de o arketiple örtüşen şeyi kabul ediyorum. Ama o şey, aynı arketip tarafından reddedilirse, ne kadar güvenilir ya da denildiği gibi kanıtlanmış olsa da ona inanmam mümkün olmuyor. Astronomi için de aynı şey geçerli; çünkü evrenin yapısını çözdüklerini ilan eden yıldız âlimlerinin dedikleri bana hiç de olası gelmiyor; bana olası geleniyse sanırım daha kimse keşfetmedi."

"O zaman bize söyleyin lütfen," dedi Clara, "genel olarak kabul edilip sizin olası görmediğiniz şey ile sizin hissinize göre olası şey nedir?"

"Burada biz bizeyiz," dedim, "bu nedenle denememde mahsur yok. Ama burada değil, yukarı çıkınca."

Gölün ilk defa tamamen görülebildiği noktaya kadar çıktık. Büyüleyici bir manzaraydı. Hava durgundu, mavi gökyüzü birkaç zarif bulutla beraber yansıdığı gölün üzerinde asılıydı; yalnızca kendi gücüyle hareket eden su, kıyıya küçük dalgalar bırakıyordu. Suyun yüzeyinde bir kuş sürüsü sağa sola uçuyor ve sanki kendi yansımasından keyif alıyordu; bazıları kendi imgesini yakalamaya çalışıyor ve baştan aşağı ıslanıyordu. Ada, insanın içini ısıtan yeşil bir örtüyle halı gibi kaplanmıştı; mezarlardaki ve orta kısımlardaki çalılıklar yapraklanmıştı. Tepelerde ve vadilerde taze çimenler çıkıyordu; genç ağaçlar bile tomurcuklanmaya başlamıştı; yalnızca meşe, kayın gibi yaşlı ve heybetli

ağaçlar bahara karşı koyuyor, kışı hatırlatan çıplak görünümleriyle diğerlerinden daha çok dikkat çekiyorlardı. Yeniden canlanan bu bölgenin olağanüstü manzarasının uzun süre tadını çıkardık, ardından önümüzdeki açık alanı geçerek eski şapele vardık. Ancak orada çok kalmadık, çünkü hâlâ oldukça soğuk ve rutubetliydi. Ormanın neredeyse bittiği yere kadar tırmanmaya devam ettik, sonunda çayırlara oturduk. Clara bölgeye sırtını döndü, biz onun karşısına otururken çocuklar menekşe bulmak amacıyla sağa sola dağıldılar. Biraz dinlendikten sonra, doktor sözlerime devam etmemi istedi.

Şöyle devam ettim: "Öyleyse bir itirafla, kendimle ilgili bir öyküyle başlamak istiyorum. Gençken her şeyi sözcük anlamıyla anlama gibi bir alışkanlığım vardı. Örneğin insanlar Güneş'in ya da kendiliğinden ışıyan diğer yıldızların yukarıda olduğunu söylediklerinde, onların gerçekten yeryüzünden daha yüce ve kutsal bir yerde olduklarını sanırdım. Aynı şekilde Tanrı'nın yukarıda olduğundan ya da azizlerin ruhunun Tanrı'nın yanında olduğundan söz edildiğinde bunu harfi harfine öyle anlardım. Daha sonra ben büyürken bu konuları bana daha iyi öğrettiler. Yukarı ve aşağı gibi sözcüklerin ilişkisel kavramlar olduğunu öğrendim. Bu öğrendiklerime göre, Dünya, tıpkı bizim ona doğru çekildiğimiz gibi Güneş'e doğru çekildiğinden, bu yıldızın yukarımızda değil aşağımızda olduğunu söylemek daha doğruydu. Diğer yıldızlar için de, onların yukarımızda değil aşağımızda olduğunu söylemek daha doğru olacaktı. Aslında her yerde yalnızca ölçülemez bir derinlik ve yalnızca aşağısı vardı. Yüce ve mükemmel bir yer olarak cennet ortada yoktu, bunun yerine bizimki gibi dünyalar ve onların altında bizimki gibi güneşler ve bu güneşlerin de altında muhtemelen daha da büyük cisimler vardı. Böylece gittikçe daha derinlere, ölçülemez bir uçuruma doğru gidiliyordu, ama hep aşağıya doğru; benim ise, bu insanüstü rakamlar ve inanılmaz büyüklükteki cisimler nedeniyle başım dönmüştü. Artık gündelik hayatta kullandığımız 'yukarı' ve 'aşağı' gibi kavramların kütleçekimiyle belirlendiğini anlamıştım (zaten bunu anlamak o kadar zor değildi), ama yine de sahici bir 'yukarısı' ve 'aşağısı' olmasını umuyordum. Bir gün, iki kişinin bir tartışmasına tanık oldum; bunlardan ilki

uzayın sonsuza kadar genişlediğini, diğeri ise onun bir noktada durduğunu öne sürüyordu. Dinleyenlere göre sonsuza kadar genişlediğini öne süren tartışmayı kesin kazandı, diğeriyse utanmış ve kederli bir halde benimle birlikte oradan ayrıldı. Yolda giderken, diğerinin iddiasına karşı hiç şansı olmadığını ve bunun onun suçu olmadığını söyleyerek onu teselli etmeye çalıştım; çünkü her ikisinin de kabul ettiği gibi, evrenin herhangi bir yöne ya da mesafeye karşı tamamen kayıtsız olduğu varsayılırsa, onun herhangi bir yerde duracağını öne sürmek de imkânsız olur; tersine, bu varsayımda onun sonsuza gideceğini söylemek çok daha mantıklıdır. Bitki de eğer çiçeklenmese ve dışarıdan sınırlandırılmasa (bu evrende mümkün değildir) sonsuza kadar büyürdü. Canlı olan her şey, anlamlı bir sonları varsa tamamlanır, bu nedenle insanın kafasının, insan dik durmasa bile en üstte olduğunu iddia ediyorum. Bu nedenle her yerde gerçek bir yukarı ve aşağı, sağ ve sol, arka ve ön olduğunu da iddia ediyorum. Bir sınırı olup tamamlanan şey, sınırsız olandan daha üstün ve yetkindir, hatta sanatta bu durum mükemmelliğin tek işaretidir. Ama en mükemmeli kuşkusuz evrenin kendisidir ve tanrısal bir sanat yapıtı olarak görülebilir. Ben de yanımdakine, konuyu genel kavramlar yerine bu çerçevede ele alsa ve tartışmada rakibine şunu sorsa daha iyi olmaz mıydı dedim: Sınırsız bir dizi dünya ve evren ya da son bir nihai amacı olmayan varlıkların sonsuz döngüsü mü, yoksa belirli ve mükemmel bir noktada tamamlanan bir evren mi daha kusursuzdur? Bana hak verdi ve kendi dışında bir uzayı olan şeyin kapalı bir bütün olamayacağını söyleyerek kendi açısından argümanı geliştirdi. Nasıl bir heykel kendi mekânını tamamen kendinde taşıyorsa ve heykelin dışı diye bir şey yoksa, her şeyi kapsayan bir sanat eseri olarak evrenin de tüm uzayı kendi içindedir; onun ötesinde ne olduğu sorulamaz. Benim inancımsa iyiden iyi güçlenmişti, gerçek bir yukarı ve aşağı olmalıydı. Öncelikle, akademinin dünyaya getirdiği ölümcül tekdüzeliliği aşmak için çaba gösterdim. Her şeyden önce de, tüm evrene yayıldığı söylenen kütleçekiminin etkisinin belirli bir mesafeden sonra etkili olup olmadığını sorguladım. Kütleçekimini ortaya çıkaran gücün evrensel, ilahi ve ebedi olduğunu düşünsem de,

onun dünyevi cisimlerle ilişkisi ne evrensel ne de zorunludur. Bu nedenle Güneş'in ve diğer yıldızların yalnızca kütleçekimine değil, daha başka türden kuvvetlere de tâbi olduğunu düşündüm. Bu nedenle çifte yıldızların bir üçüncünün değil de birbirlerinin etrafında dönmelerinin ve bir orta noktası olmayıp yelpaze gibi dağılan yıldız kümelerinde birbirlerinin içine geçen ışık kütlelerinin gözlemlenmesi bende büyük sevinç uyandırıyor; çünkü bugün sandığımız gibi içsel ya da tinsel doğanın, dışsal doğadan başından beri ayrı olmadığını düşündüğümden, her şeyin, ilahi bir kaostan kopan ve dağılan kuvvetlerden meydana geldiğini varsayıyorum. Öyleyse, evrenin bir köşesinde maddiliğin katılığı artmış ve sonunda zorunlu olarak sınırına ulaşmışsa, evrenin diğer köşesinde tinsel olan artmaya başlamış ve sonunda o da sınırına ulaşarak oradan saf tinselliğe geçmiş olmalıdır. Evren ancak bu şekilde her iki taraftan da kapalıdır. Ama buna ek olarak şu varsayılabilir (ve varsayılması için pek çok sebep vardır): Sonraki zamanlarda gerçekleşen bir yozlaşma yüzünden, evrenin bir kısmı tinsel doğadan tamamen kopmuştur; evrenin bu bölümünün tamamen çökmemesi ve onu daha yüksek amaçlar adına kullanmak için, hâlâ yaşayan ve tinsel olan ile ölü olanı birbirine karşıt duruma getirecek yeni bir ayrılma ve böylece yeni bir gelişme süreci başlamış olmalı ki, bunun sonucunda yozlaşmış öğelerden bile kutsal meyveler üretilebilsin. Sonuç olarak, evrenin bir bölümünde dışsal olan gücü eline almış ve içsel olanı bastırmış, diğer bölümüyse daha özgür, saf ve katışıksız kalmıştır, böylece başta tek bir dünya varken, iki ayrı dünya meydana gelmiştir ve bizler daha saf olan diğerine ancak ölüm yoluyla geçebilmekteyiz. Saflığın, yalınlığın ve esenliğin bu yerini ben cennet olarak niteliyorum, ayrıca onun, uzamda her yöne gelişigüzel uzanan bir yer olmadığına, bunun yerine doğası ve yapısı gereği daha yüksek bir yer olduğuna inanmaktan çekinmiyorum. Buna karşılık bizim dünyamızı, Sokrates'in de ifade ettiği gibi, denizin dibinde, her şeyi tuzlu suyun kemirdiği ve çürüttüğü, hiçbir şeyin saf ve bozulmadan kalamadığı bir yer olarak nitelemeyi uygun görüyorum. Cennet, tıpkı doğa gibi, tamamen dışsallığın kıskacında olursa, belirli bir uzamın dışına çıkamaz ve ne başkalarına nüfuz ede-

bilir ne de nüfuz edilebilir; oysa cennetin kendisi her şeye nüfuz etmelidir ve doğası gereği her yerde mevcut olmalıdır. Diğer yandan, cennet ve yeryüzü, kökensel birliklerini ve zeminde* birbirlerine ait olduklarını hatırladıklarından, sürekli birbirlerini ararlar; cennet, yeryüzünden kendisine benzeyenleri almaya çabalar ve dünyadan ölümle ayrılan saf ruhları kendine çağırır. Cennetin yeryüzüne etkisine ilişkin sayısız örnek verilebilir, aslında dünyevi kuvvetler ve güzellik de yalnızca cennet aracılığıyla var olur. Kısacası tinsel dünya görünür dünyayla karşıtmış gibi ele alınsa da, her ikisinin köken olarak birbirlerine ait olduklarını ve birçoklarının öne sürdüğü gibi ayrı düşünülemeyeceklerini öne sürüyorum. Özellikle cennetin kusursuz dünyeviliğine emin oldum, yani onun bu görülür dünyadan bile daha çok çeşitlilik taşıdığına, içinde sayısız şehirler ve evlerle, sayısız nesnelerin ve ilişkilerin barındığı bir evren olduğuna kanaat getirdim. Evet, hatta iki dünyanın temel materyalleri bakımından benzer olduğunu bile iddia ediyorum; çünkü görünür dünyada güçsüz, mustarip ve maddi olan her şey, görünmez dünyada etkin, güçlü ve tinsel biçimde var olur. Sonra şu sonuca vardım: Duyusal olanda en çok hoşumuza giden şey nedir? Tinsel olan değil midir? Zira etkin olmayan bedensellik, daha yüksek duyu organlarına neredeyse hiç etki etmez. Duyularımızın şeylerdeki ince ayrımı, bize uçucu, kavranılamaz bir özellik gibi gelmez mi? Müziğin bize verdiğinden daha tinsel bir haz olabilir mi? Her şeyde en nazik olan aynı zamanda ilahidir. Eğer ilahi ve tinsel olan bu dünyada evindeyse, o halde bu dünyada bizi duyular aracılığıyla tinselliğe ulaştırana benzer bir şey diğer dünyada da olmalı, hem de onun özü, deyim yerindeyse lezzeti ve kokusu olarak; çünkü orada şeylerin özüne doğrudan nüfuz edeceğiz, buradaki gibi zarif olanı önce etrafından yalıtmamız gerekmeyecek. Orada tat lezzetli, her ses melodik, dilin kendisi müzik ve kısacası her şey uyum halinde olacak; bu uyum, bütün diğer uyumları aşan ve yalnızca iki kalbin karşılıklı ahengiyle meydana gelen, böylece çok daha içten ve saf biçimde tadına varılan bir uyum olacak; çünkü

* (Alm.) *Grund*. Schelling'de bu sözcüğün özel anlamı için *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine* metnine bakılabilir. (ç.n.)

orada içsel anlamda benzerlerin bir araya geleceğinden, buradaki tanrısal ve ebedi aşkın orada karşılığını bulacağından (hem sevilenin hem de daha önce hiç tanınmayan, âşık ruhun özlem duyduğu sevgilinin), cennettekini burada boşuna arayanın, orada kalbinin dengini bulacağından daha önce nasıl oldu da şüphe etmişim anlayamıyorum. Tamamen dışsal olan bu dünyada kalbin yasası işlemez. Burada birbiriyle ilişkili ruhlar, yüzyıllar ya da uzun mesafeler ya da dünyanın karışıklıkları yüzünden ayrı düşmüştür. En değerli olan, değersiz bir çevreyle kuşatılmıştır, bir bankada bakır ya da kurşunla tutulan altın gibi. Soylu ve yüce bir yürek, çoğunlukla yabani ve adi bir dünya bulur çevresinde, ki bu dünya cennetin saflığını ve güzelliğini de kendi çirkinliğine ve bayağılığına çeker. Oysa içselliğin dışsallığa tâbi olduğu bu dünyanın tersi olan, yani dışsallığın içselliğe tâbi olduğu tinsel dünyada her şey kendi yakınını, içsel değeri ve özüne göre yanına çeker ve onunla yıkıcı ya da geçici olarak değil, kalıcı ve ayrılmaz biçimde beraber olur. Burada ilahi bir görünüş olarak ortaya çıkan ama yine de zayıf ve belirsiz olan duygudaşlık, orada bambaşka bir derinlik kazanır; bu dünyada, bedeni daha tinsel bir duruma geçenler, ilişkilerini karşılıklı olarak daha derinden hisseder. Bana söylenildiği üzere, hekimleri aracılığıyla durugörüye getirilen iki kişi, birinin hissettiğini diğerininin de hissettiği, acıyı ve zevki paylaştıkları dokunaklı bir duygudaşlık yaşıyorlarmış. Orada, bu derin duygudaşlığın sahici ifadesinin de buradakinden çok daha mükemmel olduğundan şüphe etmiyorum; zira dil tinsel bir öz ve maddi bir öğe barındırır. Diğer yandan maddi olan, diğer hepsi gibi sınırlıdır ve tinsellikle karşılaştırıldığında ölü gibidir, yani aslında birbirlerinden farklıdırlar ve birbirlerine nüfuz edemezler. Yine de bedenin bu sınırının ortadan kalktığı mucizevi vakalar vardır: Örneğin tuhaf ama inkâr edilemez bazı vakalarda, insanların, tıpkı havariler gibi daha önceden bilmedikleri dili anlayıp konuştuğu görülmüştür. Buradan yola çıkarak, bütün dillerde, özellikle de kökensel dillerde, ilk öğenin saflığının bulunduğu sonucuna varabiliriz. Maddiliğin tamamen serbest kalıp özgürleşerek bizi takip ettiği tinsel dünyadaysa tek bir evrensel dil konuşuluyor ve yalnızca şeylerin özüne, ilkörnekle-

rine/arketiplerine nüfuz eden sözcükler kullanılıyor olmalı; çünkü her şey kendi içinde, sesli ve sessiz harfin, yani kalbinin ve içselliğinin bağı olarak canlı bir söz taşır. Ama orada dil, buradaki gibi iletişim için bir ihtiyaç ya da iç dünyayı açmak yerine saklamak için bir araç olmayacak; bunun yerine, burada nasıl çok kısıtlı bir biçimde de olsa iletişim işaretler olmadan, görünmez ama yine de fiziksel bir etkiyle gerçekleşebiliyorsa, bu iletişim tarzı orada kusursuz ve tamamen özgürce gerçekleşiyor olmalı; öyle ki, kendisi başkalaşarak dünyayı terk eden genç, Tanrı'nın başkalaşımını tinsel dünyada betimlerken, dünyadaki gibi taşa, tahtaya, renklere ihtiyaç duymaz, imgeler kullanmaz, bunun yerine ilkörneklerin/arketiplerin temsillerini doğrudan canlandırabilecektir. Bunun gibi pek çok muhteşem olayın orada gerçekleşmemesi için bir sebep yok; bunlar gelişigüzel uydurmalar değil, temeli olan kavramlardan yola çıkarak varılan sonuçlardır. Çoğu insanın nasıl yas tuttuğunu görünce, yeryüzünde yaşayanların buna inanmadığını söyleyebiliriz. Bu insanlar, hem sevdiklerini kaybetmelerinden dolayı kendileri için, hem de artık burada tadını çıkarabilecekleri sevinçlerden mahrum kalmalarından dolayı sevdikleri için yas tutarlar. Oysa ben, bu şimdiki yaşamda alınan zevklerin tinsel dünyada daha yüksek ve saf biçimde alınamayacağı ve gelecekteki yaşamın iyi insanlar için daha da iyi değil de daha aşağı ve kötü olacağı konusunda kendimi hiç ikna edemiyorum. Eğer tüm duyusallığın temelinde tinsel bir şey varsa ve mükemmel olan esas olarak bu tinsellikse, ölümü, birçoklarının dediği gibi kaçınılmaz bir kopuş olarak adlandıramam, hatta bana sorarsanız ölüm, herhangi bir tinsel duruma değil, genel olarak çok daha yüksek bir tinselliğe geçiş olarak adlandırılabilir."

Sohbet sırasında aşağıda bir kadın fark ettik, şapelin etrafındaki ağaçların altında geziniyordu, sanki adak köşesini arıyordu, daha sonra onu buldu ve içine bir şeyler attı. Şimdi bize doğru geliyordu, ama yarı yolda durdu, daha fazla ilerlemek ile geri dönmek arasında kararsız gibiydi. Sonra kendini toparladı ve yanımıza geldi. Onu tanıdım, buradan üç saat kadar uzaktaki küçük bir şehirde yaşayan toptancının karısıydı. Selamlaştıktan sonra, onu buraya hangi rüzgârın attığını sordum. Önce konuş-

mak istemedi, ama aşağıda onun adak adadığını gördüğümü söyledim ve bir derdi olup olmadığını sordum. "Ah hayır," dedi, "size anlatacağım, siz hassas birisiniz, duygularımı incitmezsiniz. Geçen yılbaşı kocamın en sevdiği çocuğu olan en küçük oğlumuzun ateşi hiç durmadan yükseldi ve durum tehlikeli bir hal aldı. Babası ticaret fuarında olduğundan evde değildi, deli gibi korkuyordum. Ah, dedim kendi kendime, en sevdiği çocuğunu o yokken kaybedersek ben ne derim ona? Bir şeylerin ihmal edildiğini düşünebilir ve daha da üzülebilir. Sonra bu yakınmalarımı duyan komşum geldi ve Aziz Walderich'e* adak adamamı söyledi, birçok kişinin derdine derman olmuş. Bana birçok hikâye anlattı, hatta kendisini de bir seferinde büyük bir tehlikeden kurtarmış. Ona, nasıl olur da benim gibi Protestan bir kadının bir Katolik azizine adakta bulunacağını düşünürsün? Tanrı eğer isterse bana yardım eder, diye cevap verdim. Ama o gittikten sonra söyledikleri kafama takıldı. Özellikle, Katoliklerin yanı sıra çevreden pek çok Protestanın da yardım dilemek üzere kendisine geldiğini söylemesi. Aziz Walderich'in şapeli çok eskiydi ve yöredeki ilk şapeldi, bu nedenle popülerliğini sürdürüyor ve her sene Protestanların bile katıldığı büyük bir adak festivali yapılıyor. Hatta yazları birkaç kere tören bile düzenleniyor. Ama inadım inattı. Adam beni ikna etmek için başka insanlar bile gönderdi. Hatta bir tanesi, gitmemekle büyük bir sorumluluk üstlendiğimi, kocamın benim yerimde olsa mutlaka gideceğini söyledi. Bu sözler beni çok etkiledi. Ardından korkunç gece geldi: Doktor kendisinin bir daha gelmeyeceğini, çocuğun bu geceyi çıkaramayacağını söyledi. Mahvolmuştum, çocuğum göz göre göre gidiyordu ve yapılacak bir şey yoktu, sonunda en içten şekilde Aziz Walderich'ten yardım istedim, eğer bana yardım ederse, kendisine adak adayacağıma dair yemin ettim. Sonra yarım saat geçmedi ki oğlum huzurlu bir uykuya daldı ve sabaha kadar uyudu. Sabah doktora haber verdim, doktor

* Aziz Walderich bir Benediktin keşişiydi 812 yılında Baden Würrtemberg, Murrhardt'taki manastırı kurdu. 1220-1230 yılları arasında manastır, bir şapel olarak keşişin anısına yeniden inşa edildi. Schelling'in sözünü ettiği şapel işte budur ve günümüzde bile Katoliklerin uğrak yeri olmaya devam etmektedir. (F.S.'nin notu.)

geldi ve çocuğun hâlâ hayatta olduğuna inanamadı, çocuğu muayene etti ve hayatının kurtulduğunu söyledi. Dediğine göre bu bir mucizeymiş, ettiğim yemini ona söylememiştim. Sonra kocam geldi ve olan biteni ona anlattım, yemini tutmak için yıllık kârın yarısını bağışladık. Ben de bugün eşime borcu olan başka bir toptancıdan para almak için şehre indim, şimdi de tepenin ardındaki evimize gidiyorum."

"Şüphesiz Tanrı size yardım etmiş," dedim, "çünkü o kalpleri görür. Şimdi huzur içinde evinize gidin, eşinize ve çocuklarınıza selamlarımızı iletin."

Anlattıkları hepimizi çok etkiledi. Yola çıkmadan önce bir süre sessizce durduk. Yolda yürürken, "Bugünlerde böyle bir imanla karşılaşmak ne güzel," dedim; "çünkü en küçüğünden en büyüğüne kadar iman, her şeyle doğrudan ilgilidir ve onun eksikliği, bizi gerçekten ilgilendiren şeylerin de sürekli geri çekilmesi demektir."

"Ama imanın büyüsüyle, belirli bir yerde uzun süredir var olan ve saygı gösterilen tinler gerçekten de koruyucu birer tine dönüşmüyor mu?" dedi Clara. "Bu ormanlara inancın ışığını ilk getirenler, tepelere bağları kuranlar, vadilere mısır ekenler, yani daha önce vahşi ve erişilemez olan yerlere insan yaşamını getirenler, sayelerinde ekilen bu toprakların ve bir inancın birliğine getirilen insanların yazgılarında devamlı bir rol oynamazlar mı? Gökteki gerçek tinsel atalar yeryüzündeki çocuklarını unutur mu? Şahsen, ihtiyaç duyulduğunda eski tinlere başvuran, onlardan yardım ve teselli talep edilen insanları görmek beni etkiliyor."

"Yörenin de kendine özgü bir sırrı var," dedi doktor. "İnsan düşünmeye başladığından beri, belirli öğretiler, belirli dünya görüşleri, belirli yörelerle özdeşleşmiştir. Buraları, Doğu'da olduğu gibi devasa bölgeler değil, kitlelerin arasında farklı düşünenlerin bulunduğu yerlerdir. Bu yaşamda ancak geçici bir görünüş olarak ortaya çıkan yüce yetimiz, İskoçya tepelikleri gibi geniş krallıklarda değil, kendi deneyimimden bildiğim üzere belirli küçük bölgelerde daha istikrarlıdır. Örneğin antik dünyanın kâhinleri belirli bir yöreye, hatta belirli bir mekâna ait değiller miydi? Bu bize, yöreselliğin, yüce şeyler söz konusu olduğunda hiç de düşünüldüğü gibi önemsiz olmadığını gös-

termiyor mu? Gerçekten de her yörede ya bizi çeken ya da iten tinsel bir mevcudiyeti hissetmiyor muyuz? Aynı şey tekil zaman dilimleri için de geçerli."

"Yalnızca dış dünyada verili olanı almayıp, etrafımızda olup bitenlerin nedeni olarak gördüğümüz şeylerin yalnızca araçlar ve koşullar olduğunu fark etsek ve çevremizdeki ruhların bizi kimi talihlere ya da talihsizliklere sürüklemekle meşgul olduğunu birazcık düşünsek, her şey bizim için ne kadar şaşırtıcı olurdu," dedim.

"Peki ama, insanların kendi içlerini açarak yüksek bir dünyayla sürekli iletişim halinde olması neden bu kadar nadir ve zordur?" diye sordu Clara.

"Bu, kazancına değil verdiği sevince göre paylaşılan yeteneklerden biri," diye yanıtladım, "ve bu yetenek aracılığıyla Tanrı daha az sayılanı yüceltir. Ama çoğu insan şu sırrı gözden kaçırıyor: Böyle bir yetenek hiçbir zaman onu isteyene verilmez, çünkü onun ilk koşulu, iradenin dinginliği ve huzurudur. Aslında tinsel olan, hayalgüçlerini gün içinde bir an olsun dinlenmeye bırakmayan ve bir esrime haliyle gece-gündüz kaybettikleri yakınlarıyla iletişime girmeye çalışan insanlar tanıdım, ama bu arzularını hiçbir zaman gerçekleştiremediler; diğer yandan böyle bir şeye kalkışmayan sade ve sebatlı insanlar, başka dünyalardan davet almaya layık bulunmuştur. Bu nedenle insanın ruhlarla bir bağ aramaması gerektiğini düşünüyorum."

"Kederli arzuların hepsi ayıplanmalı o zaman, ayrıca böyle bir keder olmadan da böyle bir arzu oluşmuyor," dedi Clara.

"Ama hayattakilere gösterdiğimiz merhameti biraz da aramızdan ayrılanlara göstersek olmaz mı? Kim bilir belki tahmin ettiğimizden de iç içeyizdir ve bizim onlar için döktüğümüz aşırı gözyaşı onları teskin etmekte pek işe yaramıyordur."

O sırada kilisenin ağaçlarının arasından çıktık, tüm etraf hafif bir ışığın altında yeniden gözlerimizin önüne serildi.

Bir süre sessiz etrafa baktıktan sonra Clara şöyle dedi: "Dünyevi zevklerden tamamen bağımsız olsa da ve bu zevklerin değersizliğine dair güçlü bir duygumuz olsa da, yeryüzüne bu adanmışlık nereden geliyor? Kalbimiz maddi dünyaya karşı kayıtsız olmasına, o dünyayı yalnızca içsel dünyamızın bir işa-

reti ya da imgesi olarak kabul etmemize, hatta öteki dünyanın bu dünyadan çok daha yüce olduğuna dair güçlü inancımızı karşın, neden bu dünyadan ayrılmanın çok zor olduğuna dair bir his, kendimizde olmasa bile başkalarında duyumsadığımız o gizli ürperti mevcut?"

"Bu insani özellikte, onu ruhumuza koyan elin bilgeliğini bulabiliriz," dedim. "Buradaki yaşama biçtiğimiz değeri ne kadar azaltırsak azaltalım, bu dünyaya sadakatle bağlı olduğumuza ilişkin saklı bir hissimiz vardır ve bu dünya hep kalbimize yakın kalacaktır, yalnızca bizim annemiz olarak değil, aynı yazgıyı ve umudu bizimle paylaştığı için de; yoksa ebedi varlık öteki dünyadaki yaşamı görmemizi engellemese, Tanrı'nın ona verdiği zamana burada kim dayanabilir ve en iyi durumda bile güvenliğin, kalıcılığın ve sahici tatminin olmadığı, hafif bir sevincin bile sonradan iğnesini bıraktığı, dingin bir yüreğin bile yaşamın tatlarından hafifçe zehir emdiği ve sonunda bizi toprağa gömen bu dünyayı kim vaktinden önce terk etmek istemez? Aslında insanın içsel varlığının, bir parçası olduğu dünyaya karşı öldükten sonra bile bir duygudaşlık hissetmesinin ilahi bir nedeni olduğuna inanıyorum, çünkü böylece bu ayrılık gerçekten hissedilebiliyor, öyle olmasa ölüm ölüm olmazdı. Bu duygu, varlığımızın en derinlerine işlemiştir; çünkü Tanrı, dünyada geride bıraktığımız saygınlıkla ya da görgüsüzlükle ne yapacağını bir filozoftan daha iyi bilir."

"Dünyayı böyle ortalama bir seviyeye düşürmek, bazı dinî tutumları da değiştirir," dedi doktor.

"Ben öyle görmüyorum," diye yanıtladım. "Kuşkusuz dünya artık merkezde değil. Eğer içsel olanın dışsallıkta tamamen sunulması gerektiğine dair tanrısal bir amaç olsa bile, içselliğin en saf halde bulunduğu yer ile onun en cisimsel ve dışsal halde bulunduğu yer, yani bu iki uç nokta eşit ölçüde önemli olurdu; ayrıca sürekli canlı yaratımı –her ikisi de birbirinin içine geçene ve böylece Bir olana kadar– fiziksel olanın tinselliğe yükseldiği, tinsel olanın da fizikselliğe indiği bir döngüyse, bu döngü amacına ancak, en yüce ve tinsel olanın en fiziksele indiği, en aşağı ve bayağı olanın da en tinsel ve yüce olana yükselip dönüşmesiyle ulaşabilir. Bu nedenle, yaratılış sürecinin somut

cisime ve bedene dönüştüğü evrenin bu uç sınırında, saf ve tinsel olanın ortaya çıkması zorunludur. Aynı şekilde, en aşağı ve bayağıdan meydana gelen, yani insanın bizzat kendisi, kendi son yazgısı gereği en yüce ve narin tinselliğe yükselmek zorundadır; çünkü yaradılış, en tepedeki en aşağıya gelene kadar rahat durmaz; burada da aynı şey geçerlidir, birinci sonuncu, sonuncu birinci olmalıdır."

"Genel olarak katılıyorum," diye yanıtladı. "Ama bu dünyanın evrenin en aşağı ve en fiziksel yeri olduğunu iddia edemeyiz, ayrıca bu bildiklerimize de ters. Gezegenlerin, Güneş'ten uzaklaştıkça fiziksel açıdan daha özgür olduğunu öne sürebilir ya da astronomların sözünü ettiği özkütle görüşüne bağlı olabiliriz, ama her ikisinde de yeryüzünün en uçta olduğuna ilişkin bir iddia ortaya çıkaramayız."

"Bu uç noktanın tek bir gezegenden ibaret olduğunu öne sürmüyorum," diye yanıtladım. "Ama en aşağı gezegenlerin fizikselliğin en çok hüküm sürdüğü yerler olduğu inkâr edilemez. İnsan bunun başlı başına kanıtıdır. Onda en uçucu ve narin nitelik bile öyle sert ve katı öğelere bağlıdır ki... Aslında tam da bu ne nedenle var olanlar basamağında insanı en yukarılara koyuyorum; Tanrı'nın diğer tüm yaratılanlar arasında neden onu kayırdığı ve neden başka yabancı öğe katmadan onu kendi suretinden yarattığı ya da en azından bu diğer öğelerin en narin taraflarından yarattığı bu şekilde anlaşılır belki."

"Böyle bakarsak, insanın bir sanat eseri olduğunu söyleyebiliriz," dedi Clara. "Zarif ve tinsel olan, en yüksek değerine ancak kendisiyle çatışan, hatta barbar bir öğeye karışıp onda kendi doğasını gösterdiğinde erişiyor. En yüce güzellik, zarafet güce boyun eğdirdiğinde ortaya çıkar."

"Bu konu hakkında kuzeyli kâhinin* dediğini hatırlıyorum da," dedim, "sözleri çok hoşuma gitmişti. Tanrı'nın *söz* uğruna bu dünyada doğmak istediğini, çünkü sözün ancak burada maddi olarak çoğalabileceğini, yazılabileceğini ve yazılı olarak korunabileceğini söylemişti. Ayrıca bizlerin çok çabuk benzerlikler kurduğunu, ama diğer dünyalardaki akıllı varlıkların, eylem ve

* Emanuel Swedenborg. (ç.n.)

uğraş, dil ve yasa, savaş ve barış aracılığıyla birbiriyle buradaki insan türü kadar içli ve dışlı olmasının olanaksız olduğunu ifade etmişti. Hatta diğer gezegenlerdeki türlerin yalnızca aileler olarak yaşadığını, buradaki insanların ihtiyaç, eylem arzusu ve eş arayışı nedeniyle girdiği yapay, karmaşık ilişkilerinden tamamen uzak olduklarını iddia etti. Dediğine göre oralarda yalnızca ruhlar ve melekler aracılığıyla sözlü ifadeler oluyormuş ve buradaki gibi sabit bir ortamda kalamadıkları için kolayca uçup gidiyorlarmış. Diğer dünyaların sakinleri, tek bir büyük insanın uzuvları olarak görülebilirmiş, bu yeryüzündeki biz insanlar da onun dış duyularını temsil ediyormuşuz. Burada içsel yaşam sona eriyor ve müşterek bir varlık olarak istirahat ediyormuş. İfade edilen ve yazılan söz, tüm tanrısal vahyin nihai amacı ve son noktasıymış; burada söz tamamen dışsallaşarak sahici anlamda ete kemiğe bürünüyormuş. Ayrıca bu düşünceye, dilin de yeryüzüne özgü bir şey olduğunu ekleyebiliriz. Belki başka dünyalarda daha basit, müziğe yakın, düşünceleri taşımak yerine geçici duygular uyandıran ve kalbin derinlerine inen bir dil vardır. Buradan yola çıkarak, doğa filozoflarının, yeryüzünde canlılığın belirli bir aşamasının canlı sözün ortaya çıktığı başka tür bir ilişki için uygun olup olmadığını araştırması yerinde olurdu; en değerli metalde olduğu gibi değil de, belki daha az değerli ama en parlak olanındaki gibi, en güçlü ve en bedensel ama aynı zamanda en içsel olan organın hizmet ettiği duyu gibi, yani en dışsal olanın en içsel ve en tinsel, en içsel olanın en dışsal görünmesi gibi. İçsellik ile dışsallığın bu dolanıklığı öyle olağanüstü yerlere gidiyor ki, bu konuşmayı sürdürebilecek güvene sahip miyim, emin değilim."

Doktor şöyle yanıt verdi: "Yeryüzünün yerini ve konumunu anlamlı bulmak için, genel olarak yapıldığı gibi yalnızca dışsal, örneğin sayısal ilişkileri göz önünde bulundurmak da bana göre yeterli olabilir. İçimden bir ses, yeryüzünün, onun tanrısal vahyin mekânı olduğu inancından bağımsız olarak, diğer gezegenlere kıyasla özel bir anlamı olduğunu söylüyor. Ama farklı dünyalar arasındaki olası bir ilişkinin yasasını bulmaya çalışan şu âna kadarki girişimler bana ya bilimdışı ya da yanlış ve yapay varsayımlara dayanıyor gibi görünüyor."

"Eğer," diye yanıtladım, "çok avantajı olan eski sayı sayma sistemine, hatta ondan da fazla avantajı olan kutsal sayı* sistemine geri dönülse bile, kendini tekrar eden yedili bir sistem misali yeni keşiflere yol alınmasına hiçbir şey engel olamazdı. Ne olursa olsun, bu büyük beklentiler ve keşifler, en karanlık geceden en yüce ışığa yükselen bir özün varlığına işaret ediyor; iç ve dış yaşamındaki en büyük olayların bile etkileyemediği dönüşümlerin gösterdiği üzere, tıpkı Tanrı gibi varoluşun en uç noktalarını birbirine bağlama yazgısına sahip bir öze."**

* Eski mistik teorilerdeki kutsal sayı 7. (ç.n.)

** (Alm.) *Das Wesen* ya da *Urwesen*. Schelling'in 20 yıl üzerinde çalışacağı *Weltalter* metnine göre, Tanrı ortaya çıkmadan önce tanrılığı, tüm varolanlar ile varlığın birliğini temsil eden, zaman ortaya çıkmadan önce kendi içine kapalı duran öz, tekillik. (ç.n.)

İlkbahar*

"Ah bahar, özlem zamanı, kalbi nasıl da coşkuyla dolduru-rsun! Bir yandan gerçek esenliğin yalnızca bu yüce içsel yaşamda olduğunu hissederek tinsel dünyaya çekiliriz, diğer yandan da doğa, bin türlü sihriyle kalbimizi ve duyularımızı dışarıdaki yaşama çağırır. Ne iç ne de dış yaşamın tek başına bizi tatmin edeceğini anlamak zor değil ve ah, ne kadar az kişi her ikisini birleştirebilir! Aslında bu ikisi, tek ve bir yaşamın iki farklı formudur. Peki, bu iki form neden aynı anda olamıyor ve neden yazgımız daha en başından tek bir yaşam olarak devam edemiyor? Bu ayrılmanın insanın kendi suçu olduğunu söylüyorsun ve sana inanmak zorundayım, çünkü başka bir açıklama getiremiyorum. Ama hiçbir zaman birlikte var olmayacaklar mı? Hep ayrı mı kalacaklar? İçselin tamamen dışsalda cisimleşeceği, dışsalın da tamamen içsele dönüşeceği, ikisinin birlikte yok edilemez bir yaşamı temsil edeceği bir zaman gelmeyecek mi (için dışa tamamen nüfuz edeceği ve dışın ruhunu dolduracağı bir zaman)?

* Bazı araştırmacılara göre yarım kalan bu bölüm, Schelling'in başyapıtı *Weltalter*'in, yalnızca Clara'nın konuşmasını içereceği tahmin edilen "Gelecek" bölümünün bir taslağıdır. 12 Temmuz 1944 yılında bombalanan Münih Üniversitesi'nden *Weltalter* ile birlikte Manfred Schröter tarafından kurtarılan bu el yazması metin, *Clara*'nın ilk baskısında yer almamasına karşın, gerek Clara'nın konuşmasını içermesi, gerekse sayfalardan birinin arkasında Schelling'in el yazısıyla *Clara*'nın içeriğinin özetlenmesi nedeniyle belli ki *Clara*'ya aittir. Bütün bunların sonucunda, *Clara*'nın, Schelling'in 1810'lardan itibaren sürekli gözden geçirdiği ve hiç yayımlamadığı *Weltalter*'in bir parçası olduğu düşünülebilir. Bu fragmanın hikâyesi için bkz. Fiona Steinkamp, "Schelling's Clara", *Journal of English and Germanic Philology*, 2002, 478-96. (ç.n.)

Şimdiki doğada bir gün her şey üç aşamayla tamamlanmayacak mı? Doğanın ilk kuvveti şeylerin tekil ve bencil varoluşunu desteklerken, diğer kuvvet daha en başından ona karşı gelerek şeyleri tinselliğe, içselliğe ve varlığın birliğine yöneltmez mi? Ve bu çatışma, her iki kuvvet en yüksek aşamada tek bir özde uzlaşana ve her şeye açık ama yine de kendi başına var olan, organik ve sürekli hareket halinde bir yaşam ortaya çıkana kadar devam etmez mi? Hâlâ ayrı ayrı ortaya çıkan ve inorganik varlıklarda çatışan bu eş kuvvetler organik varlıklarda bir ve uyumlu bir şekilde ortaya çıkmaz mı? Ve şimdiki yaşamımızda hüküm süren çatışmayı daha yüce bir anlamda sürdüren bu kuvvetler değil mi? Ve bu bakımdan bizler yaşamın ilk aşamasında bulunmuyor muyuz? Tinselleştiren güç ölümle zafer kazanmaz mı ve bizler ölüm aracılığıyla daha yüksek bir aşamaya ya da Kuvvete* yükselmez miyiz?

Ama doğanın bu büyük rotasında, sahici organik aşama, daha aşağı bir yaşam döngüsünde de kendisini göstermez mi? Burada sözü edilen ve bizim yan yana ya da aynı anda olacak şekilde incelediğimiz bu üç aşama ya da Kuvvet, mekânda olduğu gibi zamanda da aşama aşama, arka arkaya meydana gelmez mi? Peki, ya ruhun, bedenin ve tinin üçlü birliği? Yani şimdiki hayatta fiziksellik egemense ve deyim yerindeyse tinle ruhu esir ediyorsa; ölümden sonra tin özgürleşiyorsa; ama ruh hiçbir zaman gerçek özüne erişemiyorsa böyle bir birleşme nasıl olabilir? Çünkü şöyle dememiş miydik: Ruh yalnızca, çatışma halindeki kuvvetler, tin ile beden tamamen uzlaştığında, formlar birleşerek, tek ve bölünemez (bu nedenle de en kutsal) bir yaşama ait olduğunda egemen olmaz mı? Esenlik, ruhun özgürlüğü ve egemenliğidir. Ruh bu durumdayken, yani tine tâbiyken ve beden kendi karşıtı tarafından yutulurken, esenliğe erişmek mümkün değildir. Bu bütünüyle fiziksel doğanın tamamen hiçliğe dönüşmek üzere ortaya çıktığına ve geriye yalnızca tinsel dünyanın kalacağına

* (Alm.) *Potenz*. Doğanın ilk maddeden bilince giden özel aşamalarını ifade eden Schelling'e özgü bir terim. Burada büyük harfle yazarak *Kraft* (kuvvet) sözcüğünden ayırmaya çalıştım. Kuvvet sözcüğü *Potenz* kavramını çok iyi açıklar, çünkü Schelling'in *Potenz*i, hem matematiksel "üs" anlamını (örneğin 2'nin 3. kuvveti), hem de yaratma, dölleme bağlamında cinsel bir üreme-üretmeyi çağrıştırır. (ç.n.)

inanmak mümkün değildir. Bedensellik kusur değildir, tersine, ruh bedene nüfuz ettiğinde kusursuzluğa bürünür. Salt bir tinsel yaşam kalplerimizi tatmin etmez. İçimizde, daha özsel bir gerçekliği arzulayan bir şey var; düşüncelerimiz ancak son birlikte sakinleşir; ayrışmış hayat, birleşmiş hayatla tamamlanmalıdır. Ruh asıl huzurunu yalnızca kusursuz dışsallıkta bulur. Sanatçı nasıl eserini düşünürken değil de, onu fiziksel olarak sergilerken huzur buluyorsa ve bir idealle ateşlenen zihin nasıl onu fiziksel bir biçime büründürmek istiyorsa, tüm özlemlerin nihai hedefi, kusursuz tinselliğin yansıması ve karşı imgesi olarak kusursuz fiziksellikti."

Baharın ilk günlerinde, bulunduğumuz tepeden memleketinin çok sevdiği topraklarına bakarken işte bunları söyledi Clara. Aşağıdaki düzlük çiçek ve ışık denizine dönüşmüştü; her şey capcanlı bir arzu ve neşe içinde süzülüyordu; doğadaki yaşamın, ebedi bir şimdide bizi sarıp sarmaladığı anlardan biriydi ve sanki hiçbir acı bize dokunamaz gibiydi.

Kısa süren sessizlikten sonra Clara şöyle devam etti: "Böyle birden konuşmaya başlamam şaşırtmasın sizi. Gelecekteki şeylerden epey konuştuk, ama düşüncelerim, tüm çağların amacını sorgulamaya başlayana kadar bana rahat vermedi. Bahar içimde bu fikirlerin ve umudun tomurcuklarını açtı. Doğanın çocukları olduğumuz bir kez daha bana aşikâr oldu ve kalbime derin bir şekilde işledi; ilk doğumumuzdan beri ona aitiz ve ondan hiçbir zaman tamamen kopamayız ve eğer doğa Tanrı'yla tamamen bir olamazsa, bizim de Tanrı'yla birliğimiz ya kusurlu ya da imkânsız olur. Evet, yalnızca biz değil, doğanın tamamı başlangıçta kendisinden koparılan Tanrı'nın özlemini duyar.

Doğa günümüzde dışsallığın yasasına tâbidir ve o, içinde yaşayan her şey gibi iki yaşam formu arasında gidip gelmek zorundadır ve yazgısı gereği her ikisini birleştiremez. Ama dünyanın bu katı yapısı bile bir gün tinselleşecektir; ama yalnızca bu dış form çözülecek, içsel kuvveti ve özü, yeni şeklinde açığa çıkmak üzere kalacaktır. Doğanın içinde şu an dinlenmekte olan kutsal ateş bir gün üstünlüğü eline alacak ve doğada yalnızca dışsallığın kuvvetinin, sahici içselliği bastırmasıyla yerine getirilen şeyler çözülecek, böylece başlangıçtaki durumuna dönen

doğa, içinde ilahi kuvvetlerin deyim yerindeyse tutsak olduğu başına buyruk bir mekanizma olmaktan çıkacak, tinsel ve ilahi olan bu saf özün içinde özgürce bir kez daha birleşecek.

Bütün bunlardan, herhangi bir bilgisi olmayan ama sezgi sahibi biri olarak söz ediyorum. Burada maddenin şu andaki aşağı ve kusurlu durumundan yola çıkıyoruz ki, onun gelişimini ve mükemmelleşmesini anlayabilelim. Önce maddenin tinselliğe karşıt gibi gözüken ve gerçekten de karşıt olan niteliklerini gözlemeliyiz, ancak buradan yola çıkarsak onu tinsellikle tek bir öz haline getirecek diğer nitelikleri tanıyabiliriz."